

Kulturiasutuste mittekülastajate uuring

Lõpparuanne

2026

KULTUURIMINISTEERIUM

Shape the future
with confidence

Sisukord

1.	Sissejuhatus	2
1.1	Uuringu ulatus ja eesmärk	2
1.2	Uuringusse panustajad.....	3
2.	Metoodika ja uurimisküsimused.....	4
2.1	Küsitlus.....	4
2.2	Küsitlusandmete täiendav ruumianalüüs	6
2.3	Fookusgrupiarutelud.....	7
2.4	Barjääride kaardistus	8
2.5	Ekspertarutelud poliitikasoovituste koostamiseks.....	9
3.	Uuringu tulemused	10
3.1	Varasemad uuringud ja statistika.....	10
3.2	Ankeetküsitluse ja fookusgruppide tulemused.....	13
3.2.1	Kultuuriasutuste üldine külastatavus	14
3.2.2	Raamatukogud	22
3.2.3	Muuseumid	31
3.2.4	Teatrid.....	36
3.2.5	Kontserdid	41
3.2.6	Kunstinäitused	46
3.3	Vaba aja veetmise harjumused.....	51
3.4	Kokkuvõte ja järeldused	52
4.	Soovitused kultuuriasutuste külastatavuse suurendamiseks.....	54
4.1	Kõik kultuuriasutused	54
4.2	Raamatukogud.....	59
4.3	Muuseumid.....	61
4.4	Teatrid	62
4.5	Kontserdid.....	63
4.6	Kunstinäitused.....	64
4.7	Kultuuriasutuste koostöö ja katusorganisatsioonid	65
4.8	Teised osapooled.....	66
4.9	Eesti kultuuripoliitika kujundamine: Kultuuriministeerium.....	68
4.10	Erivajadustega ja puuetega inimeste ligipääsetavuse parandamine.....	69
5.	Lisa 1. Küsitlusandmete tabelid ja joonised.....	71
5.1	Kultuuriasutused üldiselt.....	71
5.2	Raamatukogud.....	73
5.3	Muuseumid.....	77
5.4	Teatrid	81
5.5	Kontserdid.....	85
5.6	Kunstinäitused.....	89
6.	Lisa 2. Küsitlusankeedi avatud küsimuste sõnastused	93

1. Sissejuhatus

Statistikaamet on Eesti elanike kultuuris osalemist uurinud riikliku statistikatööna regulaarselt alates 2015. aastast.¹ Kõige populaarsemad kultuuriasutused, mida külastatakse, on kino ja kontserdid. Kino külastamise sagedus on alates 2015. aastast suurenenud, jõudes 2023. aastal 50,6%-ni elanikest. Kontserdil käis 2023. aastal 47,4% elanikest, muuseumis 43,8% ja teatris 40% inimestest.² Vähempopulaarsed on raamatukogude (2023. aastal 34%) ja kunstinäituste külastamine (2023. aastal 24,1%). Kasvutrendis on olnud kino, muuseumi ja kunstinäituse külastamine, väikses langustrendis aga kontserdi, teatri ja raamatukogu külastamine.

Kuigi Eesti elanike üldine osalemine kultuuris on kõrge (79% aastal 2023), on ühiskonnagruppe (nt üle 65-aastased, muu koduse keelega, põhiharidusega jne), kes kultuuriasutusi oluliselt vähem külastavad. See tõstatab küsimuse kultuuri kättesaadavusest ja ligipääsetavusest - mis on selle aspektid ning kuidas need mõjutavad eri ühiskonnagruppe ja nende huvi kultuuriasutusi külastada? Eriti oluline on see inimeste osas, kes on tegelikult kultuuriasutuste külastamisest huvitatud, kuid kes seda siiski ei tee. Siin on vaja uurida konkreetseid barjääre, mida inimesed kultuuriasutuste külastamise puhul tunnetavad.

Seni on kultuuriasutuste mittekülastamist ja selle põhjuseid Eestis vähe uuritud. Raamatukogude ja muuseumite puhul on erinevat tüüpi külastajaid ning nende motivatsioone uuritud 2018. aasta Kantar Emor uuringus.³ Teiste kultuurivaldkondade puhul ei ole mittekülastaja profiili eraldi fookusena uuritud, pigem on küsitletud kultuuriasutusi külastavaid inimesi ja vaadeldud nende motivatsiooni.

Sellest tulenevalt on käesoleva uuringu fookuses just mittekülastajad ja mittekülastamise põhjused ja tegurid, mis takistavad kultuuriasutuste külastamist. Täpsemalt uuritud valdkonnad on: raamatukogud, muuseumid, teatrid, kontserdisaalid ja kunstinäitused.

Käsitletavad kultuuriasutused on profiililt erinevad. Näiteks raamatukogusid, muuseume, kunstinäituseid saab külastada pea igapäevaselt vastavalt lahtioleku-aegadele, samas kui kontserdid ja teatrietendused toimuvad kindlaksmääratud ajal. Samuti ei tule raamatukogu ja kunstinäituse külastamise eest sageli tasuda piletiraha, mis ei kehti üldjuhul teiste asutuste puhul. Erineb ka teenuste hulk ja iseloom, mida erinevad kultuuriasutused lisaks nõ põhitegevusele pakuvad. See tähendab, et külastamise kogemus on erinevate kultuuriasutuste puhul mõneti erinev, mis võib tähendada, et ka külastamise ja mittekülastamise motivatsioonid võivad erineda. Seetõttu on oluline keskenduda neile viiele valdkonnale eraldi.

1.1 Uuringu ulatus ja eesmärk

Kultuuriasutustest on käesolevas uuringus vaatluse all muuseumid (eelkõige teemamuuseumid), kontserdid, kunstigaleriid ja -näitused, teatrid ja raamatukogud, mis peaksid olema ühiskonnas kõige laialdasemalt kättesaadavad. Külastatavuse sagedust uuriti põgusalt ka kinode puhul. Uuring vaatlleb nende asutuste kohapealse külastamise populaarsust, mitte seda, kui palju vaadatakse kultuuriasutuste sisu nt

¹ Allikas: <https://stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/kultuur>

² https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_kultuurielus-osalemine/KUT021

³ [muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu lõpparuanne 0.pdf](#)

veebi kaudu. Uuringu fookuses on mittekülastamise motiivid ehk kultuuriasutuste külastamise barjäärid või takistused, nende olulisuse väljaselgitamisel ning sellel, mis aitaks takistusi vähendada (mittekülastajate ja vähekülastajate vaatest).

Uuringu skoobi piiritlemiseks ja tausta mõistmiseks tutvusime kõigepealt valdkonnas külastamist puudutavate teadustööde, varasemate uuringute ja statistikaga ning tegime Kultuuriministeeriumi valdkondade ekspertidega sissejuhatavad intervjuud.

Uuring keskendub kultuuriasutuste vähe- ja mittekülastajatele. Tuleb silmas pidada, et **nii küsitlus kui fookusgrupid ei esinda seega elanikkonda laiemalt, vaid ainult inimesi, kes kultuuriasutusi külastavad vähe või seda üldse ei tee.** Seega tulemused kajastavad just nende sihtrühmade barjääre, motivatsioone ja seonduvaid poliitikasoovitusi.

Keskendudes viiele erinevale kultuurivaldkonnale ja -asutustele esineb risk, et iga valdkonna mittekülastamise eriaspekte ei ole võimalik detailselt uurida, kuna küsitlus ja fookusgrupid katsid kompaktselt erinevaid valdkondi nii, et vastamine ei muutuks vastajale ajaliselt koormavaks. Seetõttu peaks uuringut käsitlema esimese sissejuhatava sissevaatena kultuuriasutuste mittekülastamise põhjustesse, mis käsitleb küll erinevaid valdkondi, kuid nõ üldistatud tasandil, sest meetodika sobitati kõikidele valdkondadele. See tähendab, et valdkonnaspetsiifiliste mittekülastamise põhjuste ja külastatavust suurendavate võimalike sekkumiste täpsem analüüsimine on vajalik järgmiste uuringute käigus.

Samuti tuleb silmas pidada, et üleriigilised tulemused ei ole automaatselt rakendatavad igale konkreetsele kultuuriasutusele. Konkreetsetes asutustes võib olla juba tegeletud mõne külastamist takistava asjaolu parandamisega, mis üleriigiliselt oluliste mittekülastamise põhjustena esile kerkisid. Teises asutuses võivad mittekülastamise põhjused olla hoopis mujal, kui käesolevas uuringus esile kerkis. Seetõttu on käesolev uuring oluline alusandmestik kogu kultuurivaldkonna edendamiseks, ent konkreetse asutuse jaoks olulised parendamist vajavad teemad peavad välja selgitama konkreetsed kultuuriasutused ise.

1.2 Uuringusse panustajad

Uuringu koostamisel osales küsitluse läbiviijana küsitlusfirma Norstat Eesti AS. Täname nii küsitluses osalenud vastajaid kui fookusgruppide osavõtnuid. Kultuuriministeeriumi poolt vedas analüüsi koostamist Karl Viilmann. Täname ka Kultuuriministeeriumi vastavate valdkondade nõunikke, kes regulaarselt panustasid: Ülle Talihärm, Marju Reismaa, Maria-Kristiina Soomre, Marie Anett Heinsalu, Kertu Aksiim. Poliitikasoovituste koostamisse panustasid kõikide valdkondade esindajad, toimus viis töötuba, kus igaühes osales vähemalt 4-6 valdkonna eksperti.

Uuringu teostajad tänavad kõiki sisuka panuse eest. EY Eesti poolt panustasid uuringu valmimisse Raivo Ruusalepp, Raili Truup, Hanna Jemmer, Hanna-Kerli Kippel, Desiree D. Lillemets, Kristina Rabi ning EY väliselt panustas meetodiku ja aruande koostajana Tiit Oidjärv. Puuete ja erivajadustega inimeste osasse panustas ka Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi sotsiaalkaitse suuna doktorant-nooremteadur Keiu Virro.

2. Metoodika ja uurimisküsimused

Mittekülastamise põhjuseid uurisime kombineeritud meetodiga. See tähendab, et esialgsele andmekogumise (teaduskirjandus, varasemad uuringud, statistika ja ekspertintervjuud) põhjal koostati küsitlus, mille leiud aitasid raamistada fookusgruppide arutelusid (deduktiivse laiemalt-kitsamale lähenemise kaudu). Peamine sisend fookusgruppide intervjuudele tuli küsitluse tulemustest, kus populaarsemaid mittekülastamise takistusi ja võimalikke motivaatoreid sihtgruppidega täpsemalt arutati. Küsitluse ja fookusgruppide tulemusi takistuste ja võimalike motivatsioonide osas käsitleti seejärel valdkondlikes ekspertaruteludes, mille tulemusel koostati soovitusel.

2.1 Küsitlus

Küsitluse eesmärk oli tuvastada erinevate kultuuriasutuste külastamise sagedused, võimalikud barjäärid kultuuriasutuste külastamisel ehk teisisõnu, miks potentsiaalsed külastajad kultuuriasutusi ei külasta.

Varasema kirjanduse põhjal on tuvastatud nelja tüüpi külastamise barjääre:

- Füüsilised (asutuse asukoht ja ligipääsetavus ning ruumides liikumise keerukus)⁴
- Majanduslikud (piletihind ja kaasnevad kulud nagu transport, tööst eemal olemine)⁵
- Sotsiaalkultuurilised (asutuse pakutav sisu ei kõneta stereotüüpse või üheplaani sisu tõttu)⁶
- Teadlikkusest tulenevad (vähene teadlikkus toimuvatest üritustest, pakutavatest teenustest).⁷

Selleks, et nende barjääride kohta rohkem teada saada, uurisime valimi põhjal (ligikaudu 2500 vastajat) kogu elanikkonda. Valimi moodustasid eelkõige mitte- või harva külastajad (ligikaudu 2000 vastajat). Vastajate taustatunnuste võrdlemiseks kaasati valimisse ka kultuuriasutuste külastajaid (ligikaudu 500 vastajat). Küsitluse viis läbi Norstat Eesti AS küsitluspaneeli abil.

Küsitluse ankeet koosnes kolmest osast:

- Külastamise sagedus (muuseum, teater, kontsert, kunstigalerii, raamatukogu, kino) ning soov või soovimatus külastada sagedamini
- Külastamise takistused kõikide valdkondade (va kino) kohta eraldi
- Vastaja sotsiaal-demograafilised andmed.

Külastamise sageduse puhul küsisime, kas kultuuriasutusi on külastatud, kasutades järgmist sagedusskaalat: mitu korda kuus, mõned korrad kvartalis, mõned korrad

⁴ Kay, P., Wong, E., & Polonsky, M. J. (2008). *Understanding Barriers to Attendance and Non-Attendance at Arts and Cultural Institutions: A Conceptual Framework* (pp. 1-7). Promaco Conventions. <http://dro.deakin.edu.au/eserv/DU:30018122/polonsky-understandingbarrierstoattendance-2008.pdf>

⁵ Kay, P., Wong, E., & Polonsky, M. J. (2009). Marketing cultural attractions: understanding non-attendance and visitation barriers. *Marketing Intelligence & Planning*, 27(6), 833-854. <https://doi.org/10.1108/02634500910988717>

⁶ Farkhatdinov, N., & Acord, S. K. (2016). *Witnessing Culture: Museums, Exhibitions and the Artistic Encounter*. 496-509. <https://publications.hse.ru/chapters/134581363>

⁷ Kay, P., Wong, E., & Polonsky, M. J. (2008). *Understanding Barriers to Attendance and Non-Attendance at Arts and Cultural Institutions: A Conceptual Framework* (pp. 1-7). Promaco Conventions. <http://dro.deakin.edu.au/eserv/DU:30018122/polonsky-understandingbarrierstoattendance-2008.pdf>

aastas, korra aastas või harvem, ei ole viimase kolme aasta jooksul külastanud, ei käi üldse. **Kolm esimest vastusevarianti loeti külastajaks, kolm viimast (korra aastas, ei ole viimase kolme aasta jooksul külastanud, ei käi üldse) loeti mittekülastajaks.** Teatud juhtudel eristasime analüüsis harvakülastajat (käib kultuuriasutuses kord või mõned korrad aastas) mittekülastajast (ei käi üldse või pole viimase kolme aasta jooksul kultuuriasutuses käinud). Tulevikus külastamise huvi kaardistamiseks küsisime, kas vastaja tahaks sagedamini kultuuriasutusi külastada (jah, ei, ei oska öelda).

Anketeerimine viidi läbi selliselt, et kõik valdkonnad (va kino)⁸ olid kaetud esindusliku valimiga. Samas ei küsitud kõigilt respondentidelt kõigi valdkondade kohta, kuna see oleks muutnud vastamise liiga koormavaks (väheneks vastajate osakaal ning tähelepanu hajuks). Vastajad võisid olla huvitatud mõnest kultuuriasutusest, aga teistest mitte, mistõttu esitasime külastamise takistusi käsitlevad küsimused vaid mittekülastatavate kultuuriasutuste kohta. Igale süvitsi analüüsitud valdkonnale vastas vähemalt 1000 mittekülastajat.

Takistuste puhul kaeti vastustega kõik varasemalt kogutud käsitlustest tulenevad põhjused: füüsilised (lahtioleku aeg, kaugus), majanduslikud (pileti hind ja seonduvad kulud), sotsiaalkultuurilised (huvi) ning info kättesaadavusega seonduvad takistused. Samuti lisasime iga valdkonna juurde (va kino) avatud küsimuse selle kohta, mis võiks külastatavust suurendada.

Valdkondade puhul on mõned erinevused lähenemises. Muusikasündmuste külastamise puhul piiritlesime kontserdikogemuse klassikalise muusika, rahva- ja jazzmuusikaga, kuna popmuusika kontsertide külastatavuse suurendamine ei olnud küsitluse fookus. Küsitluses liideti kokku kunstigaleriid, kunstimuseumid ja -näitused. Raamatukogude puhul uurisime teistest eristuvalt enam ruumi ja inventari kogemise kohta. Ülejäänud küsimused valdkondade osas valdavalt põhiosas kattusid.

Kõigi valdkondade puhul küsisime vastajatelt avatud küsimusena ka selle kohta, et mis peaks muutuma, et nad vastavas kultuuriasutuses rohkem käiksid. Samuti uurisime raamatukogude puhul avatud küsimusega selle kohta, mis lisateenustest puudust tuntakse. Selleks, et mõista, mis võib inimeste ajapuuduse põhjuse taga peituda, küsisime kõikidelt vastajatelt avatud küsimusena nende muude vaba aja hobide, tegevuste kohta.

Küsitlus viidi läbi veebi- ja telefoniküsitluse kombinatsioonina, et jõuda võimalikult suure hulga vastanuteni. Vastamine oli anonüümne. Vastajate vanus jääb vahemikku 15 ja 79. Sotsiaaldemograafiliste andmetena küsiti vastaja vanust (grupeeritult vahemikud), sissetulekut leibkonnaliikme kohta (vahemikud), kodust keelt, haridustaset, sugu, elukohta, leibkonnaliikmete arvu.

Küsitlusandmete analüüsimiseks rakendati nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid. Kvantitatiivse analüüsimeetodina koostati Likerti skaalal esitatud küsimuste puhul kirjeldav statistika (nt keskmised, sagedused ja jaotused), mille põhjal visualiseeriti tulemusi graafikute ja tabelitena. Avatud küsimuste puhul, mis käsitlesid muutusi, hobisid ja raamatukogu teenuseid, rakendati nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset lähenemist: esmalt kodeeriti vabateksti vastused tehisaru abil (Microsoft Copilot), seejärel valideeriti osa vastuseid käsitsi (eelkõige need, mis

⁸ Kultuuris osalemise uuringu tulemused näitavad, et 15-aastased ja vanemad Eesti elanikud külastavad kõige sagedamini kinosid, viimase uuringu tulemuste järgi on aasta jooksul kinosid külastanud 52% 15-aastastest ja vanematest Eesti elanikest, mistõttu kinode mittekülastamist uuring ei käsitle, allikas: https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_kultuurielus-osalemine/KUT021.

automaatselt 'muu' alla olid kategoriseeritud, kuna see osa vastustest tundus ebaproportsionaalselt suur). Siiski tuleb arvestada, et tehisaru kodeerimisest võivad tuleneda mõningad vead, kuid üldine trend avatud vastuste osas on siiski ka nõ automaatkategoriseerimise puhul nähtav.

„Mis peaks muutuma, et külastaksite vastavat kultuuriasutust rohkem?“ küsimuse vastused jaotati kategooriatesse, mis hõlmasid näiteks ajapuudust, piiratud rahalisi võimalusi, huvi ja motivatsiooni, teenuse korraldust, info ja teadlikkuse puudumist, tervisega seotud piiranguid, transpordi ja ligipääsetavuse probleeme, alternatiivide kasutamist, seltskonna ja kaaslaste olulisust, sisu ja valiku kvaliteeti, piletite saadavust ning vastuseid stiilis „ei tea“, „käin piisavalt“ või „muu“.

Hobide küsimuse vastused liigitati kategooriatesse nagu sport ja liikumine, õppimine ja lugemine, kultuur, käsitöö ja loovus, meelelahutus ja meedia, kodu ja aed, loodus, reisimine ja puhkus, arvutid ja tehnoloogia, autod ja motosport, toiduvalmistamine, seltskond ja perekond, töö ja karjäär ning „muu/pole hobi“.

Raamatukogu teenuste küsimuse vastused kodeeriti varasemalt määratletud kategooriate ja alamkategooriate alusel, sh: sotsiaalne ja kogukondlik funktsioon, tehnoloogilised ja digiteenused, kultuuri- ja meelelahutusteenused, raamatute ja materjalide logistika, haridus ja nõustamine, mugavus ja infrastruktuur, posti- ja muud lisateenused. Täpsem jaotus on näha küsitlustulemuste peatükis 3.2.2. Tulemuste esitamiseks koostati graafikud ja tabelid, mis kajastavad peamisi trende ja jaotusi.

2.2 Küsitlusandmete täiendav ruumianalüüs

Lisaks küsitlusele ning fookusgrupiaruteludele viidi uuringu käigus lisategevusena läbi täiendav ruumianalüüs, mis võimaldas hinnata mittekülastajate elukoha karakteristikute ning mittekülastamise põhjuste seoseid. Küsitluse läbiviimisel küsiti vastajalt nende elukohaasula (küla, linn, alev, alevik) infot, mille alusel loodi igale vastajale järgmised lisatunnused, mida kasutati küsitlusandmete analüüsimisel (vt eelnevad alapeatükid).

1. Millises Eesti haldus- ja asutusjaotuse klassifikaatorile (EHAK)⁹ vastavas asulas vastaja elab (asula EHAK kood)?
2. Kas vastaja elab linnalises, maalises või väikelinnalises asulas?¹⁰
3. Mitme kilomeetri kaugusel paikneb vastaja elukohaasulast lähim kultuuriasutus?

Maa- ja Ruumiameti huvipunktide andmestikku on eri andmebaasidele ning ameti enda poolt kogutud andmetele tuginedes koondatud kasutajatele oluliste huvipunktide (ingl. k. *point of interest*, *POI*) info.¹¹ Muuhulgas hoitakse huvipunktidena infot järgmiste sihtkohtade kohta:¹²

⁹ Küsitlus viidi läbi 2025. aasta sügisel, klassifikaatorina kasutati EHAK versiooni EHAK2025v4 (enne Toila ja Jõhvi valdade ühinemist)

¹⁰ Tunnus vastavalt EHAK klassifikaatorile EHAK2025v4

¹¹ Vt täpsemalt <https://geoportaal.maaamet.ee/est/kaardirakendused/huvipunktid/huvipunktide-kaardirakenduse-kirjeldus-p917.html>

¹² Täiendavalt koondatakse andmeid ka kultuurikeskuste kohta, ent vastav Maa- ja Ruumiameti kategooria ei ole analüüsiks vastavusse viidav käesolevas uuringus analüüsitud valdkondadega - kultuurikeskuses võivad toimuda erinevad kultuurisündmused.

- ▶ raamatukogud (629 objekti; andmeallikas: Eesti Rahvusraamatukogu);
- ▶ teatrid (50 objekti; andmeallikas: Maa- ja Ruumiameti andmekorje);
- ▶ kontserdimajad ja -saalid (6 objekti; andmeallikas: Maa- ja Ruumiameti andmekorje);
- ▶ muuseumid (291 objekti; andmeallikas valdavalt Eesti Muuseumiühing).

Iga huvipunkti kohta hoitakse andmestikis muuhulgas selle geograafilist asukohta, mis võimaldas ruumianalüüsi käigus omistada igale asulale kauguse lähima raamatukoguni, teatrini, kontserdimajani/-saalini ning muuseumini (kilomeetrites). Arvestada tuleb, et ruumianalüüsil on omad kitsendused: teada ei ole vastaja elukoht asula sees; suuremate asulate äärepunktide vahemaa võib ulatuda kümnetesse kilomeetritesse; kaugus lähimate huvipunktideni arvutati asula geograafilisest keskpunktist. Seetõttu ei võimalda kauguse lisatunnus tuvastada konkreetse vastaja täpset kaugust lähimast huvipunktist, ent võimaldab siiski hinnata **seoseid mittekülastamise põhjuste ning elukohaasula geograafilise iseloomu vahel Eestis tervikuna.**

Maa- ja Ruumiameti huvipunktide asukohaandmete ning vastajate elukohaasulate kõrvutamisel (vt allolev tabel) nähtub kultuuriasutuste võrgustike varieeruv tihedus, osalt ka võimalik huvipunktide andmestiku mittetäielikkus (andmestikust kajastub 6 kontserdimaja/-saali). Samal ajal kui vastajate elukohaasulate keskmine kaugus muuseumist ning raamatukogust on mõnisada meetrit, jääb lähim teater vastajate elukohaasulatest keskmiselt kümne ning lähim kontserdimaja keskmiselt 24 kilomeetri kaugusele. Mediaan- ja keskmiste kauguste suur erinevus kontserdimajade, -saalide puhul tuleneb eeskätt selliste objektide vähesusest huvipunktide andmestikust.

Tabel 1. Vastajate elukohaasulate kaugus lähima huvipunktini (km)

	Kontserdimaja	Muuseum	Raamatukogu	Teater
Miinum	0,2	0,0	0,0	0,1
Maksimum	146,2	19,0	10,9	66,9
Keskmine	24,0	2,6	0,9	9,7
Mediaan	6,4	0,8	0,4	2,4

Tuvastamiseks seoseid mittekülastamise põhjuste olulisuse ning elukohaasula kauguse vahel kultuuriasutustest, grupeeriti vastused täiendavalt kaugusgruppidesse (grupeeritud lisatunnus). Kontserdimaja ning teatri kontekstis osutus sobivaimaks grupeerimise aluseks mediaankaugus huvipunktist, mistõttu loodi igale vastajale lisatunnus: kas elukohaasula keskpunkt on mediaankaugusest kaugemal või lähemal. Kuna vahemaad olid muuseumi ning raamatukogu puhul väiksemad, siis tuli vastused grupeerida täpsematesse kaugusgruppidesse (0-0,4 km huvipunktist, 5+ km huvipunktist). Ruumianalüüsi tulemusi on valdkonniti kirjeldatud peatükis 3.

2.3 Fookusgrupiarutelud

Peamine sisend fookusgrupi küsimusteks tuli küsimustiku vastustest. Küsitlusega tuvastasime peamised takistused kultuuriasutuste külastamisel ning kogusime infot selle kohta, mis külastamist soodustaks. Selle alusel korraldasime kolm fookusgrupi arutelu erinevatele sihtrühmadele, lisaks osalesime erivajadustega inimeste rühmaarutelu läbiviimises, mille eest vastutas Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi sotsiaalkaitse suuna doktorant-nooremteadur Keiu Virro, kes omab

ligipääsetavate kultuurisündmuste mõju uurimise osas head ekspertiisi. Selle fookusgrupi korraldamist toetas Eesti Puuetega Inimeste Koda aidates leida osalejaid. Need tulemused on kajastatud sarnaselt teiste fookusgruppidega valdkonna tulemusi puudutavates peatükkides, soovitusel on ettepanekute peatükis eraldi esitatud. Fookusgrupiarutelud viidi läbi novembris 2025. Esimene läbiviidud fookusgrupp keskendus vanematele mittekülastajatele (65+), teine fookusgrupp keskendus noortele (15-24), kolmas väljaspool suuremaid asulaid elavatele mittekülastajatele (Lääne-Virumaa).

Fookusgruppides arutati sügavamalt külastamise takistuste tagamaid. Eesmärk oli välja selgitada sotsiaalkultuurilisi takistusi, mõista paremini, kui mugavalt inimesed end kultuuriasutuses tunnevad kas seoses ruumi, teiste külastajate, personali või pakutava sisu osas. Selgitati välja võimalikud hirmud, mis kultuuriasutuste külastamisega seonduvaid. Samuti uuriti, mis teemad mittekülastajaid rohkem huvitavad. Eraldi uuriti, kuidas kultuuriasutused mittekülastajate silmis end atraktiivsemaks saaksid teha, kas on teenuseid, teemasid, mis mittekülastajaid kultuuriasutusse rohkem tooks.

Fookusgrupid viidi läbi poolstruktureeritud meetodil, mis võimaldas osalejatel väljendada seisukohti ka teemades, millele fookusgrupi läbiviija ei osanud eelnevalt keskenduda. Fookusgrupiaruteludes esitatud seisukohti ei seostata konkreetsete osalejatega. Fookusgrupiintervjuud olid oluliseks sisendiks poliitikasoovitustele, kajastades paremini viise inimesi erinevate kultuuriasutuste poole suunata.

2.4 Barjääride kaardistus

Küsitluse tulemuste ja fookusgrupiintervjuudest saadud info põhjal kaardistasime külastamise erinevate etappide kaupa mittekülastajate peamised barjäärid. Lähtusime kasutajatekonna kaardistamise meetodist, kuid käsitlesime kasutajana mittekülastajaid ehk „mittekasutajaid“. Oleme seega kasutajatekonna meetodi ümber pööranud mittekülastaja barjääride teekonnaks tuues välja etapid, mis esinevad külastamise ajalises järjekorras.

Erinevad etapid on: otsustamine; info hankimine; piletioost; minek/tulek; kohalolek (va raamatukogu, kus piletioostu etappi pole). Takistused reastasime etappe silmas pidades. See tähendab, et otsustamise etapi all on huvipuudus, ajapuudus, ja negatiivse kogemuse tõttu soovimatus külastada. Info hankimise etapi all kajastub infopuudus kui takistus, piletioostu all aga piletite saadavus (teatri, aga mitte teiste asutuste puhul), lahtiolekuaegade/toimumisaegade sobimatus ja kallis pilet (va raamatukogu). Mineku/tuleku etapi takistused on, et pole kellegagi minna ning ebamugav transport. Kultuuriasutuses viibimise puhul (kohalolek) on takistusteks kehv ligipääsetavus, suured lisakulud, kogetud ebamugavustunne.

Barjääride teekonnad oleme lisanud iga valdkonda puudutavate takistusi kajastava peatüki juurde. **Iga kultuuriasutuse puhul toome välja mittekülastajate rühma, mis paistis erinevate takistuste nimetamisel teiste seast rohkem silma**, st nende valitud vastused osutusid teiste vastajate gruppidega võrreldes mõnevõrra populaarsemaks. See tähendab, et barjääride teekonnal näeme vastavatele sihtgruppidele omaseid suurimaid takistusi (võrreldes teise vastajatega). Kui esitame nõustumise või mittenõustumise protsendid, kajastame selle all nii pigem ja täielikult nõustuvaid, mittenõustuvaid vastajaid. Võimalusel lisasime nende selgitused kas avatud vastustest või fookusgrupiarutelust.

2.5 Ekspertarutelud poliitikasoovituste koostamiseks

Selleks, et töötada välja poliitikasoovitused, mis oleks eesmärgipärased ja sisukad, korraldasime kõikide valdkondade (teatrid, kunstinäitused, raamatukogud, muuseumid ja kontserdid) esindajatega ekspertarutelud (osalejad on nimeliselt mainitud uuringusse panustajate peatükis 1.2). Seal esitlesime küsitluse ja fookusgruppide tulemusi ning barjääride teekondi, mis olid arutelu aluseks ning mille kaudu koostasime ja valideerisime poliitikasoovitusi erinevate sihtrühmade julgustamise vaatest. Keskendusime soovitustele, mis puudutavad asutusi endid, kohalikke omavalitsusi ja muid seotud osapooli nagu kohalikud ettevõtted või transpordikorraldajad. Töötasime välja ka soovitused riigitasandil (ministeeriumid) ning eraldi on välja toodud soovitused erivajaduste ja puuetega inimeste vaatest.

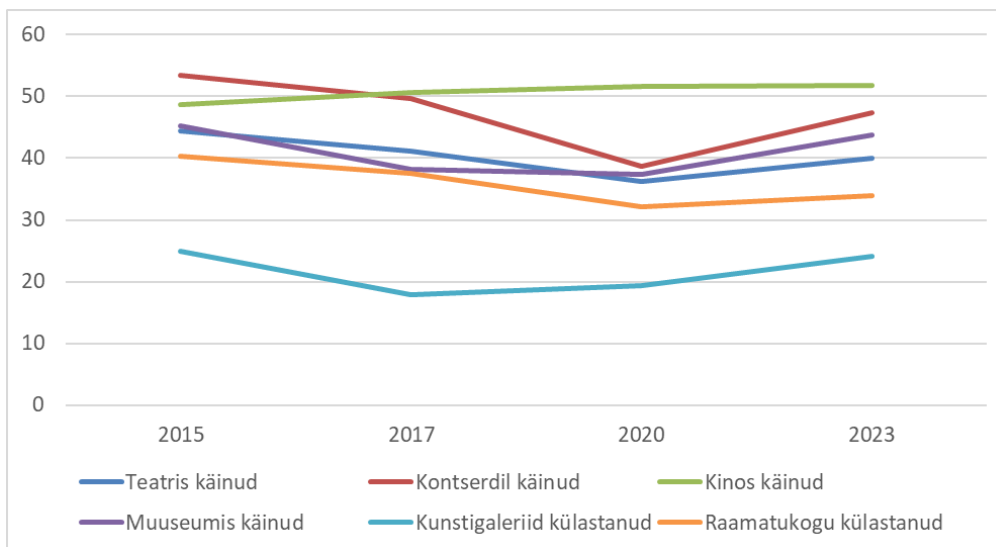
3. Uuringu tulemused

3.1 Varasemad uuringud ja statistika

Statistikaamet kogub alates 2015. aastast kultuuriasutuste külastamise statistikat kõigi nimetatud valdkondade puhul.¹³ Valdkonnasiseselt kogutakse samuti statistikat: teatrite puhul kogub külastajate kohta infot Teatriagentuur, raamatukogude statistikat koondab Rahvusraamatukogu, muuseumid esitavad Statistikaametile andmed ise, kontsertsaalide statistikat kogub mingil määral Eesti Autorite Ühing (EAÜ) ning ka mõned suuremad piletimüüjad.

Statistikaameti andmetele tuginedes on kõige külastatavam kultuuriasutus kino. Aastal 2023 käis kinos 52% elanikest.¹⁴ Kino külastamise sagedus on alates 2015. aastast suurenenud. Populaarne on ka kontserdil käimine - 2023. aastal käis kontserdil 47% elanikest.¹⁵ Teatris ja muuseumis käimine on samuti üsna levinud, 2023. aastal käis muuseumis 44% ja teatris 40% inimestest.¹⁶ Vähempopulaarsed on raamatukogude (34%, 2023. aastal) ja kunstigaleriide külastamine (24,1%, 2023. aastal). Kasvutrendis on olnud kino, muuseumi ja kunstigaleriide külastamine, väikses langustrendis aga kontserdi, teatri ja raamatukogu külastamine.¹⁷ Mis puudutab mittekülastajaid, siis paistab silma, et kõige suurem osakaal mittekülastajaid oli 2023. aasta andmetel Ida- (34%) ja Lääne-Virumaal (30%) ning Valgamaal (28%).¹⁸ Seda arvestades viidi üks fookusgrupiintervjuu läbi Lääne-Viru maakonnas (vt täpsemalt aruande ptk 2.3).

Joonis 1. Kultuuriasutuste külastatavus (Statistikaameti andmed¹⁹)

¹³ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL KULTUURIVALDKONNA JA MAAKONNA / ISIKUTE RÜHMA JÄRGI. Statistika andmebaas](#)

¹⁴ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

¹⁵ [Kultuuri osalemise uuringus ei eristata küsitlusankeedis popmuusikat muudest muusikastiilidest, mistõttu ei ole võimalik eristada, milline osa vastanutest käis klassikalise, rahva- või jazzmuusika kontserdil. Vt nt varasem kultuuris osalemise uuringu ankeet: \[https://www.stat.ee/sites/default/files/2020-10/KOU2020_paberankeet%2Bcovid_EE.pdf\]\(https://www.stat.ee/sites/default/files/2020-10/KOU2020_paberankeet%2Bcovid_EE.pdf\)](#)

¹⁶ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

¹⁷ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

¹⁸ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

¹⁹ https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_kultuurielus-osalemine/KUTO21

Teaduskirjandusest tõusis esile Heikkilä (2022) käsitlus, mis puudutab inimesi, kes kultuuriasutusi ei külasta, kultuurisüdamustel ei osale. **Kultuuris mitteosalemine ei tähenda, et inimestel ei oleks huvi aktiivselt kogukonnaelust osa võtta.**²⁰ Heikkilä (2022: 115) toob välja, et inimesed, kes kultuurist ei huvitu, võivad aktiivselt tegeleda muude tegevustega nagu sport, looduses käimine, erinevad käelised tegevused nagu asjade parandamine või ehitus. Lisaks koorub sellest tööst huvitav fenomen: vaenulik vastuseis igasugusele nõ kõrgkultuurile, mis iseloomustab kõrgemat ühiskonnaklassi. Sellist elitaarsust põlatakse, kritiseeritakse, ning tuuakse välja, et vaba aega peab veetma puhates, nautides või midagi uut õppides (114). Mõni Heikkilä käsitluses intervjuueritu pisesdas vaba aja kontseptsiooni üldiselt, kuna väikese sissetuleku kõrvalt tööd tehes ja lapsi kasvatades ei ole neil olnud vaba aega, et kultuurielus osaleda (Heikkilä 2022: 114). Sellest võib järeldada, et **mittekülastajatel on muud huvid ja kohustused, mis on prioriteetsemad ning kus potentsiaali kultuuriasutuste külastamise motiveerimiseks on üsna vähe.** See tähendab, et olenemata sekkumistest, mida organisatsioonid või poliitikakujundaja külastatavuse suurendamiseks teevad, ei pruugi kõik inimeste hoiakud olla muudetavad ja mittekülastamise põhjused olla kõrvaldatavad.

Lisaks analüüsisime valdkondi puudutavaid varasemaid uuringuid. Kõige põhjalikumalt on Eestis uuritud raamatukogude ja muuseumite valdkonda, Kantar Emor on mõlema külastatavust ning külastajate ja mittekülastajate profiile uurinud põhjalikumalt 2018. aastal. Uuring jaotas küsitlitud nelja gruppi: huvitatud külastajad, huvitatud mittekülastajad, mittehuviatud külastajad ja mittehuviatud mittekülastajad. Kuigi see jaotus on loogiline, siis pidades silmas eesmärki keskenduda mittekülastajale, on praeguse uuringu fookuses teatud huviga vähe- ja mittekülastaja. Praxis 2022. aasta töö rahvaraamatukogude rollist tõstas huvitava mõtte seoses mittekülastajatega, kus soovitatakse kasutajauuringu puhul vältida küsimust „mida te raamatukoguse teha tahaksite?“ ning püüda laiemalt mõista, mis on inimeste huvid ja vajadused üldisemalt, et tuvastada probleemid, millega raamatukogu inimesi aidata saaks (s.t. selle põhjal luua uusi teenuseid).²¹

2025. aasta Lugemisuuring²² analüüsis peamiselt kolme küsimust: millised on sihtgrupid, kes raamatukogu külastavad ning need, kes eemale jäävad; kuidas raamatukogud seonduvad raamatute kättesaadavusega; ning millised teenused aitavad suurendada lugemisaktiivsust. Meie uuringu vaatest on oluline eelkõige, kes raamatukogu kasutavad ning ei kasuta ning lisateenuste soovid. Selgus, et üle veerandile eestlastest on raamatukogus käimine tavapärase tegevus. Keskmisest aktiivsemad on naised, kooliealised noored, kõrgharidusega ja väljaspool Tallinna elavad vastajad, ka väiksema sissetulekuga inimesed on aktiivsemad raamatukogu külastajad (Lugemisuuring 2025). Raamatukogusid kasutavad suhteliselt vähe mehed, kutse- haridusega inimesed ning nn sinikraelsed töötajad. Mittekasutamise põhjustena toodi välja aja- ja mugavusbarjäär, raamatute kättesaadavus (pikad järjekorrad või ebapiisav valik), raamatukogu (ebamugav) keskkond ning digibarjäär (e-teenused ei ole piisavalt lihtsad) (Lugemisuuring 2025). Populaarseimate teenustena loetletakse Lugemisuuringus laenutamist (91%), uute raamatutega tutvumist (72%), vaiksa ja

²⁰ Heikkilä, R. (2022). Resistance. In *Understanding Cultural Non-Participation in an Egalitarian Context* (pp. 111-136). Cham: Springer International Publishing.

²¹ Praxis (2022). [Rahvaraamatukogude rolli analüüs ja ettepanekud valdkondadevahelise koostöö tõhustamiseks](#). Kultuuriministeerium

²² [„Eestlane loeb 2025“ - Eesti Rahvusraamatukogu](#)

meeldiva keskkonna nautimist (61%), nõuannete saamist vajalike raamatute leidmiseks (61%), vajaliku info otsimist 55%). Kõige vähem mängitakse raamatukogus video- ja arvutimänge (3%), lauamänge (4%). Üsna väike osa on ka neid, kes käivad kohtumistel kirjanikega (14%), ajakirjandust käib lugemas 25% (Lugemisuuring 2025).

Muuseumikülastajate kvalitatiivne uuring 2020. aastast keskendub küll peamiselt külastajale, kuid toob välja muuseumide konkurendid ajaveetmise osas. Selleks on teised kultuuriüritused nagu kontsert, teater, festival, kino; sotsiaalne tegevus; sport; reisimine.²³ Sellest selgub, et uuritavad valdkonnad võivad olla üksteise konkurendid külastajate vaatest, sest esindavad erinevaid vaba aja veetmise vorme. Seda saime uuringus täpsemalt käsitleda uurides, kas kultuuriasutusi eelistatakse võrdselt pidades samal ajal silmas, et küsitlus keskendus mittekülastajatele. **Käesoleva uuringu tulemused indikeerivad, et käsitletud valdkonnad ei konkureeri omavahel mittekülastajate hulgas märkimisväärselt. Üksnes kuni kolmandik mittekülastajatest pidasid end mõne muu kultuuriasutuse külastajaks** (vt täpsemalt järgnevas teemapõhistes alapeatükkides). Pigem näitavad siinse uuringu tulemused, et **kultuuriasutused konkureerivad muude inimese vaba aja tegevustega (hobid, sport) ja aeganõudvate kohustustega**. Muuseumikogemuse negatiivsetest külgedest tuuakse selles uuringus välja igav või kehv infoedastusviis, sisutühjus või ühtse loo puudumine, kehv valgustus, orienteerumise keerukus, liigne virtuaalsus, mis võivad olla ka põhjused, mis mittekülastajaid takistavad.

2025. aastal viis Kantar Emor läbi muuseumide ja elamuskeskuste tuntuse ja maine uuringu, kus kajastati külastamist viimase 12 kuu jooksul.²⁴ Sellest selgub, et viimase aasta jooksul on muuseumi külastanud 68% Eesti elanikest, 2023. aastal oli see 71%. Aruandes tuuakse välja, et inimestel on huvi külastamise vastu, kuid takistuseks on piletihind. Mehed külastavad muuseumi vähem kui naised, kuid nende külastamine on võrreldes eelnevate aastatega märgatavalt kasvanud, rohkem külastavad muuseumi muust rahvusest inimesed. 56% käib muuseumis perega, iga neljas sõpradega ja umbes kümnendik käib üksi. Viimase aasta jooksul kõige rohkem külastatud muuseumid ja elamuskeskused on Meremuuseum, Eesti Rahva Muuseum, Ahhaa keskus, Vabaõhumuuseum ja Kumu. Olulisteks infoallikateks on sõprade, tuttavate soovitusel (34%), muuseumide kodulehed (28%) ja sotsiaalmeedia (19%) (Muuseumide maineuuring 2025).

Turu-uuringute AS koostatud teatriuuringud (2016. aasta uuring teatri positsioonist ja rollist ühiskonnas²⁵ ning 2024. aasta uuring Vene Teatri külastatavusest) keskenduvad eelkõige külastajate motivatsioonile, tüüpidele, harjumustele ja rahulolule. Siiski käsitleb viimane ka mittekülastamise (pole viimase viie aasta jooksul külastanud) põhjuseid, milleks on huvipuudus pakutava vastu - 29% mittekülastajatest (eelkõige mehed ja noored), ajapuudus - 19%, ebasobiv asukoht (19%), keeleprobleem (24%), info vähesus (12%), pileti kallis hind (11%).²⁶ Huvitav on, et lavastuse teema, lugu on oluline kindlasti või mõningal määral 90% teatriskäijatest, mis viitab seoses mittekülastaja suure huvipuudusega sisule, mis mittekülastajat ei kõneta.

Muusikavaldkonnas ei ole mittekülastajate uuringuid meie teada sarnasel kujul varem tehtud. Kunsti puhul on koostatud kunstiasutuste külastajauuring Rakendusliku

²³ Rakendusliku Antropoloogia Keskus (2020). [Eesti muuseumide külastajate kvalitatiivne uuring](#).

²⁴ Kantar Emor (2025). [Muuseumide ja elamuskeskuste tuntus ja maine](#)

²⁵ Turu-uuringute AS (2016). [Eesti teatri positsioon ja roll ühiskonnas](#) Kultuuriministeerium

²⁶ Turu-uuringute AS (2024). [Aruanne: "Vene Teatri külastatavuse ja publiku-uuring"](#) Kultuuriministeerium

Antropoloogia Keskuse poolt (2024),²⁷ mis käsitleb peamiselt külastamise põhjusi, kuid välja on ka toodud mittekülastaja persoon, mille puhul on märgitud, et kunstiasutuse külastus jääb peamiselt teiste tegevuste eelistamise tõttu kõrvale, käiakse pigem välismaistel kunstinäitustel ning kellegagi koos, takistused on peamiselt praktilised ning ületavad motivatsiooni kunstinäitusele minna (RAK, 2024: 51). Muusika ja kunsti valdkondade kohta saab teavet ka loomemajanduse uuringust (2025), mis kajastab nende valdkondade nõu kommersialiseerimise poolt, kus kunstigaleriid käsitletakse ühe kunstivaldkonna ettevõtlusvormina, mille kaudu kunsti müüa; kontserdikorraldus ja -esitus kvalifitseeruvad samuti äritegevustena. Uuring kajastab 2023. aasta andmeid, tuues välja näituste arvu mõningase vähenemise võrreldes 2019. aastaga (966-lt 950-le).²⁸ Samas näitavad eespool toodud Statistikaameti andmed kunstigaleriide väikest külastuskasvu, mis kokku annab üsna ebaselge pildi kunstihuvilistest. See viitab vajadusele keskenduda edaspidi kunstigaleriide mittekülastamise põhjuste uurimisele.

Muusika puhul toob loomemajanduse uuring välja Eesti elanike suure muusikahuvi, kus kontserdikorraldus on valdkonna tuumiktegevusala. Ülevaatest selgub, et kontsertide külastatavus on võrreldes 2020. aastaga kasvanud 26,1%. Tuleb aga silmas pidada nii 2020. aasta COVID pandeemiat kui seda, et andmed kajastavad lisaks klassikalise, jazz- ja folkmuusikale ka pop- ja rokkmuusikat.²⁹ Muusika puhul on oluline mainida, et selle tarbimise mugavuse tõttu kasutab suur osa muusikakuulajatest erinevaid digitaalseid voogedastusplatvorme, umbes viiendik kuni veerand vastanutest kasutab igal nädalal voogedastusteenuseid, eelkõige muusika kuulamiseks; virtuaalsetel kontsertidel osaleb umbes kümnendik vastanutest vähemalt korra aastas.³⁰

3.2 Ankeetküsitluse ja fookusgruppide tulemused

Täpsem küsitluse meetodiline protsess on kirjeldatud peatükis 2.1, siin on esitatud kokkuvõtlik ülevaade küsitluse toimimisest. Oktoobris 2025 viis EY koostöös Norstat Eesti AS-iga läbi elanikkonna küsitluse, mille valim oli 2508 inimest. Iga kultuurivaldkonna külastamise põhjuste ja motivatsioonide osas kogusime vähemalt 1000 vastajat. **Erilise huvi all olid vastajad vanuses 15-24 ja 65+, kuna varasematest uuringutest on selgunud just nende vanusegruppide vähesem kultuuriasutuste külastamine.** Seetõttu kasutati lisaks veebiküsitlusele telefoniküsitlust, et kaardistada 65+ vanusegrupi vaateid kultuuriasutuste külastamise osas.

Tuleb silmas pidada, et küsitluse läbiviimisel kasutasime kallutatud valimit. See tähendab, et küsisime takistuste kohta just vähe- ja mittekülastajatelt. Uuringu **tulemused** (kirjeldav statistika) **ei ole seega laiendatavad tervele elanikkonnale**, vaid iseloomustavad üksnes kultuuriasutuste vähe- ja mittekülastajate arvamusi.

Lisaks kvantitatiivsele küsitlusmeetodile viisime läbi neli fookusgruppi. Fookusgrupid moodustasime küsitluse põhjal, kus vastajatel oli võimalus end fookusgrupist huvitatuks märkida. 65+ sihtrühma fookusgrupp toimus Tallinnas, teine Rakveres, Lääne- ja Ida-Virumaal vastanutele, kolmas, noortele (15-24 a.) suunatud arutelu, MS Teamsi vahendusel ning neljandas arutelu osalesid puuete ja erivajadustega inimesed.

²⁷ Rakendusliku Antropoloogia Keskus (2024). Kunstiasutuste külastajauuring: kes on kaasaegse kunsti publik?

²⁸ Kantar Emor (2025). „Eesti loomemajanduse kaardistus 2025“ [8. Kunst.pdf](#)

²⁹ Kantar Emor (2025). „Eesti loomemajanduse kaardistus 2025“ [12. Muusika.pdf](#)

³⁰ Haap Consulting (2024). „Eesti digikultuuri pakkumise ning Eesti elanike digikultuuris osalemise uuring“

3.2.1 Kultuuriasutuste üldine külastatavus

Valdkondade üleselt on Tabel 2 näha, et kõige rohkem sagedasi külastusi on kinno (53%), siis raamatukokku (36%) ja teatrisse (32%). Kõige rohkem harva- ja mittekülastajaid näeme kunstinäituste vaatest (83%), kontsertide (73%) ja muuseumi puhul (72%). Samas raamatukogude puhul on valdkondade võrdluses kõige rohkem neid vastajaid, kes seal üldse ei käi, 21% vastanutest ning viimase kolme aasta jooksul pole seal käinud 27% vastanutest. Kunstinäitustel ei käi üldse 19%, viimase kolme aasta jooksul pole kunstinäitust külastanud 30% vastanutest. Kui aga vaadata vastanute arvu, kes mitu korda kuus mõnda asutust külastavad, siis on populaarseim asutus just raamatukogu, kus käib mitu korda kuus 12% inimestest (tabel 2) ning kus vastav näitaja vanusegrupi 65-79 puhul on 16% ja vanusegrupi 15-24 puhul 13%, mis viitab, et need vanusegrupid on kõige aktiivsemad raamatukogu külastajad. Raamatukogude puhul paistavad seega silma n-ö äärmused ehk kas ei käida üldse või käiakse mitu korda kuus.

Tabel 2. Kultuuriasutuste külastatavus (tulemused ei laiene kogu elanikkonnale).

	Kui sageli käite..	Muuseumis	Teatris	Kontserdil ³¹	Kunsti- näitusel	Raamatukogus	Kinos
Harva ja mittekülastajad	Ei käi üldse	12%	11%	12%	19%	21%	11%
	Ei ole viimase kolme aasta jooksul külastanud	19%	23%	24%	30%	27%	15%
	Korra aastas või harvem	41%	34%	37%	34%	16%	22%
	Kokku	72%	68%	68%	73%	64%	48%
Sagedased külastajad	Mõned korrad aastas	24%	1%	1%	1%	9%	3%
	Mõned korrad kvartalis	4%	24%	22%	13%	15%	32%
	Mitu korda kuus	1%	7%	5%	3%	12%	18%
	Kokku	29%	32%	28%	17%	36%	53%

Muuseumis ei käi üldse 12% vastanutest, viimase kolme aasta jooksul pole seal käinud 19% (Tabel 2), ehk kokku on mittekülastajaid 31%. **Muuseumide külastamine paistab silma just vähekülastajate rohkuse osas**, nimelt 65% vastajatest külastab muuseumit vähem kui kord aastas (41%) või mõned korrad aastas (24%). Kontserdil (klassikaline, jazz- või rahvamuusika) ei käi üldse 12%, viimase kolme aasta jooksul pole kontserdil käinud 24%. Teatris ei käi üldse 11%, viimase kolme aasta jooksul pole teatris käinud 23% vastajatest. Sellest nähtub, et **kontserdil ja teatris käimine on mõnevõrra sagedasem kui teiste kultuuriasutuste külastamine**, teatris käib mõned korrad aastas 24% ja kontserdil 22% vastanutest.

³¹ Uuringus olid vaatusel all ainult klassikalise-, jazz- või rahvamuusika kontserdid.

Kõige populaarsem on kino külastamine, sagedasi külastajaid (mõned korrad kvartalis ja igakuised külastajad) on 50%, ülejäänud kinokülastajad on kas harvad külastajad (kord aastas või vähem), st 24% või mittekülastajad (kes üldse ei käi või pole viimase kolme aasta jooksul käinud), st 26%. Need tulemused ühtivad Statistikaameti 2023. aasta andmetega, mille puhul on samuti kõige populaarsemaks kultuuriasutuseks olnud kino (52%).³² Kinole on järgnenud kontsert (47%), muuseum (43%) ja teater (40%).³³ Samamoodi on olnud Statistikaameti 2023. aasta andmete alusel kõige vähem raamatukogude (34%) ja kunstigaleriide (24%) külastamist.³⁴

Näha on haridusest tulenevat teatud erisust, kus rohkem mittekülastajaid ja vähekülastajaid on nende hulgas kellel on põhiharidus või sellest madalam haridus. Vanuseliselt nii selget külastamisaktiivsuse vahet ei ole, küll aga on kõige rohkem neid, kes üldse kultuuriasutusi ei külasta kõige vanemate vastajate (65-79) hulgas.

Neid vastajaid, kes üldse või viimase kolme aasta jooksul ühtegi kultuuriasutust ei külastanud, oli 168. See on liiga väike arv, et selle alusel saaks nende vastajate kohta järeldusi teha ning seda gruppi peaks seetõttu tulevikus eraldi põhjalikumalt uurima. Esialgelt näeme siiski, et selle 168 hulgas eristub mõnevõrra 65+ vanusegrupp, kus on 59 vastajat, kõige nooremas vanuserühmas on selliseid vastajaid vaid kolm. Mõnevõrra enam on selliseid vastajaid Tallinnas (38) ja Ida-Virumaal (27). Hariduse vaatest oli mitte ühtegi kultuuriasutust külastanud inimesi enim kesk- või kutseharidusega inimeste hulgas (110), eestikeelse kodukeelega vastajate hulgas 93, vene kodukeelega vastajaid 73 ja muukeelseid 2. Mehi on nende hulgas 108 ja naisi 60.

Küsisime, kas mittekülastajad (külastanud korra aastas või harvem) sooviksid sagedamini kultuuriasutusi külastada (Tabel 3). Selgus, et muuseume, teatrit ning kontserte soovitakse sagedamini külastada. Teatreid soovib rohkem külastada 64%, muuseume ja kontserte 51% vastajatest. Ühes fookusgrupiarutelus toodi seoses teatriga välja tõsiasi, et võrreldes muude analüüsis käsitletavate valdkondadega vajab teatrikülastus sageli enam pühendumist: teatripileti hind on sageli muudest valdkondadest kõrgem, erinevalt muuseumist või kunstinäitusest toimuvad etendused kindlal ajal. See võib muuta huvi teatrietenduste külastamise kohta suuremaks, ent ei kõrvalda külastuste teel olevaid takistusi.

Pigem ei soovita sagedamini külastada kunstinäituseid ja raamatukogusid. 56% vastajatest ei taha sagedamini raamatukogu külastada, 43% ei soovi kunstinäitusi külastada. Pea kõiki kultuuriasutusi soovivad enam külastada naised (Tabel 4) ning vene kodukeelega vastajad (Tabel 5).

„Eks selle teatrisse või kontserdile mineku initsiatiivi võtab ikka naine peres“
- Lääne-Viru fookusgrupiarutelul osalenu

Vanemaealiste soov kultuuriasutusi enam külastada on sarnane teiste vanusegruppide külastussoovile. Noorte puhul on muudest vanusegruppidest mõnevõrra suurem soov külastada enam raamatukogu, kuid nende hulk jääb ka noorte hulgas ligikaudu kolmandiku vastajate piirsesse.

³² [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

³³ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

³⁴ [KUTO21: VÄHEMALT 15-AASTASTE KULTUURIELUS OSALEMINE VIIMASE 12 KUU JOOKSUL | Näitaja, Elukoht / Isikute rühm, Aasta ning Kultuurielus osalemine. Statistika andmebaas](#)

Tabel 3. Huvi kultuuriasutusi külastada (kõik vastajad, vanusegrupid)

Kas tahaksid sagedamini külastada...	Jah			Ei	Ei oska öelda	N
	Kõik vanusegrupid	15-24 a	65+ a	Kõik vanusegrupid	Kõik vanusegrupid	Kõik vanusegrupid
teatrit	64%	64%	59%	25%	10%	1599
muuseume (va kunstimuuseumid)	51%	49%	47%	28%	21%	1702
kontserte (klassikaline muusika, rahvamuusika, jazz)	51%	46%	51%	35%	14%	1697
kunstinäituseid (sh kunstimuuseumid)	38%	40%	38%	43%	20%	1897
raamatukogu	24%	32%	20%	56%	20%	1425

Tabel 4. Huvi kultuuriasutusi külastada (sugu)

Kas tahaksid sagedamini külastada... (N=1802)	Jah		Ei		Ei oska öelda	
	Mees	Naine	Mees	Naine	Mees	Naine
teatrit	57%	72%	31%	20%	12%	8%
muuseume (va kunstimuuseumid)	49%	53%	31%	26%	20%	21%
kontserte (klassikaline muusika, rahvamuusika, jazz)	45%	57%	41%	30%	14%	13%
kunstinäituseid (sh kunstimuuseumid)	32%	44%	49%	36%	19%	20%
raamatukogu	20%	29%	60%	51%	20%	20%

Tabel 5. Huvi kultuuriasutusi külastada (keele järgi)

Kas tahaksid sagedamini külastada... (N=1802)	Jah		Ei		Ei oska öelda	
	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene
teatrit	67%	61%	24%	27%	9%	12%
muuseume (va kunstimuuseumid)	47%	59%	30%	25%	23%	16%
kontserte (klassikaline muusika, rahvamuusika, jazz)	47%	59%	38%	31%	15%	11%
kunstinäituseid (sh kunstimuuseumid)	31%	54%	47%	33%	23%	13%
raamatukogu	23%	26%	56%	56%	21%	18%

Mittekülastamise põhjustest erinevates valdkondades on kõige enam valitud **puuduv aeg või napid rahalised võimalused** (Tabel 6). Selle takistuse olulisus tuleb välja ka Eurobaromeetri kultuurist osasaamise 2025. aasta uuringust, kus Eesti vastajad on nii pileti kalliduse (49%) kui ajanappuse (46%) märkinud mõnevõrra olulisemana kui EL-is keskmiselt.³⁵ Eriti tuleb see välja piletihinna puhul, kus liigset kallidust märgib 38% EL vastajatest.³⁶ Meie uuringust selgub, et **ajanappus on kõige valitum põhjus kunstisaalide (52%), muuseumide (51%) ja raamatukogude (44%) mittekülastamist silmas pidades**. Vaba aega eelistatakse veeta muud viisil.

³⁵ [Europeans' attitudes towards culture - May 2025 - - Eurobarometer survey](#)

³⁶ [Europeans' attitudes towards culture - May 2025 - - Eurobarometer survey](#)

Tabel 6. Kultuuriasutuste külastamise takistused (täiesti nõus ja pigem nõus)

Kõik vastanud	Teater	Muuseum	Kontsert	Kunstinäitus	Raamatukogu
Mul ei ole aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele (nt meedia tarbimine, looduses liikumine, sport, muud hobid)	46%	51%	48%	52%	44%
Pilet on liiga kallis	58%	38%	64%	35%	Ei küsitud
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis külastusega kaasnevad (nt transport, majutus)	44%	41%	50%	40%	Ei küsitud
Mul ei ole aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest)	32%	36%	36%	39%	31%
Kasutan alternatiive	Ei küsitud	Ei küsitud	43%	Ei küsitud	Ei küsitud
Info ei jõua minuni	28%	40%	27%	45%	32%
Ei ole huvitav	28%	23%	47%	41%	35%
Pileteid on raske saada	31%	Ei küsitud	Ei küsitud	Ei küsitud	Ei küsitud
Ei paku mulle huvitavat sisu	Ei küsitud	Ei küsitud	Ei küsitud	30%	19%
Ei ole kellegagi koos minna	25%	26%	29%	31%	Ei küsitud
Transport on keeruline	24%	22%	31%	22%	8%
Toimumisajad/lahtiolekuajad ei sobi mulle	21%	13%	24%	14%	14%
Tunnen end ebamugavalt	14%	8%	19%	15%	11%
Raamatukogude ruumid ja inventar ei kutsu külastama					14%
Sain negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	9%	2%	6%	5%	3%

Pileti kallidus tuuakse peamise põhjusena välja teatri (58%) ja kontserdi (64%) külastamise vaatest. Ka lisakulud on oluliseks põhjuseks, näiteks kontserdi puhul arvab nii 50%, teatri puhul 44%, muuseumi puhul 41% ning kunstinäituste puhul 40%. Joonistub välja seos ka sisetulekute ja mitte-külastamise osas. Väiksema sisetulekuga inimesed on rohkemal määral täiesti nõus väitega, et teatri-, kontserdi-, muuseumi-, või kunstinäituse pilet on liiga kallis: sisetuleku puudumisel on väitega täiesti nõus 71%, kuni 900 eurot kuus kättesaavate inimeste hulgas jääb see 35% juurde. 900-1600 eurot teenivate puhul on väitega nõus u 25%. Alates 1600-eurosest sisetulekust väheneb täielikult väitega nõusolijate protsent 15-20 peale. Alates 4000 eurot kuus teenivate inimeste puhul on väitega täiesti nõus 9-10%. See viitab, et sisetuleku suurus on seotud sellega, kui kalliks pileteid peetakse. Seega on väiksema sisetulekuga inimestel piletihind suurem takistus kultuuris osalemisele. Lisaks joonistub välja, et leibkonna suuruse puhul muutub finantsiline võimekus

kultuuriasutusi külastada probleemiks 5-liikmelise leibkonna puhul (43%), vähemaliikmeliste leibkondade puhul mainitakse rahanappust vähem (34-36%).³⁷

Ka vanus mängib piletite kalliks pidamise osas teatavat rolli. Kõige nooremad vastajad (15-24) ning vanusegrupid 45-54 ja 55-64 on üle 40% täiesti nõus sellega, et teatripilet on liiga kallis. 65+ vanusegrupis vastab nii 24%. Siin võib olla tegemist pensionäridele rakenduvate soodustuste mõjuga.

Tabel 7. Teatripilet on minu jaoks liiga kallis (vanusegrupid)

Teatripilet on minu jaoks liiga kallis	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-79
Täiesti nõus	21%	18%	17%	17%	20%	24%
Pigem nõus	48%	30%	36%	46%	41%	31%
Pigem ei ole nõus	15%	37%	30%	23%	22%	24%
Üldse ei ole nõus	5%	8%	12%	6%	10%	12%
Ei oska öelda	11%	8%	6%	8%	8%	9%

Kontserdipiletite liigse kalliduse osas vanusegruppide puhul nii selgeid erisusi välja ei joonistu (Tabel 8). Küll aga nähtub, et kõik vanusegrupid peale 65+ ja 45-54 on 40-45% ulatuses pigem nõus, et kontserdipilet on neile liiga kallis. Kõige noorem vanusegrupp (15-24) on teistest suuremas osas (28%) selle väitega täiesti nõus ehk noorimas vanusegrupis on kokku 73% vastajaid, kes on pigem või täiesti nõus, et kontserdipilet on neile liiga kallis.

Tabel 8. Kontserdipilet on minu jaoks kallis (vanusegrupid)

Kontserdipilet on minu jaoks liiga kallis	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-79
Täiesti nõus	28%	24%	19%	25%	21%	22%
Pigem nõus	45%	41%	46%	36%	43%	37%
Pigem ei ole nõus	9%	24%	24%	22%	16%	21%
Üldse ei ole nõus	9%	4%	8%	10%	8%	12%
Ei oska öelda	9%	7%	4%	7%	12%	9%

Teiste kultuuriasutuste (muuseum, kunstinäitus) puhul ei ole tunnetatav pileti kallidus vanusegruppide vaatest nii erinev, ainsana paistab nii kunstinäituste kui muuseumide puhul silma taas noorim vanusegrupp, kus 47% on täiesti või pigem nõus, et muuseumipilet on liiga kallis, ning 44% vastanutest on kas täiesti või pigem nõus, et kunstinäituse sissepääsupilet on neile liiga kallis. Siit järeldub, et piletihind on just noorima vastajate grupi vaatest suurim takistus võrreldes teiste vanusegruppidega.

³⁷ Rohkem kui viieliikmelise leibkonnaga vastajaid oli liiga vähe, et seda leidu veel rohkemaarvulistele leibkondadele laiendada.

See on mõnevõrra üllatav, arvestades õpilastele ja üliõpilastele kehtivaid soodustusi, ent mõistetav arvestades noorte potentsiaalselt ebastabiilseid sissetulekuid.

Huvipuudus tuuakse rohkem välja raamatukogude (35%) ja kunstinäituste (41%) puhul (tabel 6). Ka klassikalise, jazz- ja rahvamuusika kontsertide puhul ütleb 47% vastanutest, et sellised kontserdid pole nende jaoks huvitavad. Infopuudust mainitakse populaarsemate variantidena eelkõige kunstinäituste (45%) ja raamatukogude (32%) puhul. Transpordi keerukus kultuuriasutustesse pigem ei ole probleem. Kõige vähemolulisem on see raamatukogude puhul, kus vaid 8% vastajatest leiab, et transport raamatukokku on keeruline.

Kõige suurem probleem on transport kontsertide puhul, kus 31% nimetab selle probleemina. Ka kõige nooremad vastajaid (15-24) tõid fookusgrupis

„Viljandi folgile saab jah rongiga, aga mujale on keeruline. Autot mul ei ole.“
- noorte fookusgrupiarutelul osalenu

välja, et kaugemates kohtades toimuvatele muusikafestivalidele minekuks on neile takistuseks just transpordi puudumine. Teiste valdkondade puhul on transpordi keerukus takistus teatri puhul 24%-le vastajatest, kunstinäituse ja muuseumi puhul 22%-le vastajatest. **Transpordi keerukust märgivad mõnevõrra rohkem vanemad vastajad (55-79), seda nii teatri, kontserdi, muuseumi kui kunstinäituse puhul.** Raamatukogu on kultuuriasutus, mille puhul pole transport ka vanematele vastajatele liigselt keerukas, vaid 9-10% pigem või täiesti nõustub sellega.

Kõige vähem valitud põhjus mittekülastamiseks kõigi valdkondade puhul on varasem negatiivne kogemus. Teatri puhul mainib seda 9%, kontserdi puhul 6%, kunstinäituse puhul 5%, raamatukogude puhul 3% ja muuseumi puhul 2% vastajatest. Üldiselt ei kogeta kultuuriasutuste külastamisel ebamugavustunnet, vaid kontserdi puhul mainib seda 19%, kuid see on üks vähem valitud põhjusi. Kunstinäituse puhul mainib ebamugavustunnet 15%, teatri puhul 14%, raamatukogu puhul 11%, muuseumis 8%.

Tabel 9 näitab täpsemalt **65-aastaste ja vanemate** vanusegrupi takistusi kultuuriasutuste külastamisel. **Olulisemad nendest on seotud just raha kulutamisega** (piletihind, lisakulud). Kontsertide puhul on suure mõjuga ka muusika kuulamine muudest kanalitest (salvestused või raadioülekanded). **Teatri ja kontserdisaali puhul tõi ligikaudu kolmandik välja transpordi keerukust.** Teistest valdkondades ütlesid 65-aastased ja vanemad muudest valdkondadest märksa sagedamini (18% nõustus täiesti või pigem) teatri kohta, et said seal negatiivse kogemuse ega soovi rohkem külastada.

Tabel 9. 65-aastaste ja vanemate mittekülastajate kultuuriasutuste külastamise takistused (täiesti nõus ja pigem nõus)

65+	Teater	Muuseum	Kontsert	Kunstinäitus	Raamatukogu
Pilet on liiga kallid	55%	32%	58%	30%	<i>Ei küsitud</i>
Kasutan alternatiive	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	54%	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis külastusega kaasnevad (nt transport, majutus)	40%	36%	39%	31%	<i>Ei küsitud</i>
Mul ei ole aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele (nt meedia tarbimine, looduses liikumine, sport, muud hovid)	29%	39%	32%	37%	28%

Ei ole huvitav	33%	20%	37%	32%	27%
Info ei jõua minuni	21%	36%	22%	33%	22%
Mul ei ole aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest)	12%	28%	15%	30%	11%
Ei ole kellegagi koos minna	25%	24%	29%	30%	<i>Ei küsitud</i>
Transport on keeruline	32%	16%	39%	16%	7%
Pileteid on raske saada	28%	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>
Ei paku mulle huvitavat sisu	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	23%	10%
Toimumisajad/lahtiolekuajad ei sobi mulle	20%	7%	16%	8%	7%
Tunnen end ebamugavalt	15%	7%	17%	11%	7%
Raamatukogude ruumid ja inventar ei kutsu külastama					10%
Sain negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	18%	3%	8%	6%	2%

Ka nooremaealistel (Tabel 10) on olulisemad külastamise takistused seotud pileti kalliduse ning lisakuludega; samuti on olulisel kohal aja kulutamine muudele huvitegevustele ja sageli ei ole neil võimalust kellegagi koos- ennekõike muuseumi ja kontserte- külastada. Kõigi vanusgruppidega võrreldes on noorte jaoks mõnevõrra olulisem takistus see, et kultuuriasutustes pakutav sisu ei ole huvitav, eriti rõhutati seda kontsertide (klassika, jazz, rahvamuusika) puhul. Samuti tuleb tõdeda, et **noorte puhul on suure osa külastamise takistuste puhul üldine väidetega nõustumise määr keskmisest suurem** (sh näiteks ebamugavustunne külastamisel).

Tabel 10. 15-24-aastaste mittekülastajate kultuuriasutuste külastamise takistused (täiesti + pigem nõus)

15-24	Teater	Muuseum	Kontsert	Kunstinäitus	Raamatukogu
Pilet on liiga kallid	69%	47%	73%	43%	<i>Ei küsitud</i>
Mul ei ole aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele (nt meedia tarbimine, looduses liikumine, sport, muud hobid)	56%	64%	59%	65%	45%
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis külastusega kaasnevad (nt transport, majutus)	42%	52%	58%	48%	<i>Ei küsitud</i>
Ei ole huvitav	34%	28%	65%	53%	40%
Info ei jõua minuni	45%	53%	37%	61%	32%
Mul ei ole aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest)	45%	53%	45%	53%	38%

Ei ole kellegagi koos minna	42%	47%	46%	43%	<i>Ei küsitud</i>
Ei paku mulle huvitavat sisu	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	48%	33%
Pileteid on raske saada	39%	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>
Kasutan alternatiive	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>	35%	<i>Ei küsitud</i>	<i>Ei küsitud</i>
Transport on keeruline	19%	19%	27%	16%	10%
Toimumisajad/lahtiolekuajad ei sobi mulle	21%	23%	34%	18%	28%
Raamatukogude ruumid ja inventar ei kutsu külastama					27%
Tunnen end ebamugavalt	22%	17%	31%	28%	21%
Sain negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	3%	3%	10%	8%	3%

Mittekülastamise põhjustega seotud väited, mille puhul arvutuslik kaugus huvipunktist osutus oluliseks erinevuste kirjeldajaks, on toodud allolevas tabelis.³⁸ Kultuuriasutustest kaugemal elavad inimesed pidasid olulisemaks neid takistusi, mis on seotud transpordi keerukusega, täiendava ajakulu ning toimumisaegade sobivusega. Muude väidete puhul, mis olid enam seotud kultuuriasutuste tegevusega, olulisi erinevusi ei esinenud.

Tabel 11. Mittekülastamise põhjused, mille puhul kultuuriasutustest kaugemal ning neile lähemal elavate vastajate arvamused oluliselt erinesid

Nõustumine väidetega (täiesti nõus ja pigem nõus)		
Põhjus	Teatrite lähemal kui 2,4 km	Teatrist kaugemal kui 2,4 km
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis teatrikülastusega kaasnevad (näiteks transport, majutus)	43%	54%
Mul ei ole teatris käimiseks aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest)	32%	41%
Transport teatris käimiseks on minu jaoks keeruline	20%	33%
	0-0,4 km muuseumist	5+ km muuseumist
Transport muuseumisse on minu jaoks keeruline	19%	32%
	Kontserdimajale lähemal	Kontserdimajast kaugemal
Transport kontsertide toimumiskohtadesse on minu jaoks keeruline	22%	43%
Kontsertide toimumisajad ei sobi mulle	26%	32%

Statistikast mõnevõrra erinevad arvamused pakutava sisu kontekstis esitati läbi viidud fookusgrupiaruteludel. Erineva taustaga mittekülastajatest fookusgrupiaruteludel osalejad tõid välja, et ootavad näiteks näitustelt ja teatrietendustelt "kontrollitud sisu", mis väldiks ekstreemsusi ning oleks

„Tahad ju saada neid lootusrikkaid lugusid“
- eakate fookusgrupiarutelul osalenu

³⁸ Kaugusena on teatri- ja kontserdimaja puhul kasutatud mediaankaugust (lähemal või kaugemal mediaankaugusest), muuseumi puhul kaugusgruppe, mille puhul olulised erinevused esinesid.

kooskõlas külastajate väärtustega. Üldise vastusena tahetakse kultuuriasutusi rohkem külastada, seda ütlevad nii külastajad kui ka mittekülastajad. Tahetakse külastada teatreid, kontserte ja muuseume, veidi vähem tahetakse külastada kunstinäitust ja kõige vähem tahetakse sagedamini käia raamatukogus.

„Soovin näha ilu ja positiivsust“
- eakate fookusgrupiarutelul osalenu

3.2.2 Raamatukogud

Küsitluse tulemustest selgub, et raamatukogude külastamine on pigem harv. Regulaarseid külastajaid, kes käivad mitu korda kuus, on alla kümne protsendi, samas kui enamik inimesi külastab raamatukogu vaid mõned korrad aastas või harvem. Märkimisväärne osa vastanutest - ligikaudu 27-30% - ei ole viimase kolme aasta jooksul raamatukogus käinud. Samas on tihedaid külastajaid kõige rohkem 15-24 ja 65+ vanusegruppis. Kõige nooremate tihedam raamatukogu külastamine tuleb välja ka 2025. aasta Lugemisuuringust, kus 38% 15-24 aastastest vastajatest nimetas, et käib raamatukogus sageli (Lugemisuuring 2025). Raamatukogu tihe külastamine toodi välja ka 65+ vanusegrupile toimunud fookusgrupis, peamiselt kuna seal saab tasuta lugeda ajalehti ja ajakirju, mis muidu oleksid tasulised. Samas tõdes üks noorte fookusgrupis osaleja, et käib raamatukogus vaid selleks, et laenutada õppetööga seotud raamatuid, mida ta endale osta ei soovi.

„Lugemissaalis saad neid artikleid lugeda, mille eest muidu maksma peab“
- eakate fookusgrupiarutelul osalenu

Kui uuriti, kas inimesed sooviksid raamatukogus sagedamini käia, vastas jaatavalt ligikaudu veerand (24%) vastanutest. Üle poole (55%) vastanutest ei soovi külastussagedust suurendada. Umbes viiendik ei osanud sellele küsimusele vastata. **Soov sagedamini külastada on suurem noorte seas (15-24-aastased)**, samuti madalama sissetulekuga inimestel. Käsitletud valdkondadest on huvi raamatukogusid enam külastada väikseim.

Tabel 12 näitab, millisel määral raamatukogu mittekülastaja teisi kultuuriasutusi külastab. Kõige enam käiakse teatris (27%), siis kontserdil (25%), muuseumis (24%) ja kunstinäitusel (14%). Külastajaks loeti need vastajad, kes vastasid, et külastavad vastavat kultuuriasutust vähemalt mõned korrad aastas.

Tabel 12. Raamatukogu mittekülastaja käimine teistes kultuuriasutustes

	Muuseum	Teater	Kontsert	Kunstinäitus
Kui suur osa raamatukogude mittekülastajaid käib teistes kultuuriasutustes?	24%	27%	25%	14%

Uuring näitab, et **peamised takistused raamatukogude külastamisel on aja- ja huvipuudus** (Joonis 2). 44% vastanutest toob välja, et vaba aeg kuulub muudele vabaajategevustele (linnaliste asulate elanike puhul lausa 56%). Huvipuuduse osas on umbes 11% vastanutest täielikult nõus väitega, mille kohaselt ei ole raamatukogud huvitavad (täiesti + pigem nõus: 35%; linnaliste asulate elanikud: 49%), mis on teine kõige sagedamini valitud põhjus. Samas üle kolmandik (33%) küsitluses vastanutest pigem ei nõustu selle väitega. Kantar Emori 2018. aasta uuringu järgi³⁹ oli peamiseks

³⁹ [muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu lõpparuanne_0.pdf](#)

takistuseks samuti ajapuudus, kuid teiseks oluliseks põhjuseks oli raamatute ja muude väljaannete ostmine. 2025. aasta Lugemisuuring aga tõi välja, et raamatute kallinemine on raamatukokku rohkem inimesi toonud, just noored ja väiksema sissetulekuga inimesed on otsustanud raamatuid vähem osta (Lugemisuuring 2025). Praeguse uuringu kontekstis, mille keskmes olid vähe- ja mittekülastajad, tuli see takistus välja vaid avatud küsimuse vastustest, kus vaid 8% tõi välja, et nad pigem ostavad raamatuid. Kantar Emori (2018) uuringus kajastati mittehuvitatud külastajate puhul kerkinud külastamist pärssivaid põhjusi, milleks olid samuti aja- ja huvipuudus. See näitab, et praeguse mitte- ja vähekülastajatele keskenduva uuringu keskmine vastaja ei erine oluliselt varasemas uuringus välja toodud mittekülastaja profiilist.

Oluliseks teguriks on ka info kättesaadavus - ligi kolmandik vastanutest (linnaliste asulate elanikest 40%) leiab, et raamatukogudes toimuv ei jõua nendeni. Info kättesaadavus oli probleemina mainitud ka 2018 a. uuringus, kus mittehuvitatud mittekülastajatest ei teadnud kaks kolmandikku, mida raamatukogus pakutakse.⁴⁰ Ka 65+ vanuse fookusgrupis

käsitleti kataloogi ning muu info kättesaadavust, mida nähti problemaatilisena. Tahetakse

„Kartoteegiinfo on mujal paremini kättesaadav“
- eakate fookusgrupiarutelul osalenu

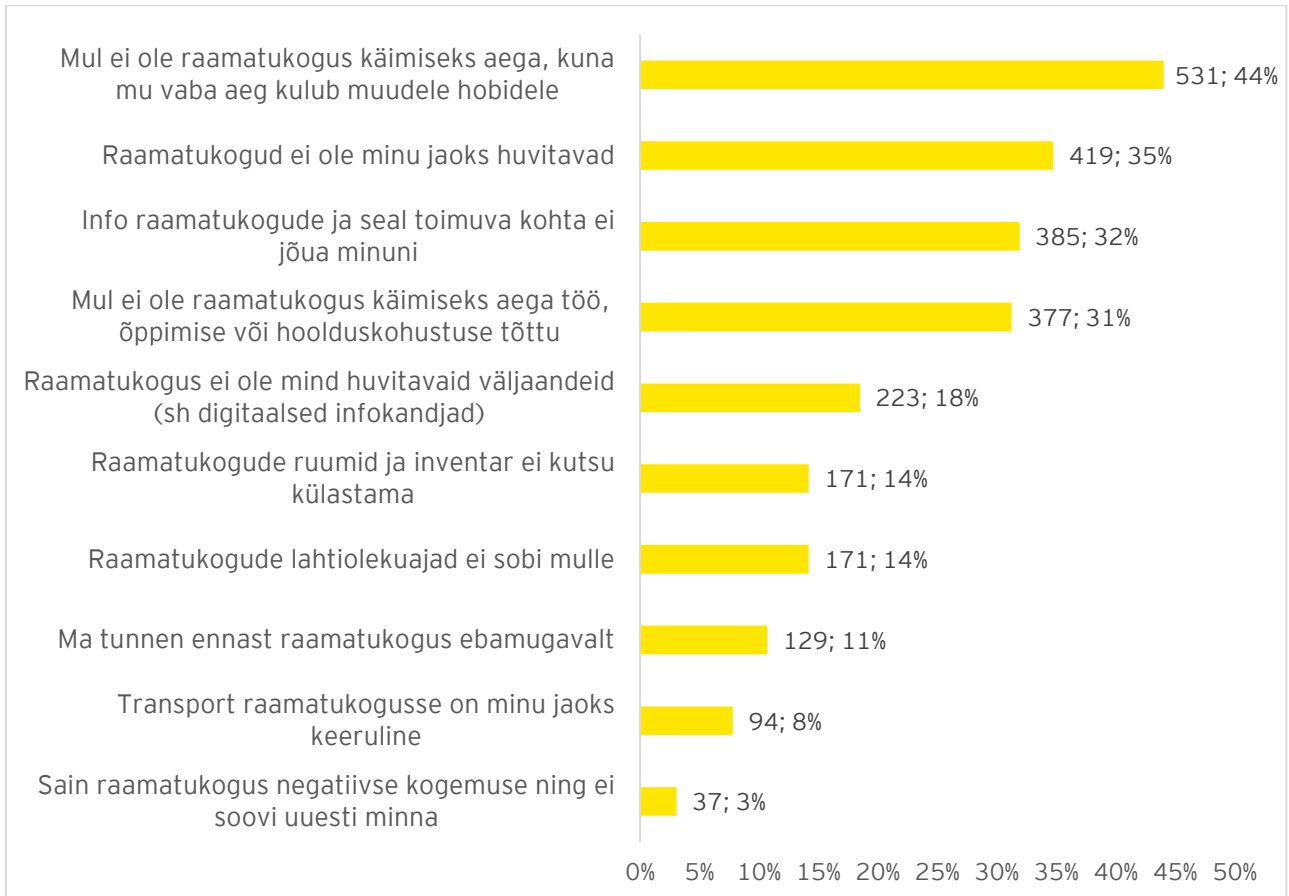
paremat ja selgemat ülevaadet raamatukogus pakutavast, eelkõige soovitakse, et raamatute sisu oleks rohkem kirjeldatud, et osataks raamatuid paremini valida. Toodi näiteid teiste riikide raamatukogude veebilehtedest, kus raamatute sisukirjeldused on lihtsasti kättesaadavad. Samuti väljendasid fookusgrupis osalejad, et tihti pole nende soovitud raamatuid raamatukogudes olemas. Märkimisväärse tegurina külastuste piiramisel paistab silma ajapuudus muude kohustuste tõttu. Umbes 10% vastanutest on täiesti nõus, et töö, õppimine või hoolduskohustused takistavad raamatukogu külastamist, ja ligi 21% pigem nõustub selle väitega.

Ebamugavustunne ja ruumide sobimatus on statistiliselt harva mainitud põhjused ning enamik ei pea neid oluliseks. Fookusgrupiarutelu tõi siin samas välja täiendava perspektiivi seoses maapiirkondade raamatukogudega, kus inventar ja ruumid võivad olla pikalt uuendamata ning tegevus on olnud orienteeritud pigem kojulaenutusele, mitte mugava kohapealse lugemisvõimaluse loomisele. Positiivne näide, kuidas mugavustunnet raamatukogus tekitada, tõstatati **ligipääsetavusele keskenduvast fookusgrupis, kus mainiti, et raamatukogus töötavad inimesed on tavaliselt väga meeldiva suhtumisega erinevate inimeste vajadustele vastu tulles.**

Transporti peetakse väikseks takistuseks - keeruliseks hindab seda vaid 2-3% vastanutest. Tähelepanuväärne on siinkohal, et **transporti toodi raamatukogude puhul takistusena välja muudest käsitletud valdkondades märksa harvemini**, ning seda olenemata piirkondadest. See läheb mõnevõrra vastuollu Kantar Emori uuringuga (2018), kus mittehuvitatud mittekülastajad suhtusid teiste vastajagruppidega (huvitatud ja mittehuvitatud külastajad ning huvitatud mittekülastajad) võrreldes füüsilisse ligipääsetavusse oluliselt kriitilisemalt.

⁴⁰ [muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu lõpparuanne_0.pdf](#)

Joonis 2. Raamatukogu külastamise takistused.

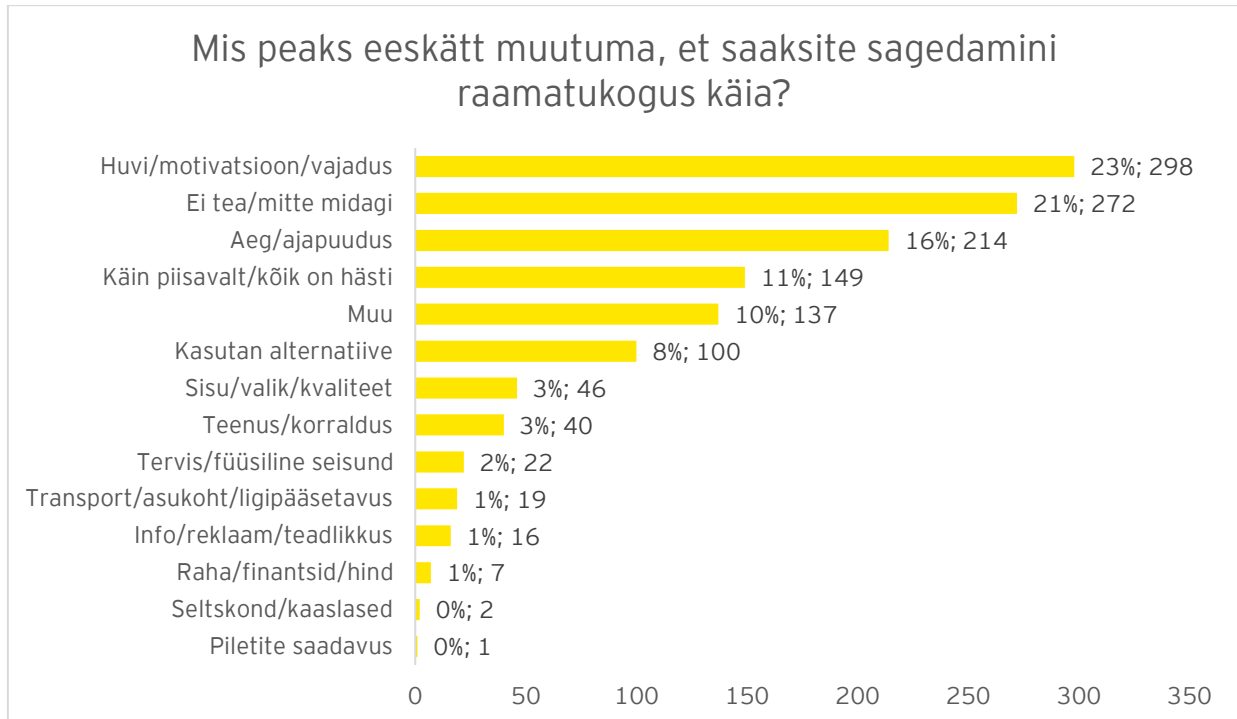

Demograafilise jaotuse põhjal ilmneb,⁴¹ et **vene keelt kõnelevate vastajate seas esineb huvipuudust ja info kättesaadavuse probleeme veidi sagedamini** kui eesti keelt kõnelevate elanike hulgas. Sama leiti 2018. a. uuringus. Madalama sissetulekuga siht-rühmade puhul ei ilmne otseselt huvipuudust, kuid nende vastustest paistavad silma ajaga seotud piirangud, mis viitavad suuremale töökoormusele või perevastutusele.

Küsisime ka, et mis peaks muutuma, et vastajad raamatukogu tihemini külastaks (Joonis 3). Vastused kattusid suures osas takistustega. Ehk isiklik huvi, motivatsioon, vajadus on suurim põhjus, mida mainis 23% vastajatest. 21% ütleb, et nad ei tea või mitte miski ei pea muutuma. Ajapuudust nimetab 16%. Muude põhjuste all (10%) on nimetatud elustiili või et ei loeta raamatuid. 10%-le vastajatest on kõik hästi või enda vaatest käivad nad piisavalt. Alternatiive kasutab 8%, näiteks öeldakse, et ostetakse ise raamatuid, loetakse elektroonilisi versioone või leitakse vajalik info internetist. Valiku ja sisu probleemse toob välja 3% (vastatakse, et pole valikus neid huvitavaid raamatuid). Teenuse kvaliteeti ja korraldust mainib 3% (parem valik raamatuid, nt rohkem venekeelseid raamatuid või ka kohapealse lugemise mõnusamaks muutmise diivanitega, sündmused jms). Põhjused nagu info, teadlikkus, hind, kaaslased mainivad üksikud vastajad.

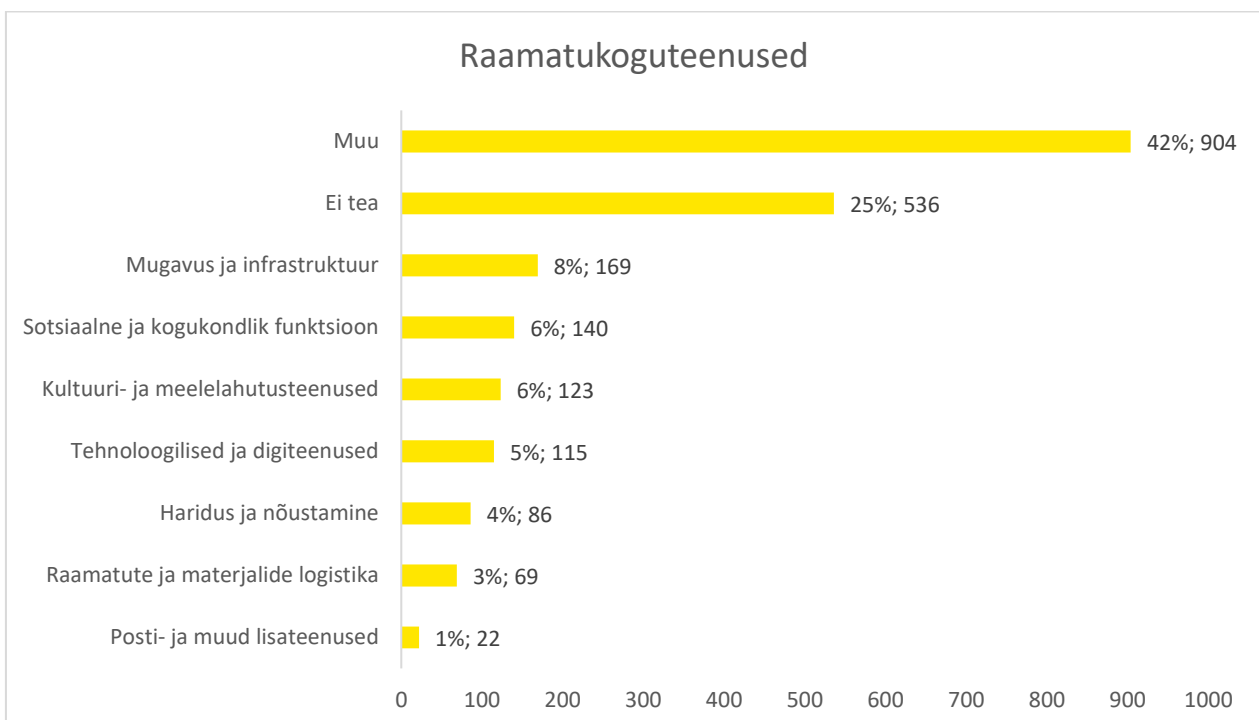
⁴¹ Täpsemad näitajad vastuste jaotuse kohta sotsiaaldemograafiliste tausttunnuste lõikes on esitatud lisas 1

Joonis 3. Mis peaks muutuma, et raamatukogus rohkem käia?

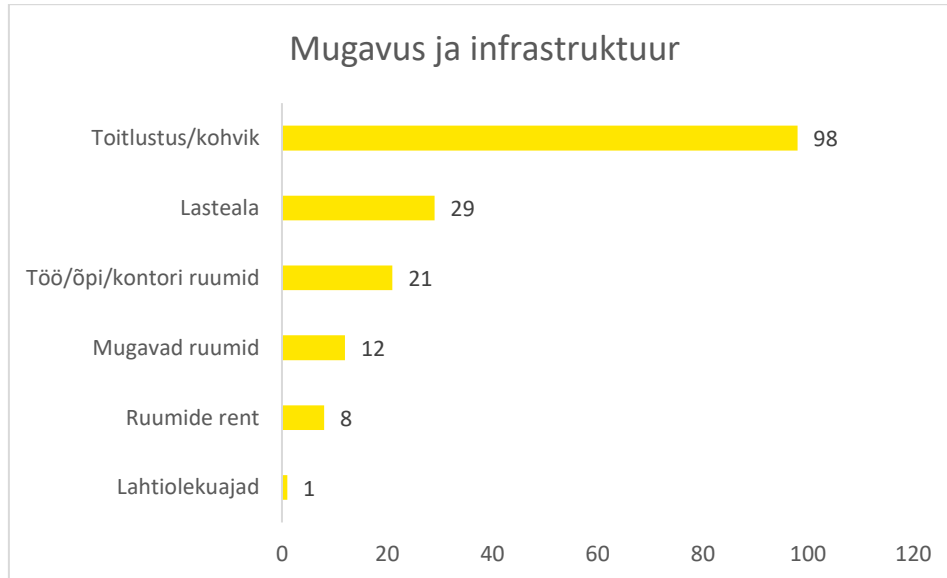
Samuti uurisime avatud küsimusega, milliseid lisateenuseid raamatukogu pakkuda võiks (Joonis 4). Joonisel on loetletud vastuste üldised teemad, allpool on toodud täpsem vastuste jaotust. Kõige suurem osa vastustest kategoriseeriti 'muu' alla, kus enamus vastasid „mitte midagi“. Neid, kes ei osanud vastata oli 25%. Teiste variantide all oli siiski üksikutel kordadel mainitud selliseid teenuseid nagu õmblusmasin, DVD-de laenutus, kino, discgolf, lohede lennutamise võimalus, piljard, kaugtöövõimalused, lamineerimine, pesu pesemine, triikimisteenus. Samuti mainiti, et võiks olla rakendus, mis varem loetud raamatute põhjal soovitab uusi raamatuid, mida laenutada.

Joonis 4. Soovitud raamatukoguteenused (kogu vastuste arv: 2164, sh muu: 904, ei tea: 536)

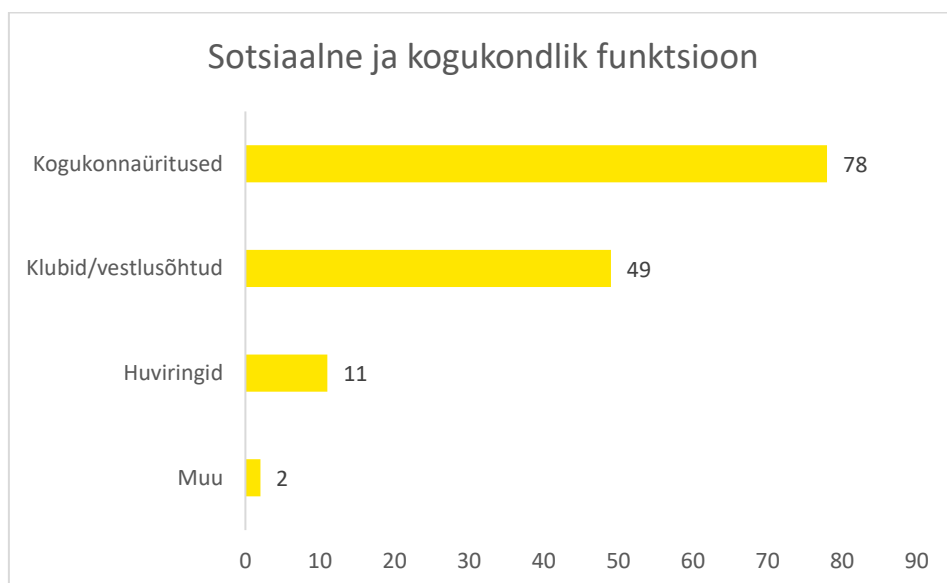
Mugavust ja infrastruktuuri mainis 8% vastajatest (täpsemalt vt Joonis 5). Selle all peeti peamiselt silmas kohvikut või söömise võimalust. See vajadus tõstatati eraldi ka 65+ vanuse fookusgrupis. 2025. aasta Lugemisuuring nentis takistusena samuti raamatukogu keskkonda. Samuti mainiti vastustes individuaalõppe ruume, diivaneid lugemiseks, parandamisnurka ja salvestusruumi nt taskuhäälingu salvestamiseks.

Joonis 5. Raamatukogu mugavuse ja infrastruktuuriga seotud lisateenuste eelistused (kogu vastuste arv: 2164)

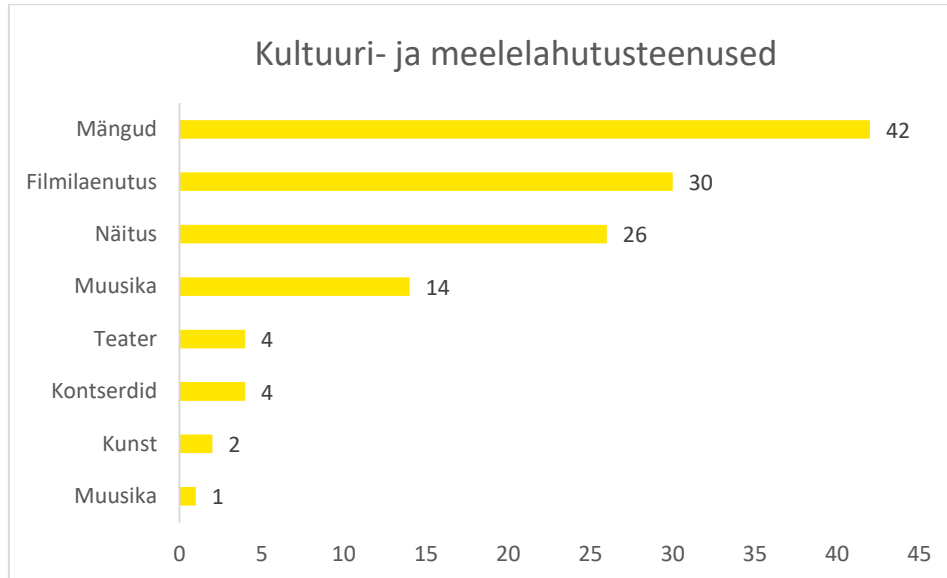
Sotsiaalset ja kogukondlikku funktsiooni soovis 6% vastajatest (raamatuesitlused, vestlused kirjanikega, lugemisringid, teema- ja aruteluõhtud, üritused endale ja lastele, viktoriinid, huviringid, kogukonnaüritused); vt täpsemalt Joonis 6. Ka fookusgruppides tõstatas, et erinevatele sihtgruppidele suunatud üritused julgustaksid raamatukokku tihemini minema. Samas selgus 2025. aasta Lugemisuuringust, et kohtumistel kirjanikega käib vaid 14% lugejatest ning et just noored (15-24) paistavad silma suhtlusvõimaluste kasutamise vähese aktiivsusega, mis näitab vajadust raamatukogu noortele atraktiivsemaks muuta.

Joonis 6. Raamatukogu sotsiaalse ja kogukondliku funktsiooniga seotud eelistused (kogu vastuste arv: 2164)

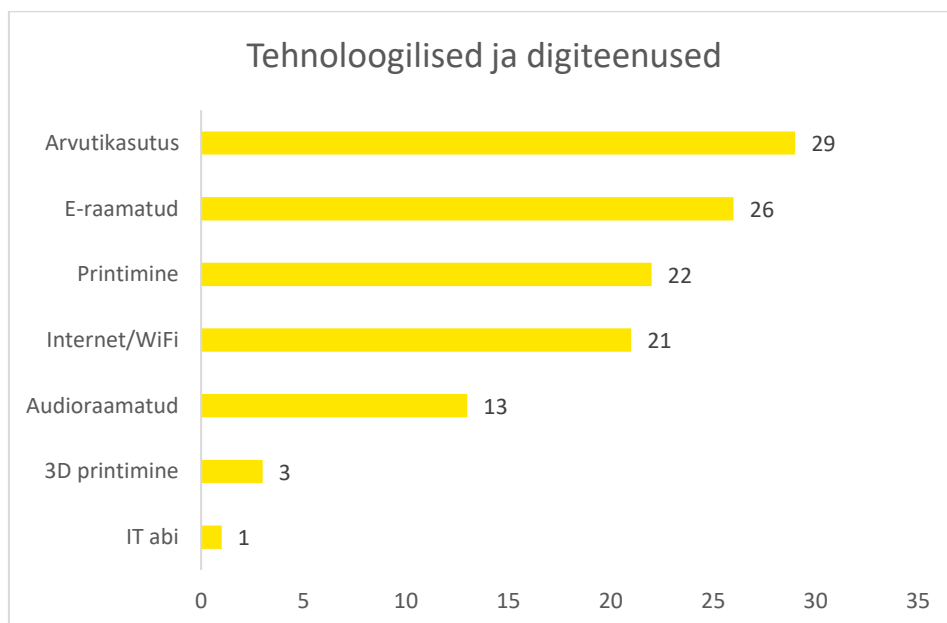
Täiendavaid kultuuri- ja meelelahutusteenuseid sooviks 6% vastajatest (täpsemalt vt Joonis 7). Sinna alla kuuluvad mängud, filmide laenutus ja vaatamine, lasteteater, mängunurk, kunstinäitus, kontserdid, pillimängu harjutamise ruum, lauamängud. Kõige enam paistabki silma filmide vaatamise, mängude ja muusika kuulamisega seonduv.

Joonis 7. Raamatukogu kultuuri- ja meelelahutusteenuste eelistused (kogu vastuste arv: 2164)

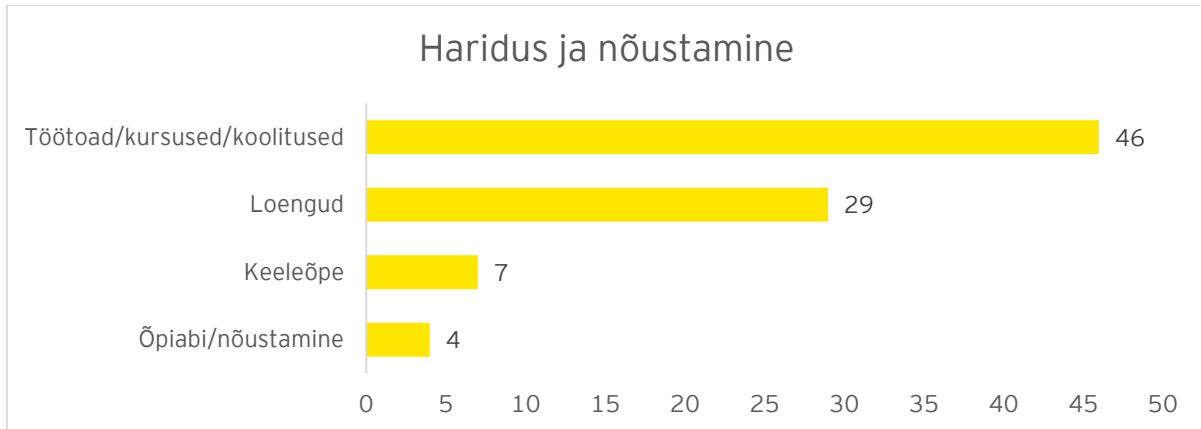
Tehnoloogiliste ja digiteenuste all (5%) mainitakse printimist, arvuti ja interneti kasutamist, 3D printimist, e-raamatuid, audioraamatuid (täpsemalt vt Joonis 8). 2025. aasta Lugemisuuringust selgub, et e-teenuste kasutamine kõigub vanusegrupiti 5-15% vahel, mis näitab, et digiteenused ei jõua hästi kõigi kasutajateni, ning ka digioskused, harjumatus e-teenuseid kasutada võivad olla takistuseks (Lugemisuuring 2025).

Joonis 8. Raamatukogu tehnoloogia- ja digiteenuste eelistused (kogu vastuste arv: 2164)

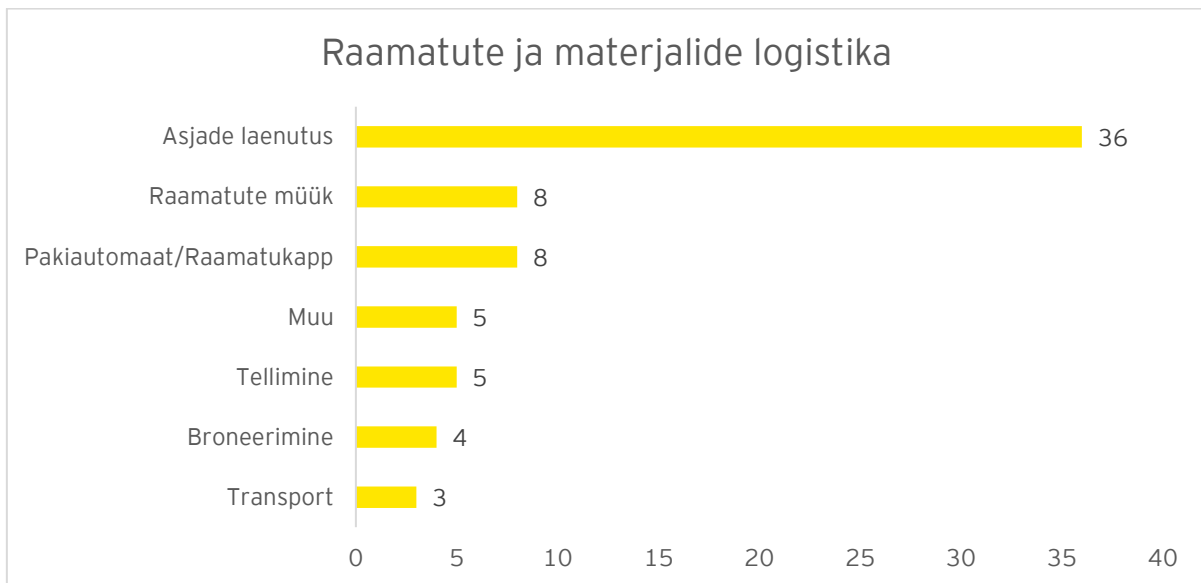
Haridus ja nõustamine on oluline 3 %-le vastajatest. Seal nimetati näiteks meisterdamistubasid, õpiabi, keeleõpet, loenguid, koolitusi, digipädevuste koolitusi, robotikat, sotsiaalsete oskuste töötuba (vt Joonis 9).

Joonis 9. Raamatukogu hariduse ja nõustamisega seotud lisateenuste eelistused (kogu vastuste arv: 2164)

Raamatute ja muude materjalide korraldust või laenutust mainib 3% vastajatest. Selle all mõeldakse raamatute laenutuskappe või saatmist koju või pakiautomaati, raamatute tellimist välismaalt, e-raamatute laenutamist, mangade laenutamist, ajakirjandusväljaannete laenutamise võimalust, raamatute müüki. Lisaks mainiti vinüülide, käsitöötarvete või tööriistade laenutamise olulisust. Täpsem jaotus on näha Joonis 10.

Joonis 10. Raamatukogu materjalide ja laenutusega seotud lisateenuste eelistused (kogu vastuste arv: 2164)

Kokkuvõtlikult on inimestel väga erilaadseid soovet, mis lisateenuseid raamatukogu võiks pakkuda, kuid **silma paistab enim kohviku soov**, seejärel raamatuesitlused, hariduslikud tegevused, muusika ja filmiga seonduvad teenused, ning ka erinevat laadi muude asjade (mängud, vinüülplaadid, tehnika) laenutamine. 2025. aasta Lugesuuringus soovitatakse raamatukoguteenuste disaini kaasata erinevad kasutajagrupid, sest see suurendaks eelduslikult erinevate raamatukoguteenuste kasutamist.

3.2.2.1 Raamatukogu mittekülastaja barjäärid

Selleks, et peamisi takistusi ülevaاتlikult kaardistada, koostasime raamatukogu mittekülastaja barjääride teekonna. Teekonna etapid on: otsustamine; info hankimine; minek/ tulek; kohalolek. Takistused reastasime etappe silmas pidades. Täpsemalt on

otsustamise etapi all välja toodud huvipuudus, ajapuudus ja negatiivse kogemuse tõttu soovimatus külastada. Info hankimise etapi all kajastub infopuudus kui takistus. Mineku/tuleku etapi takistused on lahtiolekuaegade sobimatus, transpordi ja ligipääsetavuse probleemid. Raamatukogus viibimisel (kohalolek) on takistusteks huvitavate väljaannete nappus, aegunud ruum ja inventar ning kogetud ebamugavustunne.

Barjääride tabelis kajastuvad peamised sotsiaaldemograafilised grupid, kelle osas takistused proportsionaalselt rohkem silma paistsid. Gruppidest, kes nimetavad rohkemal määral takistusi, jäid silma kõige nooremad vastajad (vanuses 15-24 ja 25-34), vene kodukeelega vastajad ning vastajad Tallinnast ja Harjumaalt. Oleme kajastanud ka erivajaduste ja puuetega inimeste takistusi.

Takistus	Otsustamine			Info hankimine	Minek/ Tulek			Kohalolek		
	Huvipuudus	Ajapuudus	Sain negatiivse kogemuse, ei soovi minna	Infopuudus	Lahtiolekuajad ei sobi	Transport on ebamugav	Asutus ei ole hästi ligipääsetav	Ei ole mind huvitavaid väljaandeid	Ruumid ja inventar ei meeldi	Tunnen end ebamugavalt
Vanus 15-24	40% nõus	45% nõus (hobid)		40% nõus	28% nõus			33% nõus	27% nõus	21% nõus
Vanus 25-34	39% nõus	41% nõus (kohustused)	6% nõus	47% nõus	18% nõus			24% nõus		
Vene koduleel	43% nõus	63% nõus (hobid)				10% nõus		24% nõus		
Tallinn, Harjumaa	41% nõus			40% nõus		10% nõus			16% nõus	
Erivajadused, puue				Erivajadustega inimesed ei tea, mis võimalused neil raamatukogus on		Võib olla saatja vajadus (nt pimedad), seega on kohalejõudmine keeruline	Füüsiline ligipääsetavus võib olla problemaatiline			Füüsiline ligipääsetavus; kaja
Ettepanekud	Vestlused autoritega Raamatuklubid Hariduslikud loengud, töötoad, seminarid Lisavõimaluste nagu lauamängude, videomängude, õmblusmasina pakkumine			Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest Täpsemad raamatute sisu kokkuvõtted Sihistatud turundus erinevates infokanalites (sotsiaalseadmeedia, meedia, linnaruum, veebilehed)	Paindlikumad lahtiolekuajad		Lahendused, mis toetaks erivajadustega/vanemate inimeste külastamist		Lisaks kojulaenu-tusele keskenduda ruumi kasutamise mugavamaks muutmisele Kohvik, söömis-võimalus Iseseisva töö/kaugtöö võimalust pakkuvad toad	Sujuvam kommunikatsioon küllastajatega Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest

3.2.3 Muuseumid

Muuseumide külastamise mustrid on vastajate seas mitmekesised, kuid sagedus jääb pigem tagasihoidlikuks. **Muuseumide puhul on teiste valdkondadega võrreldes väga suur hulk (65%) harvakülastajaid** ning väga väike hulk (4%) tihti külastajaid. Samas on näha, et kultuurihuvi pole kadunud – paljud leiavad võimaluse muuseumi külastada vähemalt paar korda aastas, mis viitab potentsiaalile külastuste arvu kasvatamiseks, kui praktilised takistused leevenevad.

Tabel 13 näitab, et muuseumi mittekülastaja külastab kõige rohkem raamatukogu (32%), ning siis teatrit (24%), kontserti (20%) ja kunstinäitust (7%). Külastajaks loeti need vastajad, kes vastasid, et külastavad vastavat kultuuriasutust vähemalt mõned korrad aastas.

Tabel 13. Muuseumi mittekülastaja käimine teistes kultuuriasutustes

	Teater	Kontsert	Kunstinäitus	Raamatukogu
Kui suur osa muuseumi mittekülastajaid käib teistes kultuuriasutustes?	24%	20%	7%	32%

Kõige sagedamini tuuakse takistusena välja piletite hinda (Joonis 11): **umbes pool vastanutest peab muuseumipiletit liiga kalliks**. Kõrget piletihinda kui takistust mainitakse muuseumide puhul ka Kantar Emori (2025) muuseumide ja elamuskeskuste tuntuse ja maine uuringus.⁴² Meie küsitluses on selle väitega eelkõige nõus vanusegrupp 15-24, kus 13% nõustub väitega täielikult ning 34% pigem nõustub väitega. **Vanusegrupis 65+ ei ole hind nii määrav**. See tuli välja ka 65+ fookusgrupis, kus muuseumi piletihinda ei peetud liiga kalliks ja muuseumi peeti piletihinna vaatest ligipäätavamaks kui näiteks teatrit või kontserte. Piletihinna statistika näitab, et 2024. aastal oli keskmine täispiletihind ligikaudu 6,5 eurot, sh 18 muuseumit olid tasuta piletiga. Kõige kõrgem muuseumi piletihind oli 2024. aastal 18 eurot (Kultuuriministeeriumi andmed).

Lisaks mainivad paljud lisakulusid nagu transport ja majutus, mis muudavad külastuse keerukamaks. Samuti on teemaks lastega seonduvad lisakulud, millega pileti hindade seadmisel sageli ei arvestata. Näiteks toodi Lääne-Virumaal läbi viidud fookusgrupis välja, et ka odavam pileti hind mitmekordistub lastega koos külastamisel. Perede külastatavust võiksid oluliselt suurendada soodushinnaga perepiletid ja muud lastega seonduvad soodustused – ka näiteks majutuse ja/või söögiga seonduvad.

„Muuseumid võiks korraldada kampaaniaid, perepäevi, pakkuda allahindlusi. Näiteks november on ju meestekuu!“
- Lääne-Viru fookusgrupiarutelul osalenu

Suur osa inimesi (51%) eelistab oma vaba aega veeta muude tegevustega, näiteks looduses, sportides või digitaalse meedia seltsis. Siinjuures näib linnaliste asulate elanikel olevat enam konkureerivaid vaba aja veetmise võimalusi, kuna muude hobidega tegelemise põhjust peeti olulisemaks (55% vs maa-asulate elanikud 47%). Ajapuudus seoses töö, õppimise ja perega seotud kohustustega jätvad kultuurielamustele vähe ruumi – nii arvab 36% vastajatest. Ajapuudus oli külastamise takistusena välja toodud ka 2018. a. uuringus, kus nii huvitatud mittekülastajad ja mittehuviatud mittekülastajad nimetasid aega kui ühte peamist takistust.

⁴² Kantar Emor (2025) [Muuseumide ja elamuskeskuste tuntus ja maine](#)

Vanuserühmade lõikes on nooremad (15-24) pigem passiivsed ajapuuduse ja huvipuuduse tõttu, samas kui eakamad (65+) mainivad sagedamini transpordi probleeme.

Info kättesaadavuse probleemi nimetati nii 65+ kui 15-24 fookusgruppides, kus esimeses toodi välja, et on muuseumi nagu Eesti Vabaõhumuuseum, kus info on väga hästi esitatud ja jõuab sihtgrupini, kuid teiste muuseumide puhul peetakse info kättesaadavust, turundust pigem ebapiisavaks.

„Infot peab eraldi otsima, muuseumid võiks paremat müügitööd teha.“

- vanemaealiste fookusgrupiarutelul osalenu

„Kas ma pean tõesti info saamiseks sotsiaalmeedias iga muuseumi jälgijaks hakkama?“

- noorte fookusgrupiarutelul osalenu

Kantar Emori (2025) uuringust muuseumide tuntuse kohta selgus, et 16-24-aastaste jaoks on kõige olulisem infoallikas muuseumi koduleht (33%), sellele järgnevad tuttavate soovitusel ja internet laiemalt. 65-aastased ja vanemad peavad keskmisest olulisemaks kanaliks muuseumide kohta info saamisel ajakirjandust (Kantar Emor, 2025).

Info kättesaadavuse teema muuseumi külastades tõstatab ligipääsetavusele keskenduv fookusgruppis, kus näiteks Meremuuseum toodi välja kui eeskujulikke kuulmispuuet puudutavalt, kuid öeldi, et teistes kohtades on nt viipekeele tõlge puudu või puudulik või pole piisavalt ruumi, et väljapanekuga tutvuda. Vene keelt kõnelevate inimeste seas on rohkem neid, kes tunnevad, et info muuseumide kohta ei jõua nendeni, ning neil esineb sagedamini logistilisi raskusi.

Samal ajal kui transport ei kuulunud vastajate hinnangul olulisemate muuseumi külastamise takistuste hulka, **oli transpordi keerukusega seotud nõustumine oluliselt suurem maa-asulate elanike hulgas** (34% vs 18% linnaliste asulate elanikud).

Noorte hulgas (15-24) läbi viidud fookusgrupist selgus huvitav asjaolu, et sageli külastatakse muuseumi välismaal. Osalejad tõid välja, et

„Turistina käid ikka olulistest muuseumides ära, Eestis seda tunnet ei teki“

- noorte fookusgrupiarutelul osalenu

tunnevad tihti reisides huvi sihtriigi kohaliku eluolu, kultuuri ning ajaloo vastu. Suurem on huvi tuntumate paikade vastu (nt Briti muuseum, Louvre, Vatikani muuseum), kuid püütakse end teataval määral kurssi viia ka väiksemate kohtade puhul. Küsimusele kas ja mis tingimustel võiks see huvi Eesti konteksti kanduda, ei osatud otseselt vastata. Küll aga toodi välja, et noortel on suurem huvi ajaloo kui näiteks kunsti vastu.

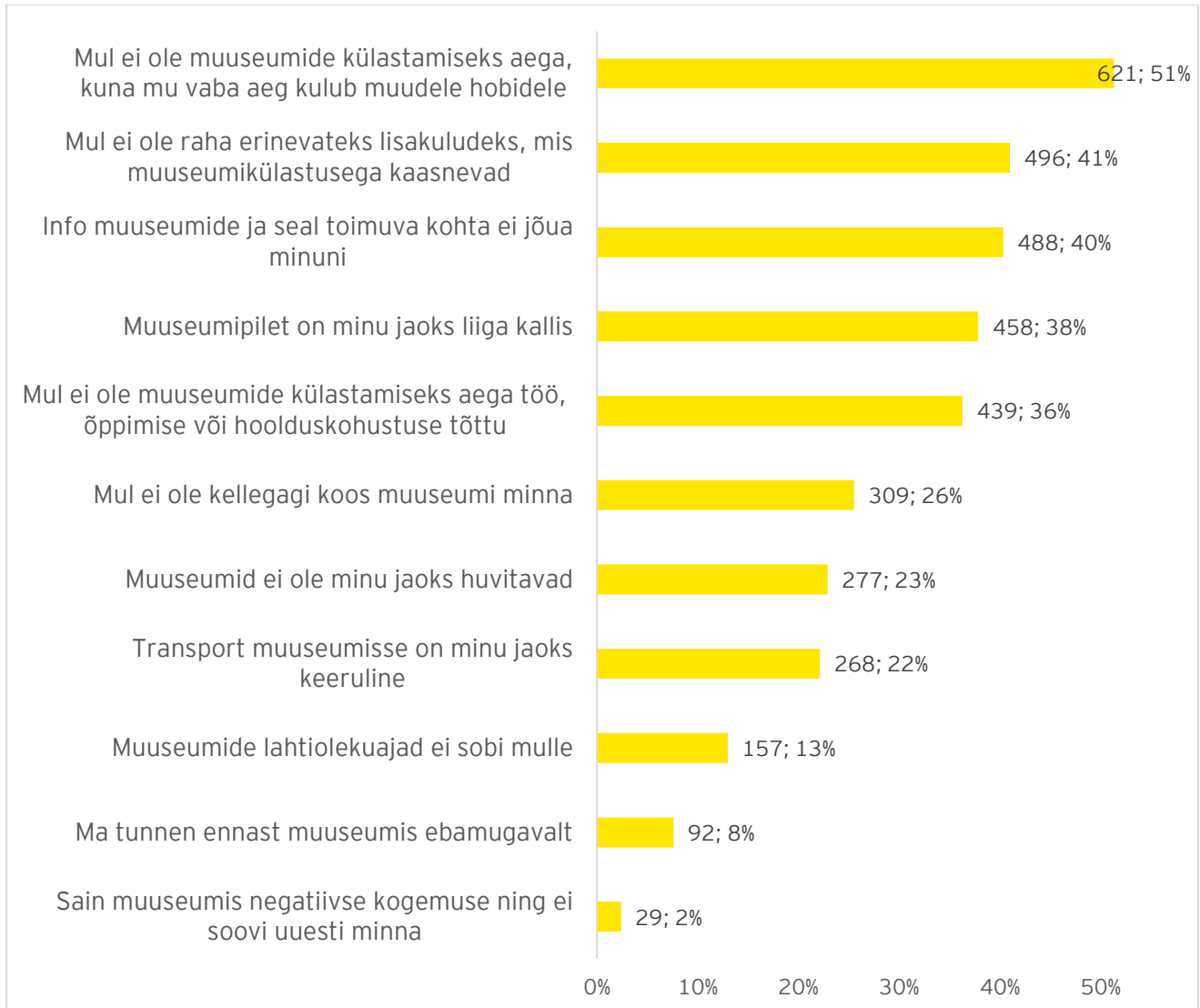
„Mõnus tunne on minna, kui lapsele naeratatakse, antakse ka mingi väike asi tervituseks“

- Lääne-Viru fookusgrupiarutelul osalenu

Ebamugavuse tundmine ei tulnud küsitluse tulemustest välja olulise takistusena muuseumite külastamisel, kuid fookusgruppides mainiti asutuste lastesõbralikkuse olulisust. Just

väikeste laste vanemate jaoks vähendaks külastamisbarjääre abi- ja puhkeruumide olemasolu, samuti lastele suunatud tegevuste võimalused (mängunurgad, viktoriinid jms).

Joonis 11. Muuseumi külastamise takistused

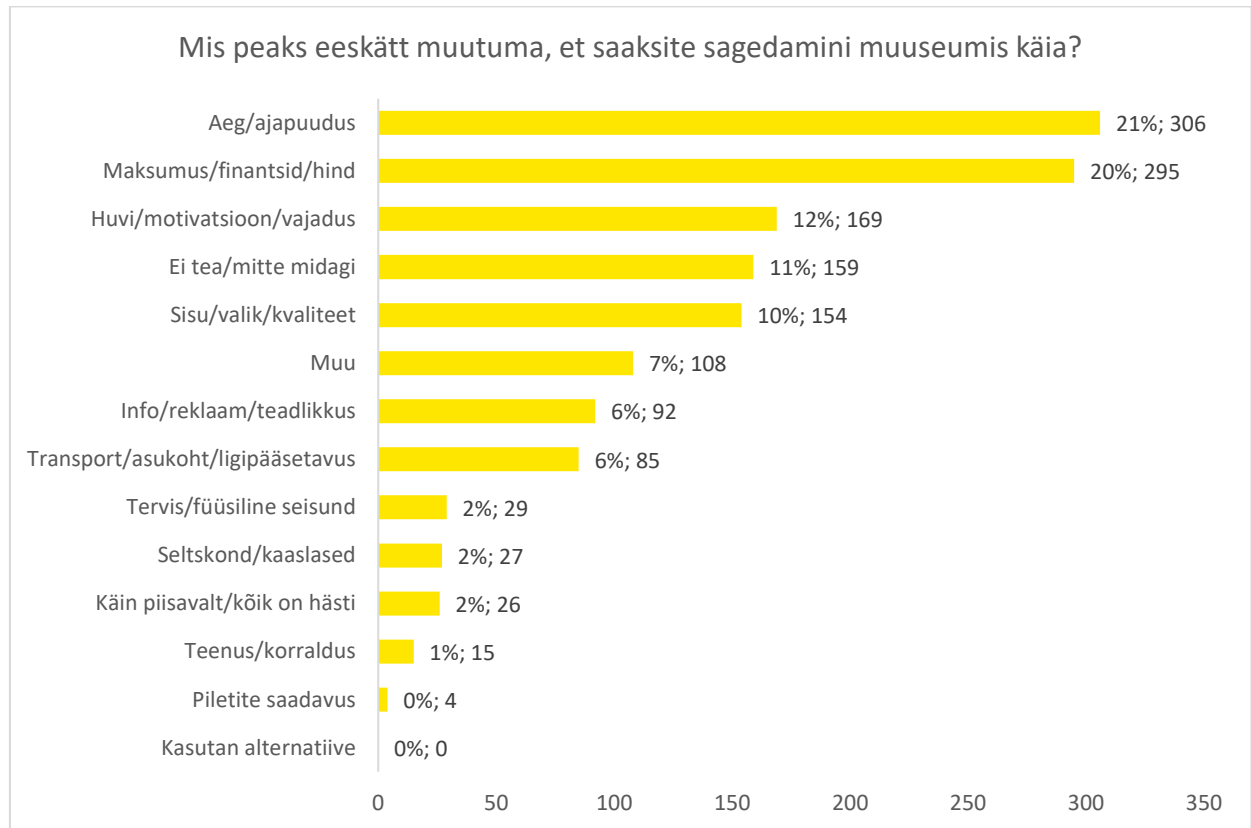

Positiivsena võib välja tuua, et **huvipuudus ei ole domineeriv mittekülastamise põhjus** - enamik vastajaid viitab takistustest rääkides pigem ajale ja praktilistele kuludele. Samuti tuli fookusgrupiaruteludest välja, et inimesed tunnevad muuseumi külastades mugavalt ega taju emotsionaalseid barjääre asutuste külastamiseks. Sellele mõnevõrra vastanduvalt leiti Kantar Emori (2018) uuringus, et isikliku motivatsiooni puudus on oluliseks külastamise takistuseks just mittehuvitatud mittekülastaja puhul, kes ei tundnud, et tema oleks muuseumi sihtgrupp pidades seega näitusi igavaks ehk teisisõnu ei nähtud seost enda huvide, identiteedi ja muuseumide pakutava vahel.

Küsisime avatud küsimusena selle kohta, millistes valdkondades peaks muutus toimuma, et soov muuseumi külastada kasvaks (Joonis 12). Kõige rohkem nimetatakse taas ajapuudust (21%), piletihinna kallidust (20%). Huvi- või motivatsioonipuudust (viitsimine, enese kokkuvõtmine/ sundimine) nimetab 12%. Neid, kes ei oska vastata või kes ütlevad, et mitte midagi ei pea muutuma, on 11%. Enda huvidele vastavaid näitusi, teistel teemadel näitusi või tihedamat näituste vahetamist soovib 10% vastajatest, kes toovad takistusena välja sisu puudulikkuse. Muude vastuste hulgas (8%) on vastused näiteks selle kohta, et lapsed peaksid suuremaks kasvama, et minna või et keeleoskamatus on takistuseks. Infopuudust mainib 6%. Samuti on 6% neid, kelle jaoks muuseumid on kas liiga kaugel (puudub isiklik auto või

hea ühistranspordivõimalus) või ei ole muul viisil ligipääsetavad (ratastooliga nt). Teisi põhjusi mainitakse vähem kui kolmekümnel juhul, näiteks tuuakse välja kehva tervislikku seisundit, seltskonna/ kaaslase puudumist.

Joonis 12. Mis peaks muutuma, et muuseumi rohkem külastada

3.2.3.1 Muuseumi mittekülastaja barjäärid

Selleks, et peamisi takistusi ülevaatlikult kaardistada, lõime muuseumi mittekülastaja barjääride teekonna. Teekonna etapid on: otsustamine; info hankimine; piletioost; minek/tulek; kohalolek. Takistused reastasime etappe silmas pidades nii, et otsustamise etapi all on huvipuudus ja ajapuudus. Info hankimise etapi all kajastub infopuudus kui takistus ja negatiivse kogemuse tõttu soovimatus külastada. Piletioostu all aga lahtiolekuaegade sobimatus ja kallis pilet. Mineku/tuleku etapi takistused on, et pole kellegagi minna, ebamugav transport ja muuseumi puudulik ligipääsetavus. Muuseumis viibimise puhul on takistusteks suured lisakulud ja kogetud ebamugavustunne.

Barjääride tabelis kajastuvad peamised sotsiaaldemograafilised grupid, kelle osas takistused protsentuaalselt rohkem silma paistsid. Gruppidest, kes nimetavad rohkemal määral takistusi, jäid silma kõige nooremad vastajad (vanuses 15-24), kõige vanemad vastajad (65-79), Ida-Eesti, Lõuna-Eesti, vene kodukeelega vastajad. Oleme kajastanud ka perede ja erivajaduste ja puuetega inimeste takistusi, mis põhinevad fookusgrupi aruteludel.

	Otsustamine		Info hankimine		Piletiost		Minek / Tulek			Kohalolek	
Takistus	Huvipuudus	Ajapuudus	Sain negatiivse kogemuse, ei soovi minna	Infopuudus	Lahtiolekuajad ei sobi	Kallis pilet	Ei ole kellegagi minna	Transport on ebamugav	Asutus ei ole hästi ligipääsetav	Suured lisakulud	Tunnen end ebamugavalt
Vanus 15-24	28% nõus	53% nõus (kohustused) 64% (hobid)		53% nõus		47% nõus	47% nõus			52% nõus	16% nõus
Vanus 65-79	Giidiga tuurid motiveeriks	39% nõus (hobid)		36% nõus „Info pole kättesaadav; pole piisavalt reklaami“			Aitab, kui keegi kutsub kaasa	28% nõus	„Mõnikord on komistusastmed või liigne pimedus“		
Ida-Eesti		45% (kohustused) 55% (hobid)				47% nõus		41% nõus		44% nõus	
Lõuna-Eesti	33% nõus	51% nõus (hobid)		42% nõus	16% nõus		27% nõus			43% nõus	
Pered						Mitmekesi minnes on piletikulu liiga suur					Mõnikord ei ole lastele mõeldud teenuseid
Vene kodukeel Erivajadused, puue		62% nõus (muud hobid)		Erivajadustega inimesed ei tea, mis võimalused neil muuseumis on		45% nõus		Võib olla saatja vajadus (nt pimedad), seega on kohalejõudmine keeruline	Pole viipekeelset tõlget või subtiitreid	45% nõus	Kaja kui takistav faktor kuulumislangusega inimestele
Ettepanekud	Täpsemad näituste sisukirjeldused Rohkem giidiga (tasuta) tuure		Täpsemad näituste sisukirjeldused	Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest Sihistatud turundus	Hilisemad lahtiolekuajad tööil käivatele inimestele (nt Riias on muuseumid teatud tööpäevadel avatud kuni kell 19)	Mõelda läbi pileti hinnastamine just noorte vaatest	Rohkem giidiga (tasuta) tuure		Tehnilised lahendused, mis toetaks erivajadustega/vanemate inimeste külastamist		Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest

3.2.4 Teatrid

Teatris käimise harjumused vastanute seas on üsna erinevad. **Huvi teatri külastamise vastu on suur (valdkondade võrdluses kõige suurem), seda ka mittekülastajate hulgas.** 64% vastajatest tahaks teatrit rohkem külastada, eestikeelsete vastajate hulgas on see protsent 67 ja naiste hulgas 72. Seega küsitlus tuvastas, et uuringus osalejate seas on huvi teatri vastu olemas.

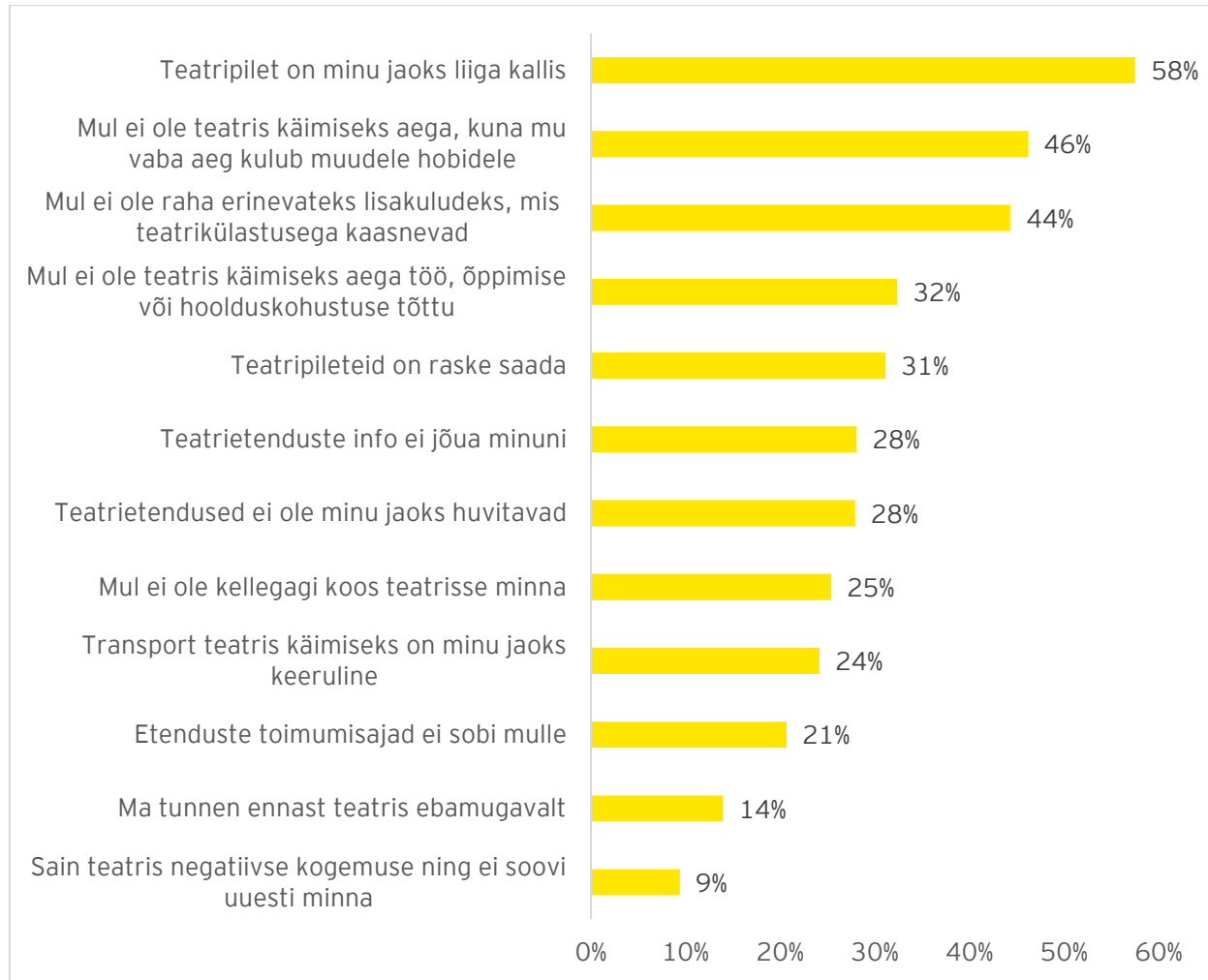
Tabel 14 näitab, et teatri mittekülastaja käib kõige enam raamatukogus (32%), siis muuseumis (20%), kontserdil (17%) ja kõige harvem kunstinäitusel (10%). Külastajaks loeti need vastajad, kes vastasid, et külastavad vastavat kultuuriasutust vähemalt mõned korrad aastas.

Tabel 14. Teatri mittekülastaja käimine teistes kultuuriasutustes

	Raamatukogu	Muuseum	Kontsert	Kunstinäitus
Kui suur osa teatri mittekülastajaid külastab muid kultuuriasutusi?	32%	20%	17%	10%

Kõige olulisemaks barjääriks on piletite kõrge hind (Joonis 13): sellega nõustub ligikaudu 60% vastanutest. Kuigi **nõustumine on kõrge kõigis vanusegruppides, paistab mõnevõrra silma kõige noorem vanusegrupp**, kus selle väitega on täiesti nõus 21% ning täielikult nõus 48% vastajatest ehk kokku nõustub väitega 69% sellest vanusegrupist. Ka 65-79 vanusegrupis on 24% täielikult nõus, et piletihind on liiga kõrge, pigem nõustub selle väitega veel 31% (kokku on selle väitega nõus seega 55%), teistes vanusegruppides on võrreldes 65+ grupiga arvukamalt vastajaid, kes on väitega pigem nõus, neid on 30-40%. Kõrget piletihinda toodi välja ka 65+ vanusegrupile korraldatud fookusgrupis, lahenduseks pakuti välja näiteks madalama piletihinnaga päevaseid pensionäridele külastamiseks suunatud etendusi. Piletihinna statistika, mille saime Kultuuriministeeriumilt, näitab, et 2024. aastal oli keskmine piletihind kõige kõrgem muusikalavastustel, see oli 23,3 eurot, sõna- ja tantsulavastuste keskmine hind oli 20,5 eurot, pisut odavamad mitmeliigi-lavastused 17,1 euroga.

Joonis 13. Teatrikülastamist takistavad põhjused.

Teiseks peamiseks takistuseks on lisakulud, nagu transport ja majutus, mida mainib umbes pool vastanutest. Vastustes paistab olulise takistusena silma ka ajapuudus – töö, õppimise või hoolduskohustuste tõttu ei leia aega teatris käimiseks ligi 40% inimestest. Lisaks eelistavad paljud oma vaba aega veeta muude tegevustega, näiteks sportides või meediat tarbides.

Transport on keeruline eelkõige maapiirkondades ja vanemaaliste seas, kus see on üks olulisemaid takistusi. 65+ fookusgrupis tõdeti samuti, et tahetakse kiiresti ja mugavalt etendusele ning pärast koju jõuda. Etenduste ajad ei sobi paljudele tööealistele, ning info kättesaadavus on probleem pigem vene keelt kõnelevate vastajate hulgas. Sotsiaalsed põhjused, nagu kellegagi koos minemise võimaluse puudumine, ja ebamugavustunne teatris esinevad harvem, kuid on märgatavamad meeste ja vanemaaliste seas. **Ebamugavustunne tuli jutuks 65+ fookusgrupis, kus end harvakülastajatena identifitseerivad osalejad peavad pigem vastumeelseks raputavat sisu, mis käsitleb teemasid nagu feminism või rahvusluse kahtluse alla seadmine. Ka teistes fookusgruppides osalejad sooviksid vaadata pigem traditsioonilisi etendusi, samas mõistavad nad, et on külastajaid, keda raputav etenduskunst kõnetab. Ligipääsetavusele keskenduva fookusgrupi raames mainiti aga puudulikku saatjateenust (st inimene peab saatja ise kaasa võtma), samuti nimetati hirmu teadmatuse ees.**

„Kui on hiline lõpp, ei saa ma ühistranspordiga koju.“
- eakate fookusgrupiarutelul osalenu

Vanuserühmade lõikes on nooremad (15-24) pigem ajapuuduse ja huvipuuduse tõttu vähem aktiivsed, samas kui vanemad inimesed (65+) toovad esile transpordi ja info puudumise. Info puudumist arutati ka 65+ fookusgrupis, kus arvamused olid erinevad. Näiteks sotsiaalmeediat kasutavad vanemad inimesed või veebilehti külastavad vanemaealised leiavad ennast kõnetava kultuuriürituse info, kuid teiselt poolt heidetakse ette puudulikku turundust, mistõttu paljude vanemaealisteni teave ürituste kohta ei pruugi jõuda. Ka erivajadustega inimesed mainisid, et transport teatrisse (ja teistesse asutustesse) on näiteks pimedatele väga raske.

„See on arusaadav, et pannakse pidulikult riidesse. Aga seal [teatris] on inimesed nagu teisest klassist.“
- noorte fookusgrupiarutelul osalenu

Noorte (15-24) fookusgrupi arutelu tõdeti, et osa inimesi tunneb teatris ebamugavust - atmosfäär ja formaalsus loovad tunde, et nad sinna ei kuulu. Tunde põhjuseid ei osatud täpsemalt selgitada.

Teisalt meeldib nii noortele kui ka vanematele traditsioon viisakamalt riietuda. Lääne-Virumaal läbi viidud fookusgrupi arutelul toodi välja, et teatrite formaalsuse tase erineb suuresti, mõnel pool ei ole nõuded riietusele nii ranged, mistõttu nähakse pidulikkuses pigem midagi erilist.

Noored tõid teatrikülastustest rääkides välja ka konkurentsi televisiooni ja digitaalmeediaga, mis pakub lihtsamat ja kättesaadavamat meelelahutust, mistõttu peaks teater pakkuma silmapaistvat elamust, et motiveerida noori rohkem külastama. **Külastuste suurendamiseks peeti oluliseks üle vaadata, millist kogemust teater pakub ja kuidas see suhestub tänapäeva harjumustega.**

Naised mainivad sagedamini ajapuudust ja hoolduskohustusi, naiste puhul oli ka näha märkimisväärselt suurt huvi teatris sagedamini käia (72%), mehed aga huvipuudust. Keeleliselt on vene keelt kõnelevate inimeste seas suurem osakaal neid, kes tunnevad, et info ei jõua nendeni, ning neil on sagedamini raskusi transpordiga.

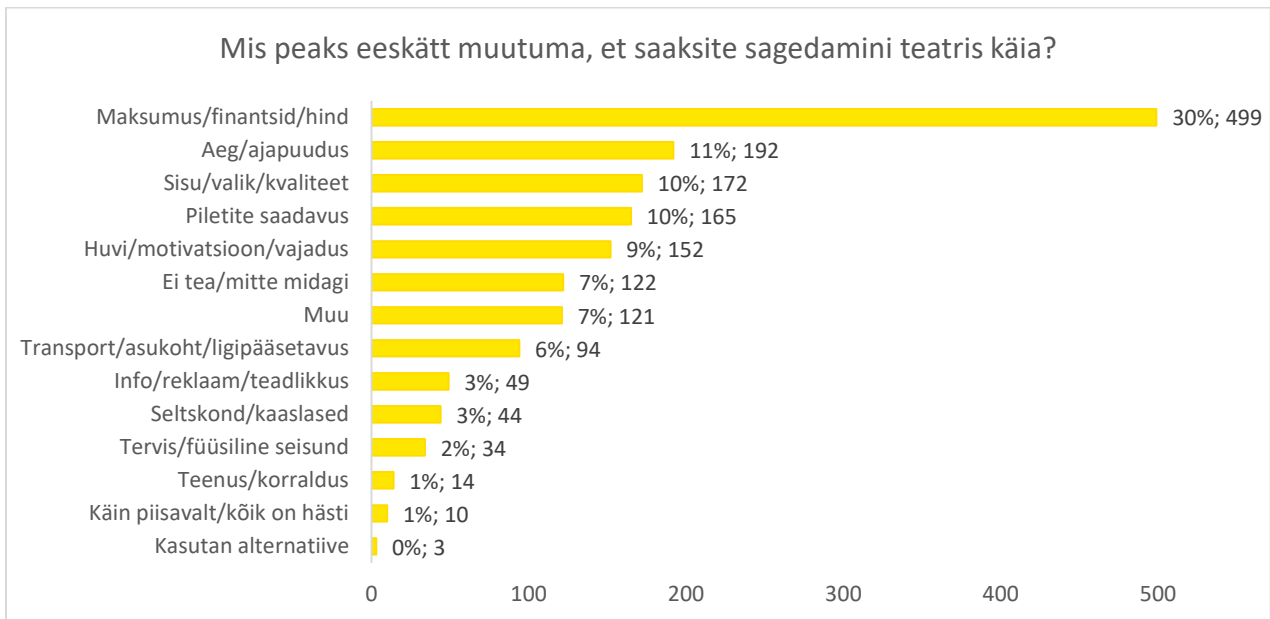
Linnaliste ja maa-asulate elanike mittekülastamise põhjuste võrdluses esinevad märgatavad erinevused transpordiga seotud põhjuste olulisuses. Väitega „Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis teatrikülastusega kaasnevad (näiteks transport, majutus)“ nõustusid osaliselt või täielikult 60% maa-asulate elanikest ning 48% linnaliste asulate elanikest; väitega „Transport teatris käimiseks on minu jaoks keeruline“ vastavalt 41% (maa-asulad) ning 18% (linnalised asulad). Lisaks konkureerivad teatrid linnaliste asulate elanike jaoks märgatavalt enam muude vaba aja kasutusviisidega.

Küsisime avatud küsimusena, mis peaks muutuma, et vastajad rohkem teatris käiksid (Joonis 14). Taas tõstatus kõige olulisemana pileti kallidus ja sissetuleku väiksus (30%). Teisi põhjusi mainiti vähem: ajapuudust 11%, ebahuvitavat sisu ja piletite saadavust 10%, enda huvi- ja motivatsioonipuudust 9%. 7% ei osanud vastata või ei soovinud midagi muuta. Muude põhjuste (7%) all kajastati nt lastehoidmise vajadust, venekeelsete etenduste kitsast valikut. Transporti (ühistranspordi või auto puudumine ja liigne kaugus etendustest) ja ligipääsetavust (sh parkimine) nimetas 6%, infopuudus tõstatus 3% vastajate puhul. Kehva tervist mainis 2%, paremat teenust (sisu osas) soovis 1% (14 vastajat). Neid, kelle arvates kõik on hästi või kes käivad piisavalt on 1% (10 vastajat).

Fookusgruppides rõhutati külastatavuse suurendamisega seoses koostöö olulisust erinevate asutustega, näiteks koolidega, hooldekodudega, samuti muude

huvigruppidega ning sihitud soodustusi (perepiletid, eakatele suunatud soodustused jt). Samuti tuli arutelust välja mõte, et etenduste sisu peaks paremini „müüma“ ehk seostama erinevaid sihtgrupe kõnetavate teemadega. **Noorte puhul arvati, et abiks võiksid olla teatrietenduste „treilerid“ ehk sisu tutvustavad lühivideod.** Paremat kajastust aitaks luua ka rohkemate mediakanalite kasutamine: näiteks noortele suunatud etenduste puhul võiks rakendada suunamudijaid, kes oma *TikTok* vms sotsiaalmeediakanalitel võiksid kajastada oma teatrikogemusi. Vanemate inimeste puhul võiks tihemini esineda reklaami ajalehtedes ning raadio vahendusel.

Joonis 14. Mis peaks muutuma, et saaksite sagedamini teatris käia

Kokkuvõtvalt ilmses küsitlusest, et teater on hinnatud kultuurivorm, mis pakub väärtust ja elamusi. Huvipuudus ei ole peamine külastamise takistus - mittekülastajad viitavad pigem piletite kallidusele, ajapuudusele ja praktilistele raskustele. **Paindlik ajastus, soodsamad hinnad ja paremini kättesaadav info võiksid aidata külastussagedust suurendada.**

3.2.4.1 Teatri mittekülastaja barjäärid

Selleks, et peamisi takistusi ülevaatlilikult kaardistada, lõime teatri mittekülastaja barjääride teekonna. Teekonna etapid on: otsustamine; info hankimine; piletioost; minek/tulek ja kohalolek. Takistused reastasime etappide kaupa nii, et otsustamise etapi all on huvipuudus, ajapuudus ja soovimatus külastada varasema negatiivse kogemuse tõttu. Info hankimise etapi all kajastub infopuudus kui takistus, piletioostu all aga piletite saadavus, toimumisaegade sobimatus ja kallis pilet. Mineku/tuleku etapi takistusteks on kaaslase puudumine ja ebamugav transport. Teatris viibimise puhul on takistusteks puudulik ligipääsetavus, suured lisakulud ja kogetud ebamugavustunne.

Barjääride tabelis kajastuvad peamised sotsiaaldemograafilised grupid, kelle osas takistused protsentuaalselt rohkem silma paistsid. Gruppidest, kes nimetavad rohkemal määral takistusi, jäid silma kõige nooremad vastajad (vanuses 15-24), kõige vanemad vastajad (65-79), Ida-Eesti ja Lõuna-Eesti vastajad. Oleme kajastanud ka erivajaduste ja puuetega inimeste takistusi, mis põhinevad fookusgrupi arutelul.

	Otsustamine			Info hankimine	Piletiost			Minek / Tulek			Kohalolek	
Takistus	Huvipuudus	Ajapuudus	Sain negatiivse kogemuse, ei soovi minna	Infopuudus	Pileteid ei ole saada	Toimumisajad ei sobi	Kallis pilet	Ei ole kellegagi minna	Transport on ebamugav	Asutus ei ole hästi ligipääsetav	Suured lisakulud	Tunnen end ebamugavalt
Vanus 15-24	34% nõus	56% nõus (hobid)		46% nõustub	39% nõus		69% nõus	42% nõus			42% nõus	21% nõus
Vanus 65-79	33% nõus		18% nõus <i>„Ei soovi näha näiteks feministlikke etendusi“</i>				55% nõus <i>„Pensionäridele on liiga väike soodustus“</i>		32% nõus <i>„Võiks olla rohkem päevaseid etendusi, et normaalsel ajal koju jõuaks“</i>			
Ida-Eesti		58% nõus (hobid)				35% nõus	56% nõus		47% nõus		51% nõus	
Lõuna-Eesti	29% nõus	39% nõus (kohustused)		31% nõus			67% nõus				53% nõus	
Erivajadused, puue				Erivajadustega inimesed ei tea, mis võimalused neil teatris on			<i>„Kui saatjale on vaja pilet osta, muutub külaskäik märkimisväärselt kallimaks“</i>		Võib olla saatja vajadus (nt pimedad), seega on kohalejõudmine keeruline	Kuulmisvaegusega inimestele ei pakuta silmusvõimenduse lahendust Pole viipekeelset tõlget või subtiitreid	Kui kurt peab võtma kaasa nt viipekeeletõlgi, tasub ta ise kulud	Külastusele eelnevalt tehtud kokkulepped ei kehti kohapeal
Ettepanekud			Täpsemad etenduste sisukirjeldused Repertuaaris võiks olla ka klassikat	Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest Täpsemad sisu kokkuvõtted Sihistatud turundus erinevates infokanalites			Rohkem teavitust soodus-kampaaniatest Suuremad soodustused noortele ja pensionäridele		Varasemad etendusajad või päevased etendused pensionäridele	Tehnilised lahendused, mis toetaks erivajadustega/vanemate inimeste külastamist		Sujuvam kommunikatsioon külastajatega Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest

3.2.5 Kontserdid

Kontsertide külastamine on keskmise populaarsusega teatri ja muuseumi järel. 26% vastanutest on sagedad külastajad (mitu korda kuus või kvartalis), 38% on harvad külastajad (kord või mõned korrad aastas) ning 36% on mittekülastajad (ei käi üldse või pole seda kolme aasta jooksul teinud), nende hulgas on 12% kes pole üldse kontserdil (klassikaline, jazz- või folkmuusika) käinud. Siiski, **51% mittekülastajatest tahaks kontserte sagedamini külastada**, selline soov on mõnevõrra suurem vene kodukeelega vastajate hulgas (59%) võrreldes eesti kodukeelega vastajatega (47%). Mõnevõrra suurem huvi kontsertide külastamise vastu on naistel (57%), meestest soovib kontserte rohkem külastada 45%.

Kontserdi mittekülastaja käib kõige rohkem raamatukogus (34%) ja kunstinäitusel (34%), siis teatris (23%) ja muuseumis (21%) (Tabel 15). Külastajaks loeti need vastajad, kes vastasid, et külastavad vastavat kultuuriasutust vähemalt mõned korrad aastas.

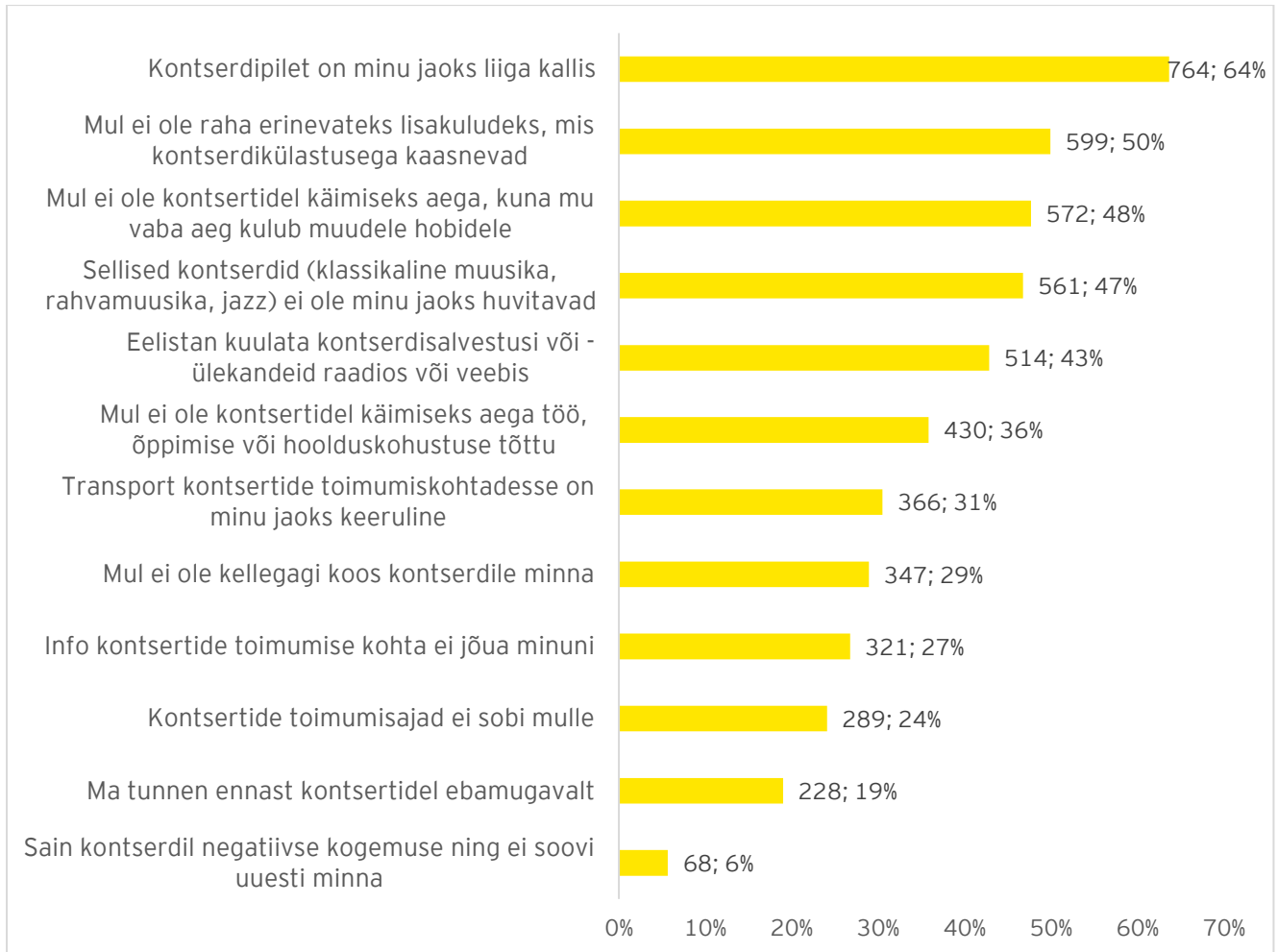
Tabel 15. Kontserdi mittekülastaja käimine teistes kultuuriasutustes

	Muuseum	Teater	Kunstinäitus	Raamatukogu
Kui suur osa kontsertide mittekülastajaid käib teistes kultuuriasutustes?	21%	23%	34%	34%

Uurisime ka takistusi, mis kontsertide külastamisega kaasnevad (Joonis 15). **Kõige mõjuvamaks põhjuseks on kontserdipileti hind, seda mainib 64% vastajatest. Siin paistab eriti silma kõige noorem (15-24) vanusegrupp**, kus 28% on selle väitega täiesti nõus ning 45% pigem nõus. Siiski ka teiste vanusegruppide vaatest on selle väitega nõustumine kõrge. Piirkondadest eristub mõnevõrra Lõuna-Eesti, kus selle väitega on täiesti nõus 27% vastajatest ning veel 39% on sellega pigem nõus. Piletimüüjatelt saadud piletihinnastatistika näitab, et Piletilevi 2025. aasta 9 kuu keskmine piletihind oli 45 eurot, Svibyl oli see 2025. aastal 26 eurot, mis on võrdne 2022. aasta keskmise piletihinnaga.

Nendest, kelle jaoks kontserdipilet liiga kallis on, on 81% ka neid, kellel pole vahendeid lisakuludeks. Sissetuleku puudumine on selle väitega seotud ning mõnevõrra on näha, et rohkem teenivad inimesed nõustuvad selle väitega natuke vähesemal määral. Näiteks kuni 900 eurot teenivate inimeste puhul jääb väitega nõustumine 70% juurde, sealt alates 60% juurde ning alates 4000 eurot teenivate inimeste puhul langeb see hulk 43% peale ning 5000+ euro puhul nõustub 29%.

Joonis 15. Kontserdikülastamise takistused

Rahaliste vahendite puudumine lisakulude katmiseks on samuti oluline takistus, seda mainib 50% vastajatest. Samuti paistab mõnevõrra silma kõige noorem vanusegrupp (15-24), kus 23% on selle väitega täiesti nõus ning lisaks on selle väitega pigem nõus 35% noortest. Piirkondadest paistab selle väite puhul silma Lääne-Eesti, kus 15% on täiesti nõus ning 43% on selle väitega pigem nõus.

On ka teatav seos sissetulekute vaatest, kus vähem teenivad inimesed nõustuvad selle väitega rohkem kui suurema sissetulekuga inimesed. **Kolmas oluline takistus on, et vaba aega sisustatakse muude tegevustega, 48% toob selle välja. Lausa 58% kõige noorematest vastajatest on selle väitega kas pigem või täiesti nõus, teiste vanusegruppide puhul on see protsent mõnevõrra madalam olles kõige madalam vanusegrupis 65-79 (31%). Klassikaline, jazz- ja folkmuusika ei ole huvitav 47% vastajatest, siin paistab taas silma kõige noorem vanusegrupp (15-24), kus 27% on selle väitega täiesti nõus, kui teiste vanusegruppide puhul jääb see alla 20%.**

Huvi selliste kontsertide vastu on kõige suurem kõige vanemas vanusegrupis (65-79), kus 59% ei ole väitega, et sellised kontserdid pole huvitavad, kas üldse või pigem nõus. Huvi klassikalise muusika kontsertide vastu tõstatati ka 65+ fookusgrupis, kus peamise takistusena nimetati piletihinda ning lahenduseks peeti pensionäridele piletihinna soodsamaks muutmist. 65+ fookusgrupis tuli välja huvi külastada tasuta kontserte, kuid nende puhul peetakse takistuseks info puudumist. Mõnevõrra rohkem nõustuvad selle väitega mehed (41% pigem või täiesti nõus), naistest nõustub 43% (pigem või täiesti nõus). Piirkondade vaatest suuri erinevusi ei ole.

Noorte (15-24 a) fookusgrupis toodi välja, et teatud muusikastiile (klassika, jazz, rahvamuusika) seostatakse konkreetse kontekstiga. Näiteks mainiti klassikalise muusika kuulamist õppimise taustal või jazz-muusikat mõne pidulikuma sotsiaalse sündmuse osana. **Arutelust jäi kõlama arvamus, et mainitud muusikastiilid ei kuulu noorte peamise muusikaeelistuste hulka ning kuulatakse pigem nn peavoolu- või popmuusikat**, mis on filmide, videote, sotsiaalmeedia taustal ning mida sõbrad ja teised noored kuulavad. Arvati, et huvi klassika ja jazz vastu ilmneb hilisemas vanuses.

„See [klassikaline ja rahvamuusika, jazz] on ikka selline nišiasi, see ei saagi kõigile meeldida“

- noorte fookusgrupiarutelul osalenu

Lääne-Virumaa fookusgrupis leidis sarnane mõte kinnitust ning tõdeti, et noori tuleks sihipärasemalt õpetada mainitud stiile kuulama. Noori ja lapsi viiakse sageli kontsertidele eeldusel, et pelk kokkupuude muusikaga on piisav kuulamisoskuse kujunemiseks, kuid ilma eelneva suunamiseta tajutakse kuulamiskogemust passiivse „ärakannatamisena“. Mainitud stiilid nõuavad teadmisi ja arusaamist, kuidas ja mida täpsemalt jälgida, kuulata.

Kontserdil käimise asemel eelistab 43% vastajatest kuulata salvestusi või ülekandeid mõnes muus kanalis. Siin eristub vanusegrupp 65-79, kus 15% nõustub täielikult ning 39% pigem nõustub selle väitega. Samuti paistab silma Ida-Virumaa, kus pigem või täiesti nõustub selle väitega kokku 54% vastanutest. Ka sissetulek mängib rolli. Vähem teenivad inimesed eelistavad salvestusi rohkem kuulata kui kõrgema sissetulekuga inimesed, näiteks 501-900 eurot teenivate inimeste hulgas nõustub selle väitega osaliselt või täielikult üle 50% vastajatest, alates 3001 eurot teenivate hulgas langeb see veidi üle 30% peale.

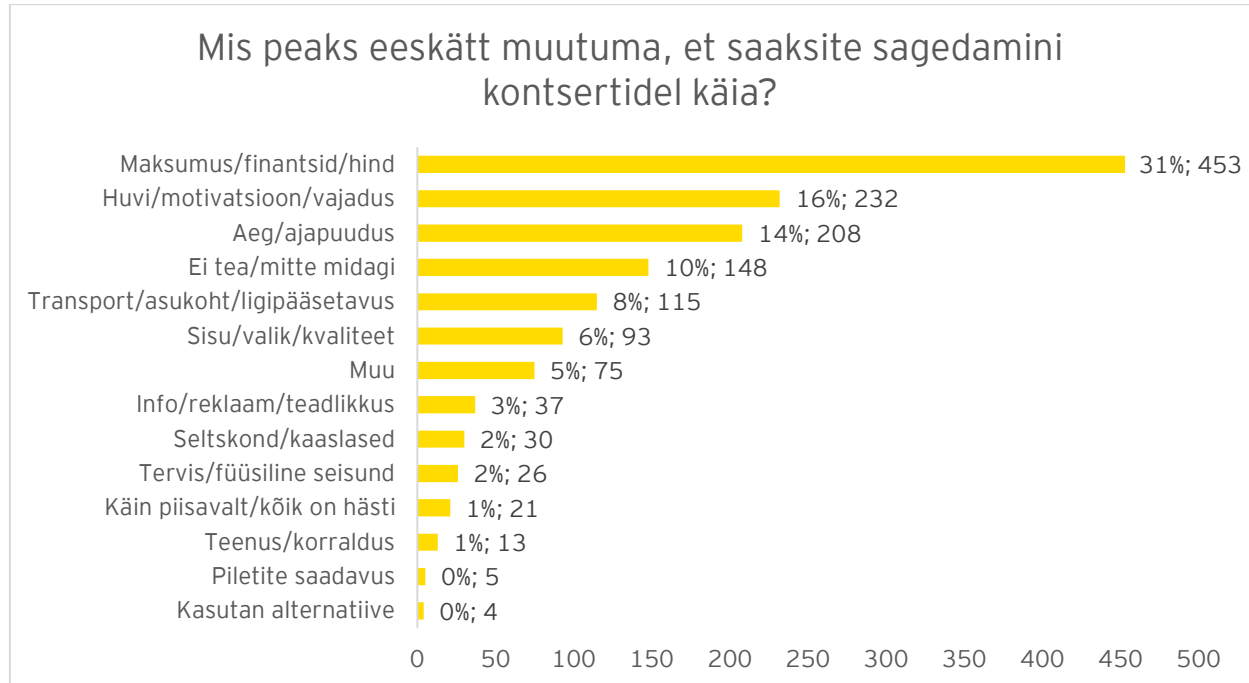
Ajapuudust töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu mainib 36%, transpordi keerukust 31%. Transpordi keerukust nimetavad pigem vanemas eas inimesed (55-79), kus 39-40% on selle väitega pigem või täiesti nõus. Samuti paistab transpordi keerukus silma Ida-Virumaa puhul, kus 47% vastajatest kas pigem või täiesti nõustub väitega, Lõuna-Eestis on see 44%, Lääne-Eestis 42%, Kesk-Eestis 38%, ning Tallinnas ja Harjumaal 21%. Üldistavalt on maa-asulate elanike puhul transport enamaste vastajate jaoks keerulisem kui linnaliste asulate elanikel (41%; 26%).

Neid, kes tunnevad, et neil pole kellegagi kontserdile minna on 29%, siin paistab veidi enam silma kõige noorem vanusegrupp (15-24), kus väitega pigem või täiesti nõustub 46%. Info puuduse toob välja 27% vastajatest, mis on rohkem põhjuseks 15-34 vanuses inimestele. Toimumisajad ei sobi 24% vastajatest, taas paistavad veidi enam silma nooremad vastajad, kõige vähem häirib see kõige vanemaid vastajaid (65-79). Ebamugavustunnet märgib 19%, halva kogemuse on saanud vaid 6%. **Ebamugavustunde osas paistab silma kõige noorem vanusegrupp (15-24), kus 31% pigem või täiesti nõustub samas kui teiste vanusegruppide puhul jääb see 20% juurde või alla selle.** Sugu, sissetulek või kodune keel ei näi siin erilist rolli mängivat, kuna vastused jagunevad üsna sarnaselt.

Uurisime ka millistes valdkondades peaks vastajate arvates muutus toimuma, et nad sagedamini kontserte külastaks (Joonis 16). Vastused sarnanevad suures osas sellele, mida kajastasime takistuste all. Samamoodi motiveeriks inimesi (27%) kõrgem sissetulek, madalam piletihind. Muu alla kuulusid vastused nagu 'mitte miski', 'mina

ise', 'elu', 'kõik' (19%). Samamoodi kurdeti huvi- ja ajapuuduse üle (14%). Oli ka neid, kes ei teadnud või ütlesid, et midagi ei peaks muutuma (8%). Mainiti veel transpordi, ligipääsetavuse, asukohta (7%), info kättesaadavuse (2%), kaaslaste puudumise teemat (2%). Oli ka neid, kes ütlesid, et nad käivad piisavalt ning kõik on hästi (1%), mainiti ka terviseprobleeme (1%). Ülejäänud soovitud muutusi mainiti alla kümne korra.

Joonis 16. Mis peaks muutuma, et kontserte rohkem külastataks

3.2.5.1 Kontserdi mittekülastaja barjäärid

Selleks, et peamisi takistusi ülevaatlikult kaardistada, lõime kontserdi mittekülastaja barjääride teekonna. Teekonna etapid on: otsustamine; info hankimine; piletioost; minek/tulek ja kohalolek. Takistused jagunesid etappide vahel nii, et otsustamise etapi all on huvipuudus, ajapuudus, negatiivse kogemuse tõttu soovimatus külastada ja alternatiivsete kuulamiskanalite kasutamine. Info hankimise etapi all kajastub infopuudus kui takistus, piletioostu all aga toimumisaegade sobimatus, kallis pilet ja kaaslaste puudumine kontserdile minekuks. Mineku/tuleku etapi takistused on ebamugav transport ja ligipääsetavuse puudused. Kontserdil kohal olemise takistusteks suured lisakulud ja kogetud ebamugavustunne.

Barjääride tabelis kajastuvad peamised sotsiaaldemograafilised grupid, kelle osas takistused protsentuaalselt rohkem silma paistsid. Gruppidest, kes nimetavad rohkemal määral takistusi, jäid silma kõige nooremad vastajad (vanuses 15-24), kõige vanemad vastajad (65-79) Ida-Eesti, Lääne- ja Lõuna-Eesti vastajad. Oleme kajastanud ka erivajaduste ja puuetega inimeste takistusi, mis põhinevad fookusgrupi arutelul.

Takistus	Otsustamine				Info hankimine	Piletiost		Minek / Tulek			Kohalolek	
	Huvipuudus	Ajapuudus	Sain negatiivse kogemuse, ei soovi minna	Kuulan salvestusi, ülekandeid	Infopuudus	Toimumisajad ei sobi	Kallis pilet	Ei ole kellegagi minna	Transport on ebamugav	Asutus ei ole hästi ligipääsetav	Suured lisakulud	Tunnen end ebamugavalt
Vanus 15-24	65% nõus	58% nõus (hobid)			37% nõus		73% nõus	46% nõus			58% nõus	31% nõus
Vanus 65-79				54% nõus	Tasuta kontsertide toimumise infot ei leia üles		59% nõus <i>Pilet on liiga kallis, Estonia peaproovidele ei saa enam tasuta minna</i> <i>Tasuta kontsert kõnetab küll</i>		39% nõus		39% nõus	
Ida-Eesti		47% nõus (hobid)		54% nõus			54% nõus		47% nõus		51% nõus	
Lääne-Eesti				44% nõus	31% nõus		63% nõus		42% nõus		58% nõus	
Lõuna-Eesti	46% nõus						66% nõus	31% nõus	44% nõus		53% nõus	
Erivajadused, puue					Erivajadustega inimesed ei tea, mis võimalused neil kontserdisaalis on				Võib olla saatja vajadus (nt pimedad), seega on kohalejõudmine keeruline	Muinsuskaitsete piirangutega asutused ei ole alati füüsiliselt ligipääsetavad		Külastusele eelnevalt tehtud kokkulepped ei kehti kohapeal Kuulmisvaegusega inimestele ei pakuta silmusvõimenduse lahendust Kaja võib takistada
Ettepanekud	Koostöös haridus-asutustega soodustada grupi-külastusi				Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest Sihistatud turundus erinevates infokanalites (sotsiaalmeedia, meedia, linnaruum, veebilehed)		Rohkem teavitust soodus-kampaaniatest Suuremad soodustused noortele ja pensionäridele	Koostöös haridus-asutustega soodustada grupi-külastusi	Varasemad etendusajad või päevased etendused pensionäridele	Rõhk kõneselgusel (kui juhatatakse esinejaid sisse) Tehnilised lahendused, mis toetaks erivajadustega/vanemate inimeste külastamist		Sujuvam kommunikatsioon külastajatega Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest

3.2.6 Kunstinäitused

Kunstinäituste puhul on kõige vähem sagedasi külastajaid, neid on 16% (mitu korda kuus või kvartalis kunstinäitust külastanud inimesed) ning teiste kultuuriasutustega võrreldes kõige enam mittekülastajaid, st 50% (neid, kes pole üldse kunstinäitust külastanud või ei ole seda viimase kolme aasta jooksul teinud). Mõned korrad kuus käib kunstinäitusel vaid 3% vastanutest, mis on teiste valdkondadega võrreldes kõige madalam näitaja.

Kunstinäituse tahaks mittekülastajatest rohkem külastada 38%, eesti kodukeelega tahaks külastust suurendada 31% ja vene kodukeelega märkimisväärselt suurem hulk, st 54%.⁴³ Lausa 47% eesti kodukeelega inimestest ei tahaks kunstinäituse rohkem külastada. Soov kunstinäituse rohkem külastada on suurem naiste hulgas (44%), meestest tahaks kunstinäituse rohkem külastada 32%, pea pooled (49%) meestest ei taha kunstinäituse rohkem külastada.

Ei joonistu välja selget sissetulekute suurusel tulenevat erisust tahte osas kunstinäitust rohkem külastada, veidi erinevad keskmise sissetulekuga inimesed (1301-2000 € kättesaavad vastajad), kes soovivad mõnevõrra rohkem kunstinäituse külastada (40-45%); nendest vähem või rohkem teenivate inimeste hulgas jääb see soov tagasihoidlikumaks (30-39%). Samuti ei ole võimalik öelda, et vanusegrupiti oleks suur vahe külastamise suurendamise soovi osas, see jääb kõigi puhul 34-41% juurde.

Nähtub, et kunstinäituse mittekülastaja külastab kõige rohkem raamatukogu (35%) ja teatrit (27%), siis kontserti (21%) ja viimasena muuseumit (20%) (Tabel 16). Külastajaks loeti need vastajad, kes vastasid, et külastavad vastavat kultuuriasutust vähemalt mõned korrad aastas.

Tabel 16. Kunstinäituse mittekülastaja käimine teistes kultuuriasutustes

	Muuseum	Teater	Kontsert	Raamatukogu
Kui suur osa kunstinäituste mittekülastajaid käib teistes kultuuriasutustes?	20%	27%	21%	35%

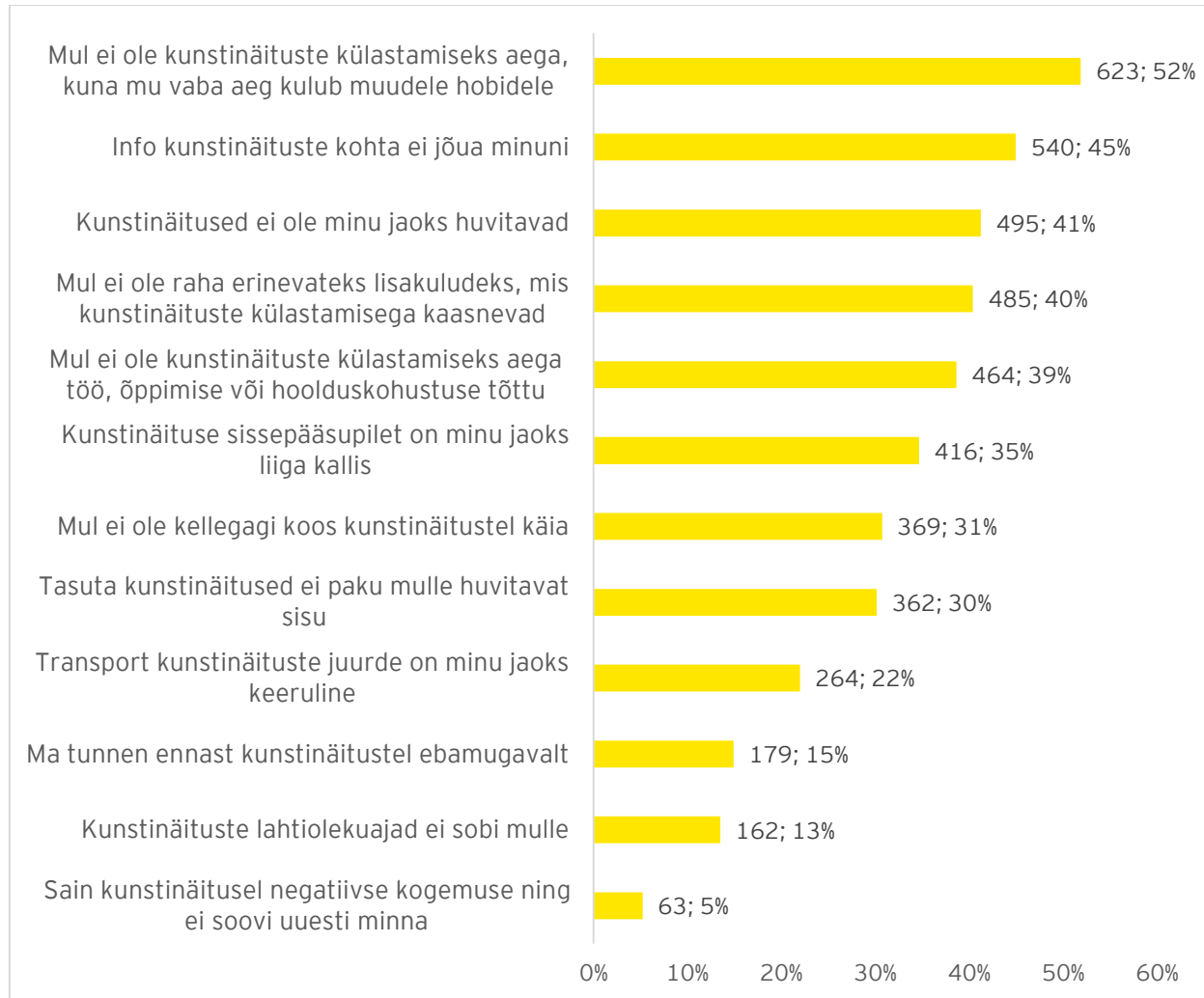
Uuriti ka kunstinäituse külastamise takistusi (Joonis 17). **Kõige suurem takistus** kõikide vastajate vaatest **on ajapuudus**, kuna vaba aega veedetakse teisiti. Seda märkis peamise põhjusena 52% vastanutest, eriti kõrge protsent (65%) kajastus Ida-Virumaa vastajate puhul, ka vene kodukeelega inimesed märkisid 64%

„Ainus koht, kus ma sellest [kunstinäitustest] kuulen, on AK kultuuriuudised“
- noorte fookusgrupiarutelul osalenu

ulatuses ajapuudust. **Info puudumine on samuti oluline takistus** - 45% inimestest väitis, et info ei jõua nendeni. Siin paistab silma kõige **noorem vanusegrupp**, kus 61% on selle väitega pigem või täiesti nõus. Kuigi kõigi vanusegruppide puhul on see probleemiks, ei ole väitega nõustujaid nii palju kui kõige nooremas (15-24) vanusegrupis. Huvipuudust märkis 41% vastanutest. Mõnevõrra rohkem on selle väitega pigem või täiesti nõus eesti kodukeelega vastajad (46%), venekeelsetest vastajatest nõustus väitega pigem või täielikult 32%. Muid erisusi huvipuuduse osas kas elukoha (maakond), vanuse või sissetuleku puhul ei ole võimalik eristuvalt välja tuua.

⁴³ vt täpsemat sotsiaaldemograafilist vastuste jaotust lisast 1 (5.1.6)

Joonis 17. Kunstinäituse külastamist takistavad põhjused

Järgnevad takistused nagu lisakulude kaasnemine (40%), ajapuudus töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (39%), pileti kallidus (35%). Pileti kallidus paistab silma rohkem Ida-Virumaa puhul, 40% sealsetest vastajatest nõustub selle väitega osaliselt või täielikult, ka Tallinnas ja Harjumaal (Põhja-Eestis) on 38% selle väitega pigem või täiesti nõus. Samuti vanusegrupp 15-24 eristub, seal nõustub pileti kalliduse osas 44% vastajatest (pigem või täiesti nõus). Teiste vanusegruppide puhul jääb see 31-39% juurde (pigem või täiesti nõus).

Neid, kes ütlevad, et neil pole kellegagi näitusel käia, on 31%, huvitava sisu puudumist märgib 30%, transpordi keerukust 22%. Huvipuuduse osas paistab silma kõige noorem vanusegrupp (15-24), kus 53% on pigem või täiesti nõus väitega, et kunstinäitused ei ole neile huvitavad, ka eestikeelsete vastajate hulgas on huvipuuduse suurem (46%) võrreldes venekeelsete vastajatega (32%), sissetuleku suurus ei näi huvipuuduse puhul suurt rolli mängivat. Noorte fookusgrupis toodi välja, et kunstinäituste külastamise huvi võiks kasvatada näituse asetamine laiemasse (ajaloolisse, ühiskondlikku) konteksti.

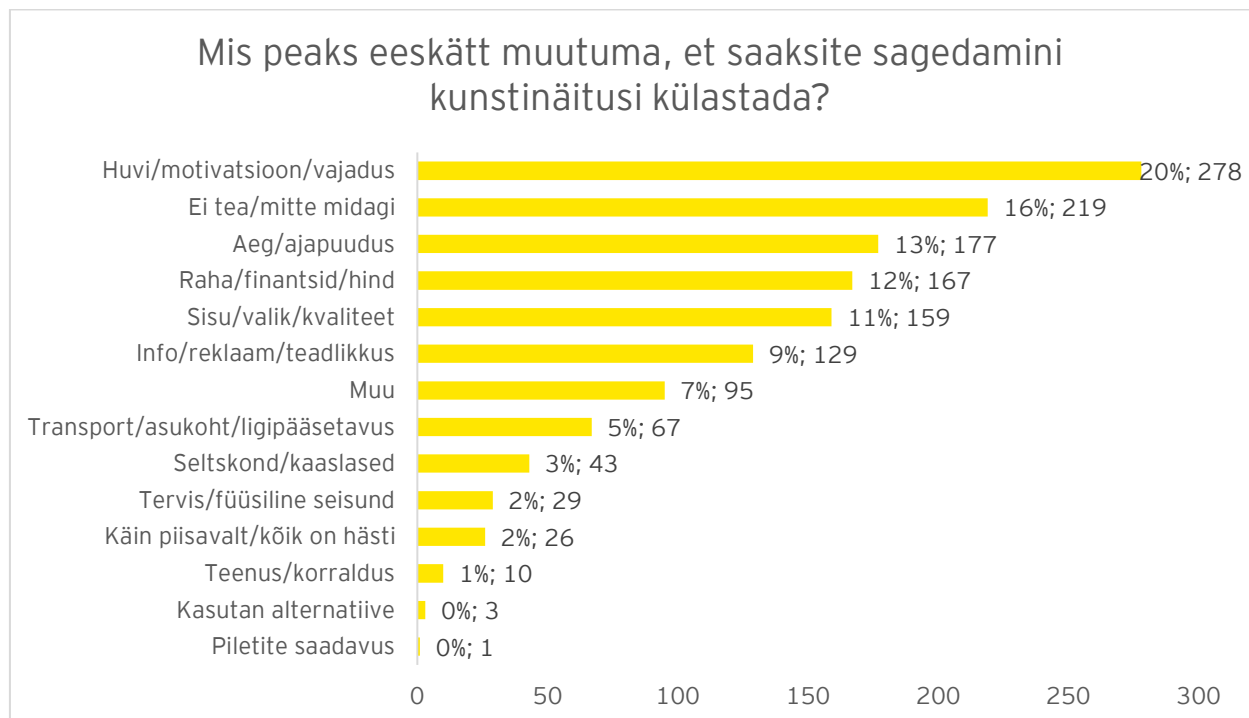
Transpordi keerukus ei ole probleemiks Tallinnas ja Harjumaal, vaid 14% nõustub pigem või täielikult, et see on takistus. Suurem takistus transpordi osas on Ida-Eestis (33% täiesti või pigem nõus), Lääne-Eestis (33% täiesti või pigem nõus), natuke vähem mainitakse seda takistust Lõuna-Eestis (27% täiesti või pigem nõus) ja Kesk-Eestis (26%

täiesti või pigem nõus). Sarnaselt muude valdkondadega on maa-asulate elanike puhul transport rohkemate vastajate jaoks keeruline kui linnaliste asulate elanikel (33%, 18%). Ebamugavustunne (15%), lahtiolekuaegade sobimatus (13%) ning negatiivne varasem kogemus (5%) on kõige vähemolulised takistused.

Ebamugavustunde osas eristuvad vähesel määral teistest kõige nooremad vastajad, kus 28% on sellega pigem või täiesti nõus. Kokkuvõtlikult joonistub välja just noorte (15-24) grupp, kus erinevaid takistusi (nt aja-, raha-, huvipuudus ja ebamugavustunne) kunstinäituste külastamise osas on rohkemal määral mainitud. Nad mainivad teiste vanusegruppide võrreldes kõige enam (43%), et neil pole kellegagi kunstinäitusel käia, mis võib tähendada, et nõ kaasakutumise korras on noori vast võimalik rohkem kunstinäituseid külastama saada.

Kogusime vastuseid ka avatud küsimusele, et millistes valdkondades peaks muutus toimuma, et vastajad külastaksid kunstinäitusi sagedamini (Joonis 18). Kõike selgem oli huvipuudus (20%). Neid, kes ei tea või keda mitte miski ei motiveeriks oli 16%. Ajapuudust mainis 13%. Hind mõjutab 12%. Teistsugust või kiiremini uuenevat sisu soovib 11%. Infopuudust ning puudulikke vahendeid nimetas 9%. Muude põhjuste all (7%) nimetati näiteks, et lapsed peaksid suuremaks kasvama, peaks neile olema lapsehoidja. Muid võimalikke motivaatoreid märgiti vähem, seal kajastus näiteks transport/ ligipääsetavus/ asukoht (5%), seltskond (3%). Neid, kes käivad enda hinnangul piisavalt või kelle jaoks kõik on hästi, on 2%, tervislikku seisundit mainib 2%.

Joonis 18. Mis peaks muutuma, et kunstinäitusel rohkem käia

3.2.6.1 Kunstinäituse mittekülastaja barjäärid

Selleks, et peamisi takistusi ülevaatlikult näidata, lõime kunstinäituse külastaja etapi-põhise barjääride teekonna. Teekonna etapid on: otsustamine; info hankimine; piletioost; minek/tulek ja kohalolek. Takistused jagunesid etappide vahel nii, et otsustamise etapi all on huvipuudus, ajapuudus, huvipuudus tasuta näituste vastu ja negatiivse kogemuse tõttu soovimatus külastada. Info hankimise etapi all kajastub infopuudus kui takistus, piletioostu all aga lahtiolekuaegade sobimatus ja kallis pilet.

Mineku/tuleku etapi takistused on, et pole kellegagi minna, ebamugav transport ja . Kultuuriasutuses viibimise puhul (kohalolek) on takistusteks kehv ligipääsetavus, suured lisakulud, kogetud ebamugavustunne.

Takistusrajal kajastuvad peamised sotsiaaldemograafilised grupid, kelle osas takistused protsentuaalselt rohkem silma paistsid. Gruppidest, kes nimetavad rohkemal määral takistusi, jäid silma kõige nooremad vastajad (vanuses 15-24), kõige vanemad vastajad (65-79) Ida-Eesti vastajad, põhiharidusega (või madalama haridusega) vastajad. Oleme kajastanud ka erivajaduste ja puuetega inimeste takistusi, mis põhinevad fookusgrupi arutelul.

Takistus	Otsustamine				Info hankimine	Piletiost		Minek / Tulek			Kohalolek	
	Huvipuudus	Tasuta näitused ei paku huvi	Ajapuudus	Sain negatiivse kogemuse, ei soovi minna	Infopuudus	Lahti-oleku-ajad ei sobi	Kallis pilet	Ei ole kellegagi minna	Transport on ebamugav	Asutus ei ole hästi ligipääsetav	Suured lisakulud	Tunnen end ebamugavalt
Vanus 15-24	53% nõus	48% nõus	64% nõus (hobid)		61% nõus		44% nõus	43% nõus			49% nõus	28% nõus
Vanus 65-79	„Giidiga tuurid tekitaksid rohkem huvi“			„Ma ei soovi ebameeldivusi näha, kunst peab ilus olema“	Ei leia tihti infot			30% nõus	30% nõus			
Põhiharidus või madalam Ida-Eesti	45% nõus	43% nõus	57% nõus (hobid)				54% nõus				59% nõus	29% nõus
			65% nõus (hobid) 47% nõus (kohustused)				40% nõus		33% nõus		50% nõus	
Erivajadused, puue					Erivajadustega inimesed ei tea, mis võimalused neil kunstinäitusel on		„Kui saatjale on vaja pilet osta, muutub külaskäik märkimisväärselt kallimaks“		Võib olla saatja vajadus (nt pimedad), seega on kohalejõudmine keeruline			Füüsiline ligipääsetavus; kaja, kui pole kõnelevaid lifte jms
Ettepanekud	Rohkem giidiga tuure			Täpsemad näituste sisukirjeldused Erilaadne kunst: nii klassikaliselt esteetiline kui kaasaegsem	Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest Täpsemad näituste kokkuvõtted Sihistatud turundus erinevates infokanalites (sotsiaalmeedia, meedia, linnaruum, veebilehed)		Suuremad soodustused noortele ja pensionäridele	Koostöö haridusasutustega, et noored saaks organiseeritult külastada; vanematele külastajatele nt soodsamad hinnad ja ühised tuurid päevastel aegadel		Tehnilised lahendused, mis toetaks erivajadustega / vanemate inimeste külastamist		Sujuvam kommunikatsioon külastajatega Täpsem info olemasolevatest ja puuduvatest erivajadusi arvestavatest võimalustest

3.3 Vaba aja veetmise harjumused

Lisaks sellele, et uurida kultuuriasutuste külastamise takistuste ja motivatsioonide kohta, pidasime oluliseks avatud küsimustega kaardistada, mida muud inimesed vabal ajal teevad. Kuna olulisteks takistustest osutusid aja- ja huvipuudus, aitab see kaardistus mõista, mis on kultuuriasutuste mittekülastajatele huvitavamad tegevused, hovid. Tulemused on näha Joonis 19.

Kõige populaarsem muu tegevus on sport ja liikumine (24%). Kuigi tegemist pole vaba aja veetmisega, siis on **18% vastuseid seotud töö- ja karjääri-tegevustega. Õppimine, lugemine ja eneseareng on mainitud 13% juhtudest**, selle all mainiti ka nt ristsõnade lahendamist. Muu meelelahutus ja meedia (nt televisioon, kino, Netflix, teleseriaalid, aga ka muusikainstrumentide mängimine, koorilaul või muusika kuulamine) nimetati 10% osas vastustest. Aianduse ja kodu teema (majapidamistööd, koristamine) kattis 9%. Käsitööd (kudumine, heegeldamine, õmblemine) ja muud loometegevust (keraamika, maalimine, meisterdamine, fotograafia, joonistamine) tõi välja 6%.

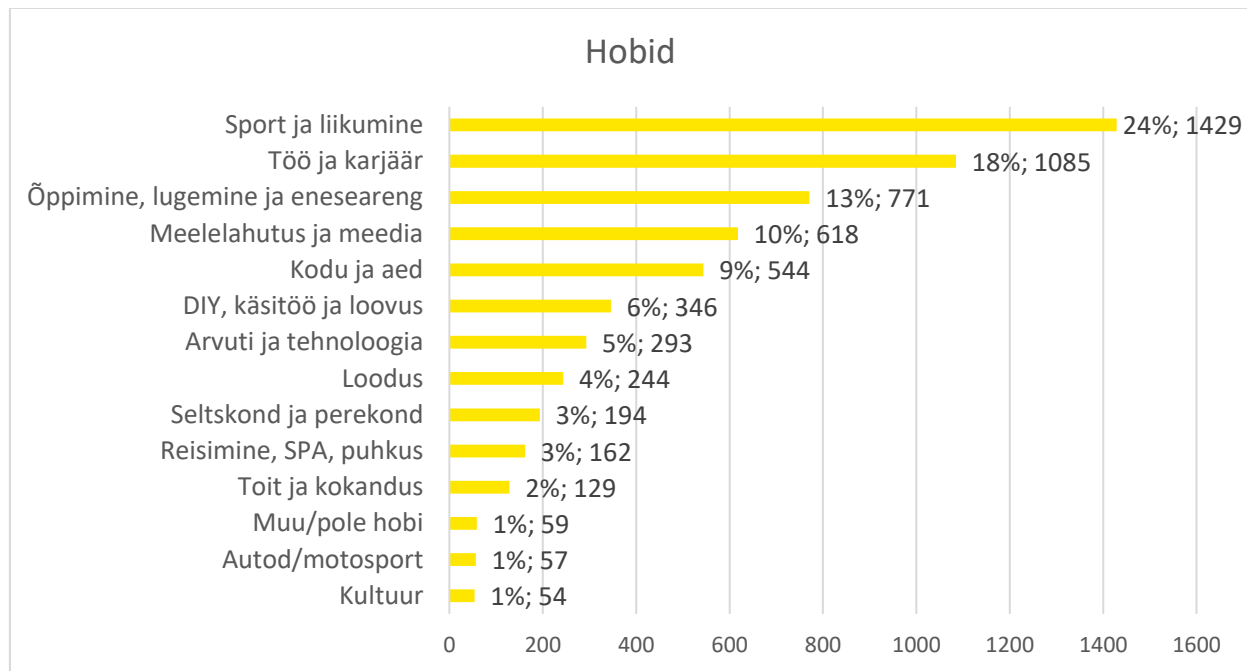
Arvuti ja tehnoloogiaga (peamiselt video- ja arvutimängud, netis surfamine) tegeleb 5%. Looduses eelistab käia 4% (matkamine, jaht, kalapüük, mesindus). Pere ja sõpradega veedab aega 3% vastajatest (külaskäigud, lapsed või lapselapsed, pereüritused, aga ka vabatahtlik töö). Reisimine, puhkamine ja SPA külastused on olulised 3%-le. Toidu ja kokanduslike hobidega tegeleb 2%. Hobisid ei ole 1%-l. Autod ja motosport kõnetab 1%. Uuesti toob kultuurihuvi välja (kino, teater, popmuusika, muuseum, etnograafia) välja samuti 1%.

See tähendab, et **kultuuriasutuste mittekülastajad näivad aktiivselt aega veetvat muul viisil, mõned neist seonduvad kultuuri ja kunstiga (muusika, filmi või näitlemisega nt).** See näib kinnitavat ka Heikkilä (2022)⁴⁴ järeldust, et inimesed, kes ei osale kultuurielus, veedavad sellegipoolest aktiivselt aega mujal.

Kui aga mõelda näiteks raamatukoguteenuste peale ning et inimesed sooviksid endale meeldivatel teemadel kas arutleda või õppida, võib sobiv teemavalik neid julgustada raamatukokku rohkem minema. Näiteks kui räägitakse spordi, liikumise, karjääri teemal enesearenduslikust vaatest, võib see pikaajalise sihistatud teavitustöö tulemusel tuua raamatukokku inimesi, kes seal muidu (eriti tihti) ei käi.

⁴⁴ Heikkilä, R. (2022). Resistance. In Understanding Cultural Non-Participation in an Egalitarian Context (pp. 111-136). Cham: Springer International Publishing.

Joonis 19. Kultuuriasutusi mitte või harva külastajate muud hobid ja ajaveetmise viisid (klasterdatud vabad vastused)

3.4 Kokkuvõtte ja järeldused

Kultuuriasutuste külastamist mõjutavad takistused osutuvad suures osas valdkondade üleseks - need korduvad raamatukogude, muuseumide, teatrite, kontsertide ja kunstigaleriide puhul ning pole seega üksikute institutsioonide, vaid laiemalt kogu kultuurisektori väljakutseteks. Takistusi esineb potentsiaalse kultuurikülastuse igas etapis, nii otsustamise (huvipuudus, ajapuudus, varasem negatiivne kogemus), info hankimise (infopuudus), mineku/ tuleku (lahtioleku- või toimumisajad, ebamugav transport, ligipääsetavuse probleemid) faasis ja kohapealse kogemuse (suured lisakulud, ebamugavustunne, ebahuvitav sisu) puhul.

Ajapuudus ja rahalised piirangud on kõige olulisemad takistused kultuuriasutuste külastamisel. Uuringust selgus, et suur osa inimestest ei leia piisavalt aega kultuuriasutuste külastamiseks, sest vaba aeg kulub muudele tegevustele, tööle või perega seotud kohustustele.

Lisaks on paljude jaoks piletihind ja sellega kaasnevad lisakulud (nt transport, ööbimine) liiga suured, mis piirab võimalusi osaleda kultuurielus. Eriti teravalt tunnetavad rahalisi takistusi madalama sissetulekuga inimesed ning nooremad vanusegrupid, kelle jaoks ka soodustused ei pruugi olla piisavad. Seetõttu jäävad kultuuriasutused külastamata, isegi kui huvi võiks olemas olla.

Huvipuudus ja info kättesaadavus mõjutavad eriti raamatukogude ja kunstigaleriide külastamist. Raamatukogude ja kunstinäituste puhul on märkimisväärne osa vastanutest välja toonud, et nende jaoks pole need asutused piisavalt huvitavad või ei jõua info seal toimivate sündmuste ja võimaluste kohta nendeni. Sageli ei teata, milliseid teenuseid või üritusi raamatukogud ja galeriid pakuvad, mistõttu jääb külastus ära. Eriti noorte ja vene keelt kõnelevate inimeste seas on info puudumine ja huvipuudus sagedasemad takistused. See viitab vajadusele parandada kommunikatsiooni ja pakkuda sisuliselt mitmekesisemat ning sihtrühmadele suunatud programmi.

Sissetulek ja vanus mõjutavad hinnatundlikkust ja külastussagedust. Uuring näitas, et madalama sissetulekuga inimesed peavad kultuuriasutuste pileteid kalliks ning see piirab nende osalemist kultuurielus. **Samuti on nooremad ja vanemad vanusegrupid hinnatundlikumad, kuid vanemaealiste puhul mängib rolli ka ligipääsetavus.** Vanusegruppide lõikes joonistuvad välja erinevad vajadused ja takistused, mis vajavad eraldi tähelepanu poliitikakujundamisel ja kultuuriasutuste teenuste arendamisel. Madala sissetulekuga inimesed tunnetavad takistusi kõige teravamalt kõigi barjääritüüpide lõikes. Piirkondlikud erinevused on olulised: **maal ja väiksemates linnades on info- ja transpordibarjäärid tugevamad, Ida- ja Lääne-Viru maakondades on mittekülastajaid keskmisest rohkem.** Erivajadustega inimeste puhul tõusevad esile nii füüsilised kui muud ligipääsupiirangud.

Mitmekesised vaba aja veetmise viisid konkureerivad kultuuriasutuste külastamisega. **Paljud mittekülastajad veedavad oma vaba aega aktiivselt muul viisil, näiteks sportides, looduses liikudes, meediat tarbides või pere ja sõpradega aega veetes.** See tähendab, et kultuuriasutused peavad konkureerima paljude teiste vaba aja veetmise võimalustega ning nende väärtuspakkumine peab olema piisavalt atraktiivne, et motiveerida inimesi oma harjumusi muutma. Uuring näib kinnitavat varasemat, et kultuurielus mitteosalemine ei tähenda passiivsust, vaid pigem teistsuguseid huvisid ja prioriteete.

Sihtrühmade erisused (noored, vanemaealised, piirkonnad, erivajadustega inimesed) vajavad eraldi lähenemist ja lahendusi. Uuringus ilmnes, et erinevad sihtrühmad kogevad kultuuriasutuste külastamisel erinevaid takistusi. **Näiteks noorte puhul on olulisemad ajapuudus, huvipuudus ja kaaslaste puudumine, vanemaealiste puhul transpordi ja info kättesaadavus ning erivajadustega inimeste puhul ligipääsetavus ja sobivad teenused.** Piirkonniti esinevad samuti erinevused, näiteks Ida- ja Lääne-Virumaal on mittekülastajaid rohkem. Seetõttu on oluline, et kultuuriasutused ja poliitikakujundajad arvestaksid sihtrühmade spetsiifilisi vajadusi ning pakuksid neile sobivaid lahendusi.

Külastussageduse suurendamiseks on vaja soodustusi, paremat infot, mugavamat transporti, mitmekesisemat sisu ja uusi teenuseid. Samuti vajavad eraldi lähenemist vene keelt kõnelevad, madalama haridustasemega ja suure leibkonnaga inimesed. Uuringu tulemused näitavad, et külastussageduse tõstmiseks tuleb lahendada praktilised takistused, nagu piletihind, transport ja info kättesaadavus. Samuti on oluline pakkuda mitmekesisest ja huvitavat sisu, mis kõnetaks erinevaid sihtrühmi.

Raamatukogu lisateenused nagu kohvikud, hariduslikud tegevused, tehnoloogilised lahendused ja kogukonnaüritused, võivad muuta raamatukogud atraktiivsemaks ning tuua sinna uusi külastajaid. Sihitud turundus ja personaalsem lähenemine aitavad paremini jõuda potentsiaalsete külastajateni ning suurendada osalust kultuurielus.

4. Soovitused kultuuriasutuste külastatavuse suurendamiseks

Peatükk esitab soovitused raamatukogude, muuseumide, teatrite, kontsertide ja kunstinäituste külastuste suurendamiseks. Ettepanekud on suunatud eeskätt kultuuriasutustele, aga ka Kultuuriministeriumile ja teistele seotud osapooltele, sh kohalikele omavalitsustele. Soovitused põhinevad uuringus läbi viidud küsitluse, fookusgrupiarutelude ja ekspert-kohtumiste sisenditel.

Soovitused keskenduvad harva ja mittekülastajate külastatavuse suurendamisele. Erilist tähelepanu pöörati uuringus vanuserühmadele 15-24 ning 65+, samuti erivajadustega inimestele ning tõmbekeskustest eemal elavatele mittekülastajatele. Seetõttu peegeldavad esitatud ettepanekud enam just nende sihtrühmade vajadusi ja võimalikke lahendusi nende kultuuriosaluse suurendamiseks. Noori ja 65+ vanuserühma puudutavad soovitused on tekstis esile tõstetud paksus kirjas. Erivajadustega inimeste kultuuriosalust käsitlevad ettepanekud on koondatud eraldi alapeatükki (ptk 4.10) ning mitme osapoole tihedat koostööd eeldavad soovitused on esitatud alapeatükkides 4.7 - 4.9.

4.1 Kõik kultuuriasutused

Alljärgnev tabel esitab ettepanekud, mis on rakendatavad nii raamatukogudes, muuseumides, kunstinäituste ja -galeriide tegevuse korraldamisel, kui ka teatrite ja kontserdikorraldajate poolt.

Ettepanek	Selgitus
Mõttele läbi ning vajadusel sõnasta külastatavuse suurendamine ja uute sihtrühmadeni jõudmine kui organisatsiooni strateegiline eesmärk, kavanda ja vii ellu sammud eesmärgi saavutamiseks	Kõigis organisatsioonides ei ole külastatavuse suurendamine harva- või mittekülastajate arvelt sõnastatud strateegilise eesmärgina; iga organisatsiooni puhul ei pruugigi külastatavuse suurendamine olla põhjendatud eesmärk (näiteks juba täituvuse piiril tegutsemine, töökorralduslikud piirangud). Külastatavuse suurendamise eesmärgiks seadmisel tuleb silmas pidada, et erinevatel sihtrühmadel takistavad külastamist erinevad põhjused: näiteks teadlikkus, huvipuudus, kõrge piletihind vm. Varasemad külastajad või need, kes teisi kultuuriasutusi ja -üritusi külastavad, võivad olla kultuuri tarbimise osas positiivsemalt meelestatud ja nende takistused võivad olla pigem praktilised: näiteks transport või ürituse toimumise aeg. Mittekülastajad vajavad külastajatest erinevat käitumise mõjutamise strateegiat, sh turunduse osas. Seetõttu tuleks iga sihtrühma puhul mõtestada, kuidas külastatavuse suurendamise eesmärk saavutatakse. Otstarbekas on arvestada ka käesoleva uuringu leide (vt ptk 3). Tegevused külastatavuse suurendamiseks peaksid käima käsikäes külastajauuringute ja külastusstatistika kogumisega.

Ettepanek	Selgitus
<p>Kasuta sihtrühmaspetsiifilist turundust ning laia turunduskanalite spektrit</p>	<p>Erinevad sihtrühmad on erinevates kanalites ja infovoogudes, mis tähendab vajadust asutusi erinevates kanalites reklaamida.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Noored võivad olla tabatavamad TikTakis ja Instagramis, vanemad inimesed aga Facebookis ning veebilehtede kaudu. Sealhulgas võimaldavad osad kanalid (sotsiaalmeedia) ka kampaania kontaktide hulka mõõta. - Kasutamata reklaamikanal näib olevat linnadevaheline ühistransport: sihtkohaspetsiifiline kultuuriürituste info, et potentsiaalsetele külastajatele aja veetmise võimalusi tutvustada. - Unustada ei tohiks ka tavapäraseid välireklaame ning tuttavaid teavituskanaleid. Näiteks tuvastas Tallinna Kunstihoone Lasnamäel tegutsedes, et kohalike külastajate (sh noorte) teavitamisel on oluline roll kohalikul linnaosalehel. - Eelkõige noorte sihtrühmani võib aidata jõuda mõjusikute kasutamine. Näiteks on tuvastatud, et sotsiaalmeedias populaarseks saanud raamatute laenus kasvab raamatukogudes hüppeliselt.
<p>Soodusta üheskoos külastamist, et luua aktiivset suhtlust ning positiivset „suminat“</p>	<p>Noored eelistavad käia üritustel pigem kellegagi koos. Seda toetavad näiteks soodustusega grupipiletid või ka nõ sõbrasüsteem, mille puhul kultuurihuvilised noored vabatahtlikud on saatjad kultuuriasutusi esimest korda või harva külastavatele noortele. Samamoodi saavad kultuuriasutused korraldada noortele suunatud eriüritusi, mille puhul noor teab, et üritusele lähevad temavanused inimesed, kust on võimalik uusi tutvusi leida. Sellised toetavad ja sihitud tegevused noorte suunal vähendavad sisenemisbarjääri. Sarnaseid programme on rakendatud põhjamaades, mujal Euroopas ja Ameerika Ühendriikides, peamiselt küll muuseumide poolt.^{45 46 47}</p>

⁴⁵ [Building Bridges Through History: The Youth Guide Project - MuseumNext](#)

⁴⁶ [Engaging and connecting with young people in museums - thinking museum](#)

⁴⁷ [About TYA/USA | Theatre for Young Audiences / USA](#)

Paku soodustusi, et hinnatundlike sihtgruppide külastamist soodustada	<p>Noorematele ja eakatele külastajatele, aga ka teistele sihtrühmadele on ürituste, etenduste, näituste, ning kontsertide külastamise kõrge hind üheks peamiseks takistuseks. Kultuuriasutustes juba kasutatakse eri sihtrühmadele suunatud soodushindu (pensionär, õpilane, üliõpilane, pere), kaaluda võiks täiendavaid soodustusi, näiteks järgnevaid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tasuta pilet (vautšer) kooligrupiga külastanud lapsele, eesmärgiga soodustada lapse korduskülastust koos vanemaga. - Tasuta või soodsam sissepääs lapselapsele ja vanavanemale. - Võimalus tulla sama piletiga tagasi järgmisel päeval või näiteks nädala jooksul. - Sooduspiletid kindlatel kellaaegadel. - Diferentseeritud piletihinnad asukohati saalis, juhul kui see on võimalik ja põhjendatud. - Grupipilet (nt 3 või enam külastajat >-20% piletihinnast).
Paku võimalust osta toetuspilet kellelegi teisele	<p>Toetajapilet (tavapärasest kõrgema hinnaga sissepääsupilet) on juba üsna levinud. Lisaks võiks kaaluda külastajale võimalust osta isikustamata toetuspilet näiteks kooliõpilasele, tudengile või pensionärile, et soodustada hinnatundlike sihtgruppide kultuuriürituste külastamist. Isikustamata toetuspileti kasutamise korraldaks seejuures kultuuriasutus ise.⁴⁸</p>
Müü pileteid ka piletimüügiplatvormide kaudu	<p>Piletimüügiplatvormid koondavad erinevate kultuuriürituste ja -asutuste infot ning teevad sellele ka reklaami. Selline agregeeritud info aitab potentsiaalsel külastajal otsitavad paremini filtreerida (nt toimumiskoha, kuupäeva ja ürituse tüübi järgi) ning platvormide endi reklaamid soodustavad ürituste info jõudmist erinevate sihtgruppideni.</p>

⁴⁸ vrld Itaalia eri piirkondades levinud *caffè sospeso* traditsiooniga, kus kohvikukülastaja ostab ühe kohvi endale ning maksab n-ö „ootele“ pandava kohvi eest, mida saab kasutada külastaja, kes ise kohvi eest maksa ei jaksa. Vt ka https://en.wikipedia.org/wiki/Caff%C3%A8_sospeso

<p>Muuda veebilehed tehisarule sobivaks, et asutuste ja sündmuste info jõuaks sihtrühmadeni ka tulevikus</p>	<p>Tulevikus väheneb info otsimine otsingumootorite kaudu või asutuste veebilehtedelt, enam kasutatakse selleks tehisaru rakendusi (sh tehisarul põhinevaid assistente või agente). Selleks, et asutuste info tehisaru soovitusel kajastuks, on vaja asutuse veebilehed agendikõlblikuks muuta. Agendisõbralik veebileht on muuhulgas selge semantilise struktuuriga (näiteks pealkirjad on koodi tasandil pealkirjadena klassifitseeritud), piltidel olevat infot dubleerib tekstina esitatud info, tekstid on selged ja üheselt mõistetavad (vajavad vähe tõlgendamist), alamveebilehete nimedes sisaldub lehe põhisisu (nt <i>asutus.ee/piletiinfo</i>). Täpsemaid suuniseid veebilehete parendamiseks leiab veebist või tehisaru rakenduste abil.</p>
<p>Täienda asutuse ja sündmuse kohta avalikustatavat infot</p>	<p>Külastajad soovivad eelnevat põhjalikku praktilist teavet selle kohta, millised võimalused neil kohapeal on, mis neid külastusel ees ootab.⁴⁹ See puudutab ühelt poolt ligipääsetavust, mille puhul tuleks kajastada ka infot, mida üritus või asutus ei paku, et keegi asjata kohale ei tuleks. Vastav info võib olla vajalik sõnastada lihtsa keele põhimõtteid arvestades.⁵⁰ Samuti soovitakse detailset ja arusaadavas sõnastuses infot pakutava sisu osas, et selle alusel teha teadlik valik (raha- ja ajakulutus). Näiteks toodi fookusgrupis välja, et igapäevaselt kultuuriskeenega mitte kursis olev vähekülastaja võib soovida ette teada, kui näitus või teos on "radikaalne" ega ühti tema vaadetega.</p>
<p>Loo mitmekülgne programm, mis vastab nii kogunud kui ka vähekülastaja ootustele</p>	<p>Uuringu fookusgruppides (harva või üldse mitte kultuuriasutusi külastavad vastajad) toodi välja, et näituse, teatrietenduse või kontserdi külastamisel oodatakse pigem "klassikalist" ning "ilusat" kunsti ja tuntud kunstiteoseid. See võib erineda sageda külastaja ootustest, kelle ootuste hulka võib kuuluda ka "kunsti piiride kompamine" või viimaste arengute ja uuendustega kursisolek. Programmide koostamisel ja enda tegevuse tutvustamisel tuleb igal organisatsioonil leida tasakaal tulenevalt püstitatud eesmärkidest.</p>
<p>Tee koostööprojekte ühistranspordi ettevõtetega (nt Elron, LuxExpress jt.), et pakkuda soodsamaid ühispileteid</p>	<p>Teistes asulates pakutav kultuurisisu võib potentsiaalsetele külastajatele olla huvipakkuv, kuid transpordiajad või -hinnad on takistuseks. Seetõttu tasub proovida pakkuda koostöös ühistranspordipakkujatega näiteks soodustusega ühispiletit, mis tagab külastaja mugava kohale- ja tagasijõudmise ning seob külastaja konkreetse kultuurisündmusega.</p>

⁴⁹ nt Ungari riikliku ooperi lihtsad juhised, mis hõlmavad ka riietussoovitusi <https://www.opera.hu/en/tickets/informations/faq/>; Tate Modern soovitusel külastuse planeerimiseks: <https://www.tate.org.uk/visit/tate-modern>

⁵⁰ vt nt <https://kompetentsikeskus.sm.ee/et/vordsed-voimalused/ligipaasetavus/mis-see/aluspohimotted/mis-lihtne-keel>; <https://vaimupuu.ee/vaimupuu-lihtsa-keele-esitlus/>

Loo panustamisvõimalused vabatahtlikele	Vabatahtlike kaasamine on võimalus siduda kultuuriasutustega uusi huvilisi, luua külastajatele täiendavaid panustamisvõimalusi ning levitada asutuste kohta infot läbi sotsiaalsete võrgustike.
Koolita personali turunduse ja kommunikatsiooni alal	Selleks, et info jõuaks soovitud sihtgruppideni, tuleb turundust ja kommunikatsiooni muuta tõhusamaks (suunatumaks ja mõõdetavamaks). Seetõttu on vajalik, et kultuuriasutuste töötajad omaksid peamisi kommunikatsioonioskusi, et soovitud sihtrühmadeni võimalikult edukalt jõuda.
Parenda ligipääsetavust, võimalda saatjaga külastamist, tee ligipääsetavust selgitav info hõlpsalt kättesaadavaks	Erivajadustega inimeste külastust võib lihtsustada täpsem info selle kohta, millised neile kohandatud teenused ja milline füüsiline keskkond neid kultuuriasutuses ees ootavad. Igal asutusel tasub läbi mõelda külastajatekonnad alates külastusotsuse tegemisest ja pileti ostmisest kuni transpordi, kultuuriasutuses liikumise ja kohapealse info kättesaadavuseni. Oluline on ka töötajate ja teiste külastajate suhtumine. Eakatel, erivajaduste ja puuetega inimestel on tihti mugavam või vajalik külastada asutust saatjaga. Saatjale peaks võimaldama tasuta sissepääsu, võimalusel pakkuma toetajat-saatjat asutuse poolt. Ligipääsetavuse hindamisel on toeks vastavad juhendmaterjalid. ⁵¹ Erivajadustega külastajat toetab oluliselt neile vajaliku info avaldamine asutuse veebilehel - nii puuduvate kui ka olemasolevate teenuste kohta. Töötajate koolitamine aitab neil arvestada erinevate külastajate vajadustega.

⁵¹ vt Kultuuriministeeriumi info <https://kul.ee/kultuuri-ja-spordi-ligipaasetavuse-oigusaktid-ja-juhendmaterjalid>; Ligipääsetavuse infosüsteem <https://lipseesti.ee/est/>

4.2 Raamatukogud

Ettepanek	Selgitus
Lisa infokanaleid	Info kättesaadavus on küsitlusuuringu tulemuste kohaselt raamatukogude puhul teistest valdkondadest suurem probleem. Raamatukogud peaksid sageli veebilehti ning sotsiaalmeediat uuendama, et potentsiaalsed külastajad oleksid raamatukogus pakutavate ürituste, teenuste ja muu sisuga paremini kursis ning leiaksid neid huvitava info kiiresti. Silmas tuleks pidada, et eri vanuses inimesed kasutavad erinevaid digitaalseid ning füüsilisi infokanaleid.
Arenda kanaleid, mis laenutust lihtustavad: e-kanalid, e-laenutus, raamatukapid	Kiire elutempo ning digikanalite areng suurendavad ootusi ka raamatukogudele. Kasutaja eeldab väga hästi toimivat intuitiivset e-laenutussüsteemi, laenutatava raamatu peaks kätte saama viivitusteta ning selliselt, et see sobituks kasutaja igapäevategevustega (nt laenutuskapp kaubanduskeskuses vmt).
Kaasa aktiivseid vabatahtlikke raamatukogu igapäevategevusse	Kutsu raamatukogu igapäevatöös aktiivselt osalema neid, kes oleksid valmis raamatukogus läbi viima aktiivseid tegevusi - näiteks lauamänguhommikuid, filmiklubisid, keelekohvikuid. See rikastab raamatukogu pakutavat programmi ning võib tuua uusi külastajaid.
Arenda koostööd kohalike ettevõtete ja koolidega	Kohalikel ettevõtetel ja koolidel võib olla hariduslikke eesmärgi, milles raamatukogud saavad neid toetada. Raamatukogud saavad abistada erinevate oskuste õpetamisega, samuti on võimalik korraldada ühisüritusi ettevõtete või kooli huvitavatel teemadel. Sellised partnerlused võivad kujuneda pikaajaliseks koostööks, mis suurendab raamatukogu tähtsust kohalikus kogukonnas.
Jaga lugemissoovitusi	Väiksema lugemisharjumusega inimeste raamatukogu külastatavust edendaks raamatukogu poolt koostatav lugemissoovituste nimekiri. Seda infot saab edastada mitmes vormis - nii raamatukogus kohapeal kui ka veebikanalite kaudu. See võib lihtsustada raamatu valimist nende jaoks, kes hea meelega midagi loeks, kuid ei oska täpselt ennast huvitavat kirjandust valida. Siinjuures on abiks ka lühikesed sisukirjeldused või selgitused, miks just seda raamatut lugeda tasuks.
Kogu regulaarselt külastajatelt andmeid ja paranda nende alusel teenuseid	Kogudes raamatukogukülastajate ja lugejate üldisi andmeid on võimalik tuvastada sihtgrupe, nende huvisid, teenuste kasutamise aktiivsust. Andmeid analüüsides on võimalik vastavalt külastaja soovidele raamatukogu teenuseid parandada. Andmete kogumisel ja töötlemisel tuleb järgida privaatsusnõudeid.
Rakenda ligipääsetavuse kontroll-loend	Erivajadustega inimeste jaoks võib valmisolekut raamatukogusse tulla suurendada täpsem info selle kohta, millised teenused ning milline füüsiline keskkond neid

Ettepanek	Selgitus
	<p>raamatukogus ootab. Selleks, et erinevate vajadustega inimesed tunneksid end raamatukogus teretulnuna, tasub läbi mõelda külastajateekond erinevate inimeste ja nende vajaduste vaatest. Ligipääsetavuse hindamisel on toeks vastavad juhendmaterjalid,⁵² külastajat toetab vastava info avalikustamine asutuse veebilehel.</p>
<p>Paku mugavaid eri funktsionaalsustega ruume</p>	<p>Külastajate ootused raamatukogu sisustusele varieeruvad. Raamatukogus ei käida vaid lugemas või raamatuid laenutamas, raamatukogust on saanud poolavalik ajaveetmise koht. On neid, kes soovivad individuaalselt vaikuses töötada, on (üli)õpilasi, kes soovivad grupid teha ning lapsevanemaid, keda abistaks lastenurga olemasolu raamatukogus. Raamatukogude ruumid peaksid vastama erinevate kasutajate ootustele. Lisaks soovivad külastajad lisateenuseid, näiteks kohvik või vähemalt võimalus automaadist kohvi osta.</p>

⁵² vt Kultuuriministeeriumi info <https://kul.ee/kultuuri-ja-spordi-ligipaasetavuse-oigusaktid-ja-juhendmaterjalid>; Ligipääsetavuse infosüsteem <https://lipseesti.ee/est/>

4.3 Muuseumid

Ettepanek	Selgitus
Täpsusta ekspositsioonide sisukirjeldusi, loo atraktiivsed ekspositsiooni ja selle tausta avavad videotutvustused	Mittekülastajate barjääre võivad vähendada lihtsad ekspositsioonikirjeldused: mida muuseumis kajastatakse, millist teavet ja kogemust muuseum pakub. On ka sihtgrupe, kes võivad olla pakutava sisu osas tundlikud ning kes sooviksid seetõttu enne muuseumikülastust veenduda, et pakutav näitus vastab nende maitsele. Eeskätt noored, aga ka muud sihtrühmad on harjunud kirjutatud teksti kõrval saama infot kokkuvõtlikest videotest. See aitab neil otsustada, kas muuseum või konkreetne näitus on „nende jaoks“. Kaaluda tasub lisaks tavapärasele tutvustavatele videotuuridele ka ekspositsiooni „telgitaguseid“ avavate stseenide lisamist, näiteks selle kohta, kuidas ekspositsiooni üles pandi või mida arvavad ekspositsioonist arvamusiidrid või teised külastajad.
Paku giidiga tuure, võimalusel sissepääsupileti hinna sees	Külastajad soovivad üha rohkem selgitusi selle kohta, mida ja miks neile näidatakse. Tasuta tuurid võivad muuseumisse tuua hinnatundlikke harva külastajaid. Sarnast teenust on aastaid pakkunud näiteks Saaremaa Muuseum Kuressaare linnuses. ⁵³
Tee õpetaja jaoks muuseumi klassikülastuse ettevalmistus lihtsamaks	Õpetaja jaoks teeb külastuse ettevalmistuse lihtsamaks soodustingimustel muuseumikülastus ekspositsiooniga tutvumiseks. Samuti lihtsustavad õpetajate tööd konkreetsele ekspositsioonile tuginevad õppematerjalid.

⁵³ Vt täpsemalt <https://linnus.samu.ee/mis-toimub/giidituurid-linnuses/>

4.4 Teatrid

Ettepanek	Selgitus
Täpsusta etenduste sisukirjeldusi, loo atraktiivsed etenduste ning nende tausta avavad videod	Eriti mitte- või harva külastaja seisukohalt on oluline piisava eelinfo olemasolu nii teatri kui ka konkreetse etenduse kohta. Oodatakse sisukokkuvõtteid, mille pealt saab piiratud otsustada, kas etendus võiks vastata nende eelistustele. Etendust toovad külastajale lähemale videokokkuvõtted, näitlejaid tutvustavad lühiklipid, lõbusad videod etenduse proovidest ja etenduse „telgitagustest“.
Jaga sõnumit, et teatrisse ei pea tulema pidulikus riietuses	Eeskätt harva või üldse mitte teatris käivad noorte, aga ka teiste vanusrühmade esindajate jaoks võib põhjustada ebamugavust teatrikülastuseks „õige“ riietuse valimine. Tajutakse, et teatripublikuga „sulandumiseks“ tuleb hankida pidulikud riided. Selleks, et noorte ja teiste harva või mittekülastajate teatrissetulekut julgustada, on võimalik teatri veebilehel külastamistavasid kirjeldada, muuhulgas selgitada, mida külastajad tavaliselt teatris kannavad. ⁵⁴ Täiendavalt saab kommunikeerida ka sõnumit, et „õige“ riietus ei ole teatrissetuleku eeldus.
Varieeri etenduste algusaegu	Nii pensionäridele kui teatrist eemal elavatele külastajatele on oluline teatrisse ja koju jõudmise mugavus. Teatritel tasub pakkuda ka selliseid etenduste algusaegu, mis võimaldaksid kaugemal elavatel külastajatel õhtul ühistranspordiga koju jõuda.
Paku populaarseid etendusi kauem	Teatrikülastuste puhul toodi küsitluses teistest valdkondadest sagedamini takistusena esile piletite saadavust (vt täpsemalt ptk 3.2.4) - olenemata sellest, et tegelikkuses ei ole kaugeltki kõik etendused välja müüdud. Populaarseid etendusi tuleks mängukavas hoida piisavalt kaua, et külastajate huvi etendust näha saaks rahuldatud.

⁵⁴ Vt ka Helsingi ooperiteatri näidet: <https://oopperabaletti.fi/stage24/artikkeli/oopperalooks-pukeutuminen-oopperaan-ja-balettiin/>

4.5 Kontserdid

Ettepanek	Selgitus
Paku mitmekesisist programmi	Loo mitmekülgne kontserdiprogramm, et kõnetada erinevaid sihtrühmi (vanemad inimesed, noored, lastega pered, sagedased külastajad). Samal ajal kui kogenud külastajad soovivad kogeda klassikalise muusika uudis- või nõudlikumaid teoseid, võib harva külastajatele olla lihtsam kuulata tuntumaid muusikapalu; programmis peaks võimalusel ruumi jääma ka noortele külastajatele suunatud kontsertidele. Aastakümnete jooksul on maailmas katsetatud ka just lastele ja noortele suunatud kontsertprogramme, hõlmates ka kontsertidele eelnevaid lihtsaid selgitusi jmt. ⁵⁵
Täpsusta kontsertide sisukirjeldusi, loo atraktiivsed kontsertide tausta avavad ning artiste tutvustavad videod	Eriti mitte- või harva külastaja seisukohalt on oluline eelinfo nii toimumiskoha kui ka kontserdi kohta. Sündmust toovad külastajale lähemale näiteks teoste ühiskondlikku või kultuurilist olulisust selgitavad tekstid, artiste tutvustavad lühiklipid, lõbusad videod proovidest ja kontserdi „telgitagustest“.
Edasta sõnumit, et klassikalise muusika kontserdile võib tulla igasuguses riietuses	On noori, kes kurdavad mõningase ebamugavustunde üle ning mainivad, et alati nad ei tea, kuidas kontserdil käituma või välja nägema peab. Selleks, et noori julgustada, tuleks kommunikeerida, et igasuguses riietuses inimesed on kontserdile teretulnud. ⁵⁶

⁵⁵ Vt nt https://en.wikipedia.org/wiki/Young_People%27s_Concerts

⁵⁶ <https://oopperabaletti.fi/stage24/artikkeli/oopperalooks-pukeutuminen-oopperaan-ja-balettiin/>

4.6 Kunstinäitused

Ettepanek	Selgitus
Täpsusta näituste sisukirjeldusi	Mitte- ja harva külastajate hulgas on sihtgrupe (sh nii noored kui ka eakamad külastajad), kes ootavad kunstinäituse eelkõige „klassikalist kunsti“ ega soovi vaatama minna teoseid, mis nende väärtuste või eelistustega ei ühti. Selliste potentsiaalsete külastajate näitusele jõudmist võib soodustada täpsem näituse sisu kirjeldus ning asjakohane kommunikatsioon. Lihtsalt mõistetavad näituste sisukirjeldused toetavad seejuures kultuurikogemuse saamisel paljusid sihtgrupe.
Tee õpetaja jaoks koolikülastuse ettevalmistus lihtsamaks	Õpetaja jaoks teeb külastuse ettevalmistuse lihtsamaks soodustingimustel näitusekülastus ekspositsiooniga tutvumiseks. Samuti lihtsustavad õpetajate tööd konkreetsele näitusele tuginevad õppematerjalid.
Selgita näituse ühiskondlikku ja kultuuriloolist tähtsust	Eelkõige möödunud perioodidest pärit kunstiteoste puhul soovib külastaja mõista nende asetumist ajaloolisse ja ühiskondlikku konteksti. Seetõttu tasub panustada lisaks väljapaneku kunstilise terviku kujundamisele ka teoste tähtsuse ning nende loomise aegsete ühiskondlike protsesside kirjeldamisse. Selleks võib teha koostööd ka ajaloomuuseumidega. Sellist ootust rõhutati ka uuringu fookusgrupiintervjuu käigus, kus näitena toodi, et reisil olles tundub näituse või kunstimuuseumi külastamine loomulikum, kuna see aitab saada kohalikku tunnetust.
Kujunda näitused liikumist soodustavaks	Püüdes ühendada külastajate erinevad huvid nagu õues liikumine ning kunstihuvi tekitamine, võib külastajate kaasamise puhul osutada edukaks erinevate tegevuste kombineerimine, näiteks nõ kultuurijalutuskäigud.

4.7 Kultuuriasutuste koostöö ja katusorganisatsioonid

Ettepanek	Selgitus
Väärtustage, koguge ja kasutage valdkonnaülest külastajaandmestikku	Paljud kultuuriasutused korraldavad külastajauuringuid, et saada ülevaade külastajate rahulolust, ootustest ning sotsiaal-demograafilisest taustast. Kaaluda tasuks külastajauuringute korraldamist koordineeritult, ühtseid küsimuste sõnastusi kasutades ning andmeid ühtselt analüüsides. Koordinaatoriks võib siinkohal olla näiteks valdkonna katusorganisatsioon. Igal konkreetasel asutusel ei pea seejuures olema ligipääsu kõigi asutuste andmetele, vaid võrdlusele valdkonna keskmiste väärtustega. Asutusteülesed küsitlusandmed võimaldavad täpsemalt külastamise trende ning külastajate ootusi mõista, olles oluliseks sisendiks valdkonnas pakutava suunamisel.
Korraldage teavituskampaaniaid kultuuriasutuste külastatavuse suurendamiseks	Spordi valdkonnas on toimunud laiapindsed liikumist propageerivad kampaaniad, mis näivad olevat omanud liikumisharrastuse populariseerimisel positiivset mõju. ⁵⁷ Kultuurivaldkonnas on ootus sarnaste valdkonda populariseerivate teavituskampaaniate järele. Laiapindne populariseerimine omab eeldatavasti laiemat kandepinda ning mõju kui iga asutuse poolt korraldatav konkreetse ürituse teavitus. Kampaaniates saab kultuurihuvi propageerida, inimesi pakutavatest võimalustest teavitada, väärtuspõhiselt kultuuris osalemise tähtsust ja selle positiivseid mõjusid selgitada (näiteks sotsiaalsed suhted, vaimne tervis).
Looge koostöös ligipääsetavuse hindamise ja vastava info levitamise abimaterjalid	Kultuuriasutuste muutumist erivajadustega inimeste jaoks ligipääsetavamaks toetaksid nii-öelda ligipääsetavuse mallid - abimaterjalid, mida järgides saab iga kultuuriasutus tagada, et ligipääsetavus erinevate erivajadustega inimestele on tagatud. Keskelt loodav abimaterjal toetab ühtset lähenemist eri asutustes ning ennetab vajadust igal asutusel enda lähenemine välja mõelda. Vastavad mallid saavad olla aluseks ka ligipääsetavuse alase info jagamisel. Ligipääsetavuse alaseid juhendmaterjale muudes valdkondades on koostanud Eesti Puuetega Inimeste Koda. ⁵⁸
Looge koostöös turundusmallid kultuuriasutustele ning kultuuriürituste korraldajatele	Väiksematel kultuuriasutustel võib nappida turunduse ja kommunikatsioonialastest teadmistest. Ühiskasutuses turundusmallid aitavad edendada turunduskampaaniate professionaalsust ning tuua kultuuri juurde seni katmata sihtrühmi.

⁵⁷ Vt nt SA Liikumisharrastuse Kompetentsikeskuse tegevus, <https://liigume.ee/>, <https://www.eok.ee/organisatsioon/seotud-organisatsioonid/sa-liikumisharrastuse-kompetentsikeskus>

⁵⁸ Vt <https://epikoda.ee/tegevusvaldkonnad/trukised-ja-juhendid/>; <https://lipseesti.ee/est/>

4.8 Teised osapooled

Ettepanek	Selgitus
Kohalik omavalitsus: Korralda või hüvita eakate ja koolinoorte kultuuriasutuste külastamise transporti	Kohalikud omavalitsused saaksid hinnatundlikumate ning vähema iseseisva liikumisvõimalusega sihtgruppide kultuurist osa saamise edendamiseks korraldada nende transporti. Siin on oluline koostöö ka kohalike kogukondade huvigruppidega, nt seniorite klubid, noorteorganisatsioonid, kes külastusi praktiliselt korraldaksid.
Kohalik omavalitsus: Korralda kohaliku kultuurielu ja kohalike kultuuriasutuste info kättesaadavus veebis	Küsitlustulemused näitasid, et mitmes valdkonnas ei jõua kultuurisündmuse info potentsiaalse külastajani (vt täpsemalt ptk 3 alapeatükid). Võimalus on lahendada info koondamine üleriigilises keskses infoportaal, mis võimaldab ka sündmuste filtreerimist asukoha põhiselt. Varasemad katsetused sarnaste infoportaalide loomiseks ei ole olnud püsivad, mistõttu vajab kestliku lahenduse väljatöötamine täpsemat analüüsi. Osad kohalikud omavalitsused on kohaliku info kättesaadavuse tagamiseks teinud enda veebilehti, mis ka aktiivset kasutust leiavad. ⁵⁹ Kohalike (kohaliku omavalitsuse või piirkonna) portaalide kasuks räägib kohapealne lihtsam infovahetus ning tõsiasi, et käesolevas uuringus käsitletud kultuuriasutuste puhul on kultuurist osa saamine seotud eeskätt konkreetse asukohaga.
Kohalik omavalitsus: Leia eelarvelised ja korralduslikud võimalused kohaliku kultuurielu toetamiseks	Kohaliku elu ja piirkonna atraktiivsust edendab muuhulgas aktiivne kultuurielu, kohalikel omavalitsustel on asendamatu roll Eesti kultuuri järjepidevuse tagamisel. Kohalikud omavalitsused saavad panustada näiteks järgmistel viisidel: <ul style="list-style-type: none"> - Ürituste korraldamise võimaldamine kultuurimajades, rahvamajades. - Enesetäiendusvõimaluste loomine kohalikele kultuurikorraldajatele, et tegevused oleksid kvaliteetsed ja mitmekesised. - Tegevuste eelarveline toetamine (sh näiteks transporti korraldamine eemalt tulevatele külastajatele).

⁵⁹ Vt nt Tallinn <https://huvi.tallinn.ee/>

<p>Kohalik omavalitsus, ühistranspordikeskused, ühistranspordiettevõtted: Kujunda kultuuriürituste toimumisaegu arvestav sõidugraafik</p>	<p>Kui mõni väiksem asula on halvemini transpordivõrku ühendatud, on sinna raskem nii esinejaid kui ka külastajaid tuua. Seetõttu tuleks kaaluda, kuidas on ühistranspordi graafikuid võimalik paremini ühildada ürituste tavapärase toimumisaegadega. Samuti peaks ürituse korraldaja seadma toimumisaega vastavalt ühistranspordi väljumisaegadele. Oluline on pakkuda head ühistranspordivõimalust just eakamatele inimestele, kes soovivad sujuvalt kultuuriasutusse ja tagasi koju liikuda.</p>
<p>Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium: Taga kultuurisündmuste külastamise võimalused õpilastele</p>	<p>Põhikooli ja gümnaasiumi õppekavad sisaldavad nõuet korraldada võimaluse korral klassivälisest õppetegevust koostöös kultuuriasutustega.⁶⁰ Nii Haridus- ja Teadusministeeriumil kui ka Kultuuriministeeriumil tuleb järjepidevalt tegeleda võimaluste leidmisega, mis tagaksid noorte kultuuriosalemise realiseerimise ka praktikas.</p>
<p>Sotsiaalkindlustusamet, kohalik omavalitsus: Kirjeldustõlke toetus</p>	<p>Täna ei saa etendusasutused teadaolevalt taotleda toetust vaegkuuljatele kirjeldustõlke pakkumiseks. Põhjendatud juhtudel on toetatud küll vaegkuulja individuaalset kirjeldustõlki, ent ühtselt korraldatud tõlgi toetuse saamiseks teadaolevalt võimalusi ei ole. Ühtne tõlk paljude külastajate jaoks näiteks valitud teatrietendustel või näituseekskursioonidel lahendaks probleemi paljude jaoks, kuna igaüks ei peaks individuaalselt tõlke pärast muretsema.</p>
<p>Koolid, õpetajad: Kujunda kultuuriasutuse külastusest terviklik nauditav kogemus</p>	<p>Lisaks kultuuriürituste külastamisele on vaja õpilastele tutvustada ka kogemust: piisavalt vara toimumiskohta jõudmine, et jääks aega teatris ringi vaatamiseks, kohviku külastamiseks. See harjutab õpilasi nautima kogu külastuse elamust ning võib mõjuda soodustavalt kultuuriasutuse külastamise harjumuse kujundamisele.</p>

⁶⁰ Põhikooli riiklik õppekava <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122025006> § 5 lg 4 p 3 jm. Gümnaasiumi riiklik õppekava <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122025008> § 10 lg 2 p 5 jm.

4.9 Eesti kultuuripoliitika kujundamine: Kultuuriministeerium

Ettepanek	Selgitus
Leia viise, kuidas muuta kultuurist osa saamine külastaja jaoks soodsamaks	Selleks, et kultuurist osa saamise võimalused oleksid võrdsed kõigile elanike rühmadele (sh noored, eakad, erivajaduste ja puudega inimesed, väiksema sisse tulekuga elanikud) ning kultuur ei muutuks elitaarseks, on vaja eelkõige teatri ja kontsertide puhul leida viisid piletihindade vähendamiseks või muud viisid ligipääsetavuse tagamiseks. Käesoleva uuringu koostamisel pakuti välja näiteks järgmised võimalused: kultuurirahitsa toetuse tõstmine, „Seeniori kultuurirahits“, muud sihitud toetused.
Mõttesta ja eesmärgista mitte- ja harva külastajate hulga või osakaalu (koguelanikkonnast) vähendamine strateegilise eesmärgina	“Kultuur 2030” arengukavas on eesmärgiks seatud, et 80% Eesti elanikest osaleb kultuurielus; eraldi on eesmärgiks ka laste ja noorte kultuurielus osalemise suurenemine. Arengukavas on sõnastatud ka tegevussuunad, mis panustavad külastamise suurendamisse. Samas ei nähtu riigi strateegilistest eesmärkidest konkreetseid arenguvajadused seoses mitte- või harva külastajatega ning kuidas see eesmärk on seotud kõigi kultuurielust osasaamise võimaluse tagamisega (teadlikkus võimaluste olemasolust). Arvatavasti jääb arengukava tase täpsemate ootuste sõnastamiseks liiga üldiseks ning sobivam koht valdkonnaspetsiifiliste ootuste sõnastamiseks on näiteks asutaja ootused ja/või organisatsioonide rahastustingimused.
Selgita erinevatele valdkondadele kultuuris osalemise olulisust	Kultuuris osalemine ning kultuurisündmuste külastamine toetab erinevate valdkondade strateegiliste eesmärkide saavutamist. Näiteks toetab see inimeste vaimset tervist ja heaolu, ⁶¹ edendab kogukonnatunnet, ühiskonna sidusust ja demokraatia tugevust, ⁶² suurendab teadlikkust Eesti kultuurist. Valdonna edendamiseks on oluline koostöö ka muude valdkondade poliitika kujundajatega (Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium ning teised).
Vii keskselt läbi või (kaas)rahasta valdkonna uuringuid	Kultuuriasutused ei pruugi omada piisavat ressursi külastajauuringute süsteemseks läbiviimiseks ja analüüsimiseks. Osad uuringud on võimalik korraldada keskselt või asutustevahelist koostööd toetades.

⁶¹ Vt nt <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2024.1369066/full>

⁶² Vt nt European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture and ECORYS, *Culture and democracy, the evidence - How citizens' participation in cultural activities enhances civic engagement, democracy and social cohesion - Lessons from international research*, Publications Office of the European Union, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/39199>

4.10 Erivajadustega ja puuetega inimeste ligipääsetavuse parandamine

Järgnevas tabelis on toodud ettepanekud, mis on seotud külastamise takistuste kõrvaldamisega erivajadustega inimeste seisukohalt. Tabel sisaldab ettepanekuid eeskätt kultuuriasutustele, aga ka muudele osapooltele.

Ettepanek	Selgitus
Sea ligipääsetavus kultuuriasutuse tegevuse strateegiliseks lähtekohaks	Analüüs näitab, et erivajaduste ja puuetega inimeste mittekülastamine ei tulene huvipuudusest, vaid takistuste kumulatiivsest mõjust, kus füüsilised, kommunikatiivsed, sotsiaalsed ja psühholoogilised barjäärid võimendavad üksteist. Ligipääsetavuse käsitlemine disaini ja planeerimise lähtekohana aitaks vältida olukordi, kus formaalselt on midagi olemas, kuid lahendused ei toimi reaalselt. See toetaks pikaajalist usalduse kujunemist ja külastuste arvu kasvamist.
Taga, et infokanalid vastavad ka erivajadustega inimeste vajadustele: info on kättesaadav ja arusaadavalt esitatud	<p>Erivajadustega ja puuetega inimeste külastatavust edendada järgmised muudatused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vajalik info peab olema olemas, lihtsalt leitav ja arusaadav. Erivajadustega inimeste puhul on üheks keskseks mittekülastamise põhjuseks info puudumine, ebatäpsus või keeruline leitavus, eriti veebikeskkondades. Ligipääsetavuse kohta käiv info on sageli peidetud mitme kliki taha, ei ole struktureeritud ega esitatud kõigile arusaadaval moel. Selge, konkreetne ja aus info, sh selle kohta, milliseid enamlevinud ligipääsetavuslahendusi ei pakuta, vähendab ebakindlust ning puuetega inimeste lisakoormust info hankimisel, samuti ennetab halbu kogemusi, mis võivad viia pikaajalise motivatsioonipuuduseni. - Ligipääsetavusega seotud info peaks olema esitatud ühetaoliselt valdkonna üleselt. Ligipääsetavusega seotud aspekte selgitavaid piktogramme kasutatakse, ent need ei ole standardiseeritud ega üheselt mõistetavad. See raskendab info kiiret hoomamist ning suurendab sõltuvust pikkadest tekstilistest selgitustest. Riiklikult või valdkondlikult kokkulepitud piktogrammide, mis toimivad sarnaselt liiklusmärkidele, toetaksid nii külastajate iseseisvat otsustamist kui ka asutuste selget ja ressursisäästlikku kommunikatsiooni. <p>Veebilehed ja piletimüügisüsteemid peavad olema kasutatavad kõigile. Kuigi veebilehtede ligipääsetavus on seadusega reguleeritud, ei ole see sageli tagatud. Ekraanilugerite kasutajad, vaegnägijad ja intellektipuudega inimesed võivad jääda info ja piletiostu protsessist kõrvale. Vajadus info saamiseks asutustega eraldi kontakteeruda tekitab lisakoormust nii asutuse kui ka potentsiaalse</p>

Ettepanek	Selgitus
	külastaja jaoks. Automatiseeritud ja ligipääsetavad lahendused info jagamisel ning piletimüügis aitaksid vähendada ajakulu, emotsionaalset pinget ja ebavõrdset kohtlemist.
Investeeri personali koolitamisest ja toetavasse organisatsiooni-kultuuri	Uuring toob esile, et külastuskogemust mõjutab oluliselt personali hoiak, valmisolek ja teadlikkus. Ebakõla kokkulepete ja tegeliku olukorra vahel või töötajate vähene informeeritus võib muuta kogu külastuse nurjunuks. Samas toodi positiivsete näidetena esile muuseumid ja raamatukogud, kus inimlik ja lahendustele orienteeritud suhtumine toimib olulise ressursina. Regulaarne ja praktiline koolitus aitaks vähendada psühholoogilisi barjääre ning toetada külastajate „tere-tulemast“ tunnet.
Leia viise erivajadustega inimeste kultuuri-külastuse kogukulu vähendamiseks, arvestades külastuse kogukulusid	Analüüsis selgus, et erivajadustega külastaja jaoks on piletihind vaid üks osa kogukulust, millele lisanduvad transport, tõlketeenused, saatja vajadus ja tehnilised abivahendid. Need kulud võivad koos muuta kultuuris osalemise üle jõu käivaks. Eriti probleemne on olukord, kus saatjale tuleb osta eraldi pilet või kus viipekeeletõlke korraldamine konkureerib muude eluliste vajadustega. Kulude vähendamine või osapoolte vahel jagatud kulud aitaksid vähendada finantsbarjääri mõju.
Kaasa puuetega inimeste kogukondi süstemaatiliselt ligipääsetavuse parandamiseks	Ligipääsetavuslahendused ei tohiks sündida oletuste põhjal, vaid koostöös sihtrühmade endiga. Kaasamine aitab vältida sobimatuid või näilisi lahendusi ning toetab usalduse tekkimist kogukondades, kellel on ajaloolisi kogemusi tõrjutuse ja stigmatiseerimisega. Oluline on, et koostöö ei tähendaks kogukondadele tasuta lisatööd, vaid oleks selgelt väärtustatud ja tasustatud.
Rakenda ligipääsetavust edendavaid meetmeid järjepidevalt ning pikaajalise vaatega	Uuringu tulemused näitavad, et üksikud või juhuslikud sammud ei murra mittekülastamise negatiivset spiraali. Pikalt kultuurist kõrvalejäänud kogukondade jaoks on oluline aeg, järjepidevus ja korduvad positiivsed kogemused, et kujuneksid uued harjumused ja usaldus. Süstemaatiline rakendamine aitab vältida olukorda, kus ligipääsetavus sõltub üksikute entusiastide pingutustest ja kaob personali või prioriteetide muutudes.
Taga, et ligipääsetavuse edendamine oleks asutuses seotud kindlate vastutustega	Ligipääsetavus jääb sageli hajusa vastutuse tõttu tähelepanuta. Ligipääsetavuse koordinaatori roll, eraldi ametikoht või selgelt määratletud tööülesanne väiksemate asutuste puhul aitaks tagada teadmiste järjepidevuse, sisekommunikatsiooni ja kokkulepete elluviimise. Eriti väärtuslik on isiklik kogemus või seos kogukonnaga, mis aitab paremini mõista tegelikke vajadusi ja vältida formaalseid lahendusi.

5. Lisa 1. Küsitlusandmete tabelid ja joonised

5.1 Kultuuriasutused üldiselt

Mittekülastaja soov kultuuriasutusi rohkem külastada (koduse keele, soo järgi)

Kas tahaksid sagedamini külastada... (N=1802)	Kodune keel						Sugu					
	Jah		Ei		Ei oska öelda		Jah		Ei		Ei oska öelda	
	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene	Mees	Naine	Mees	Naine	Mees	Naine
muuseume (va kunstimuuseumid)	47%	59%	30%	25%	23%	16%	49%	53%	31%	26%	20%	21%
teatrit	67%	61%	24%	27%	9%	12%	57%	72%	31%	20%	12%	8%
kontserte (klassikaline muusika, rahvamuusika, jazz)	47%	59%	38%	31%	15%	11%	45%	57%	41%	30%	14%	13%
kunstinäituseid (sh kunstimuuseumid)	31%	54%	47%	33%	23%	13%	32%	44%	49%	36%	19%	20%
raamatukogu	23%	26%	56%	56%	21%	18%	20%	29%	60%	51%	20%	20%

Mittekülastaja soov kultuuriasutusi rohkem külastada (piirkonna järgi)

Jah, tahaksin sagedamini külastada...					
	muuseume (va kunstimuuseumid)	teatrit	kontserte (klassikaline muusika, rahvamuusika, jazz)	kunstinäituseid (sh kunstimuuseumid)	raamatukogu
Tallinn	53%	61%	51%	46%	24%
Harjumaa	52%	67%	51%	37%	20%
Hiiumaa	58%	57%	50%	42%	25%
Ida-Virumaa	63%	69%	62%	51%	31%
Jõgevamaa	50%	74%	49%	29%	28%
Järvamaa	42%	64%	46%	25%	17%
Läänemaa	42%	58%	39%	31%	21%
Lääne-Virumaa	46%	68%	57%	33%	25%
Põlvamaa	41%	69%	44%	36%	22%
Pärnumaa	47%	65%	44%	29%	33%
Raplamaa	49%	54%	48%	29%	26%
Saaremaa	44%	76%	48%	39%	20%
Tartumaa	50%	67%	56%	31%	24%
Valgamaa	57%	68%	56%	36%	34%
Viljandimaa	38%	61%	31%	17%	18%
Võrumaa	33%	50%	45%	30%	15%

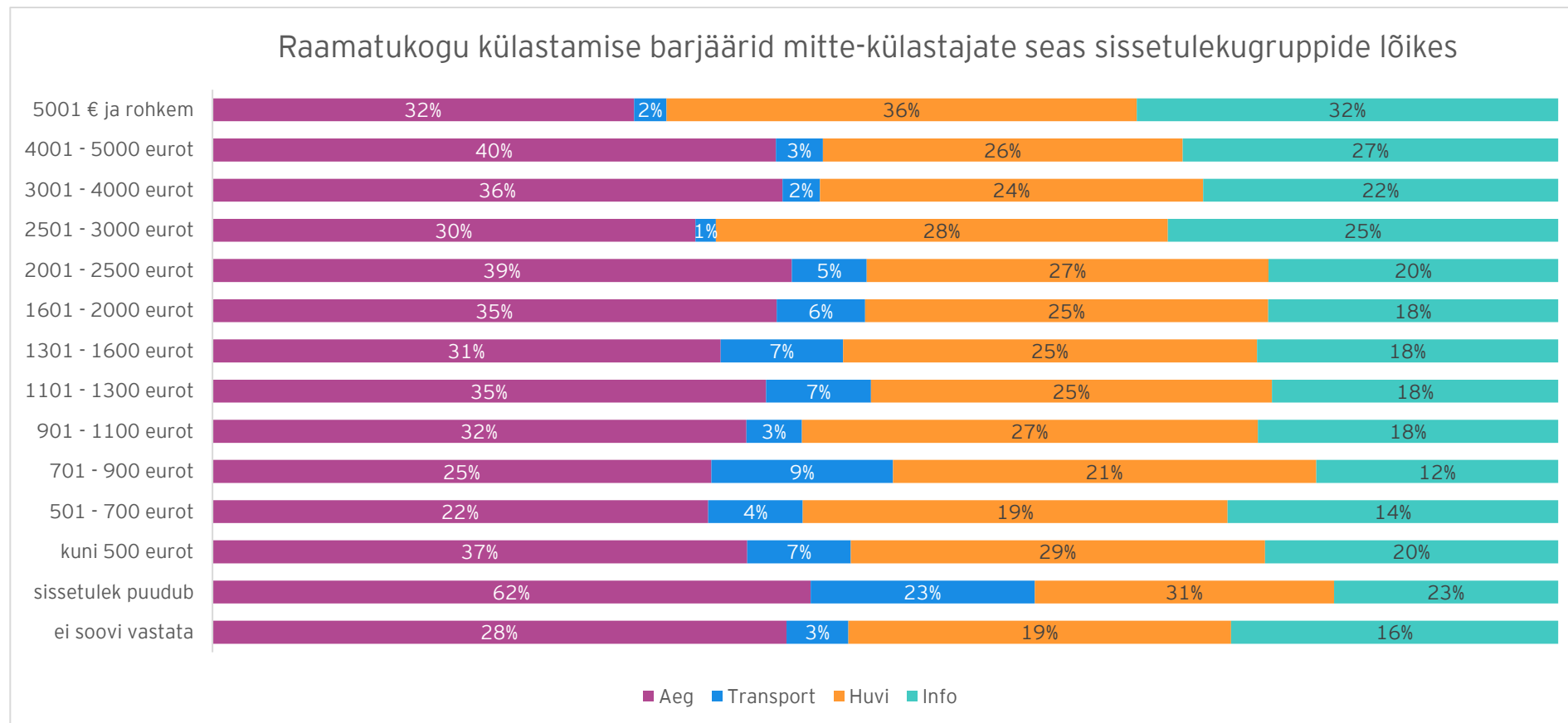
5.2 Raamatukogud

Nõustumine raamatukogu külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)

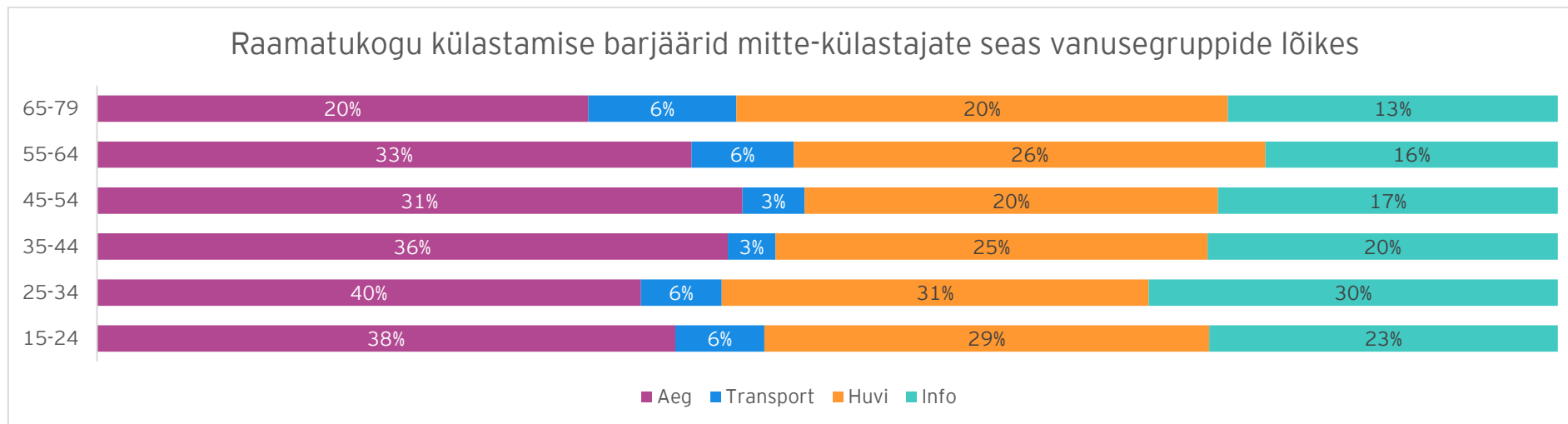
Nõustumine raamatukogude külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)	Kõik vastajad	15-24 a	65+	Mees	Naine	Eesti kodune keel	Vene kodune keel	Ida-Eesti	Tallinn ja Harju maakond	Lääne-Eesti	Lõuna-Eesti	Kesk-Eesti	Linnalised asulad	Maaasulad	Väike-linnalised asulad
Mul ei ole raamatukogus käimiseks aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele	44%	45%	28%	48%	41%	35%	62%	52%	47%	39%	40%	37%	56%	47%	48%
Raamatukogud ei ole minu jaoks huvitavad	35%	40%	27%	41%	29%	31%	44%	33%	41%	25%	32%	27%	49%	41%	38%
Info raamatukogude ja seal toimuva kohta ei jõua minuni	32%	40%	22%	32%	32%	33%	29%	26%	40%	25%	26%	25%	40%	31%	32%
Mul ei ole raamatukogus käimiseks aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu	31%	38%	11%	33%	29%	28%	38%	41%	31%	24%	32%	30%	37%	35%	32%
Raamatukogus ei ole mind huvitavaid väljaandeid	19%	33%	10%	21%	16%	15%	26%	26%	20%	15%	15%	18%	25%	18%	13%
Raamatukogude ruumid ja inventar ei kutsu külastama	14%	27%	10%	15%	14%	15%	14%	15%	17%	9%	14%	9%	19%	14%	13%
Raamatukogude lahtiolekuajad ei sobi mulle	14%	28%	7%	13%	15%	14%	14%	13%	15%	13%	14%	13%	13%	17%	13%
Ma tunnen ennast raamatukogus ebamugavalt	11%	21%	7%	11%	11%	11%	11%	7%	13%	11%	9%	8%	13%	14%	11%
Transport raamatukogusse on minu jaoks keeruline	8%	10%	7%	7%	8%	7%	10%	7%	10%	4%	8%	5%	8%	11%	9%
Sain raamatukogus negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	3%	3%	2%	2%	4%	3%	4%	4%	3%	2%	3%	3%	4%	4%	4%

Siin ja järgmistel joonistel tuleb silmas pidada, et joonised kajastavad mittekülastajana kvalifitseerunud inimeste vastuseid, kes võisid valida takistusena mitte ühtegi, ühe või mitu põhjust, mis tähendab, et protsentuaalselt ei võrdu tulpade eri osade protsendid liitmisel 100 protsendiga. Otsustasime sellist diagrammi kasutada, kuna visuaalselt annab see parema ülevaate erinevate takistuste ulatusest võrreldes sellega, kui gruppide kaupa koostada eraldi takistusi kajastavad tulpdiaграмmid.

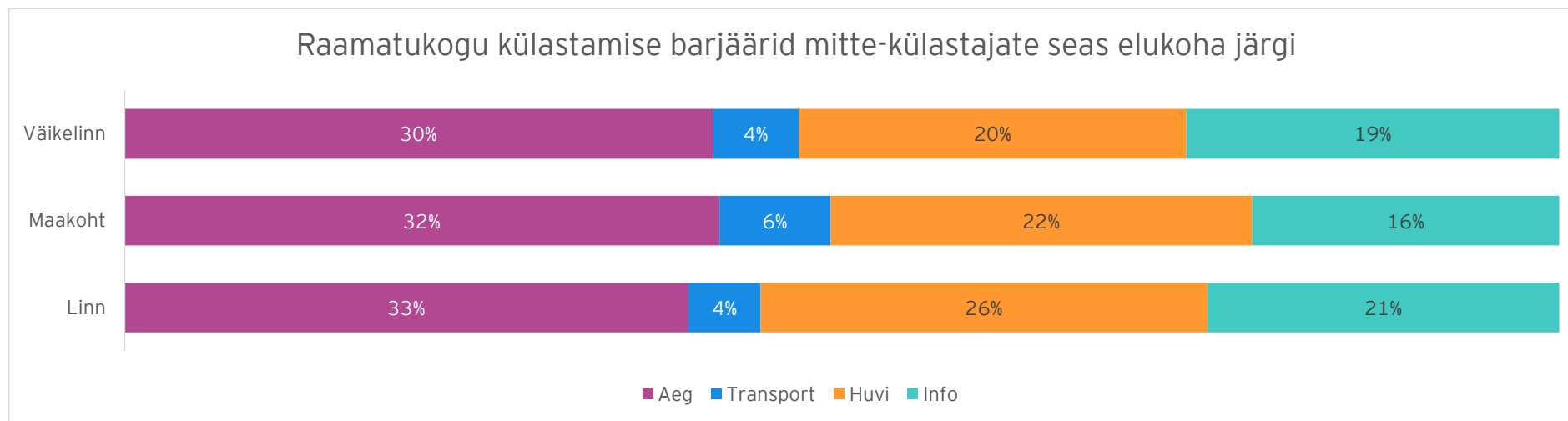
Raamatukogu külastamise barjäärid sisetuleku järgi (kõik mittekülastajad)

Raamatukogu külastamise barjäärid vanusegruppide järgi

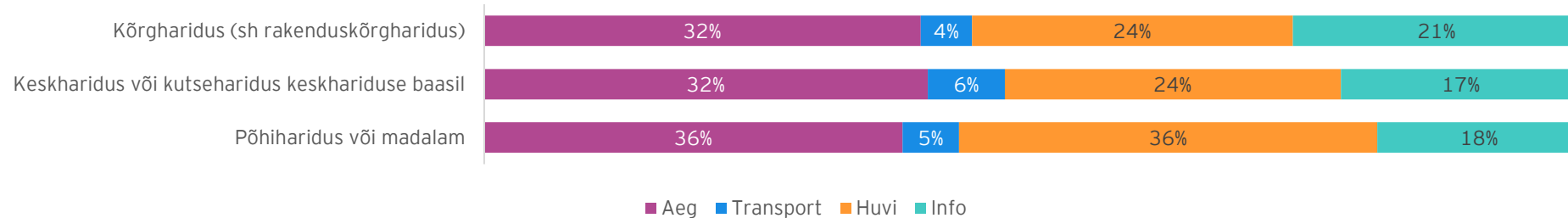

Raamatukogu külastamise barjäärid maa-linn-väikelinn võrdluses

Raamatukogu külastamise barjäärid hariduse järgi

Raamatukogu külastamise barjäärid mitte-külastajate seas hariduse järgi

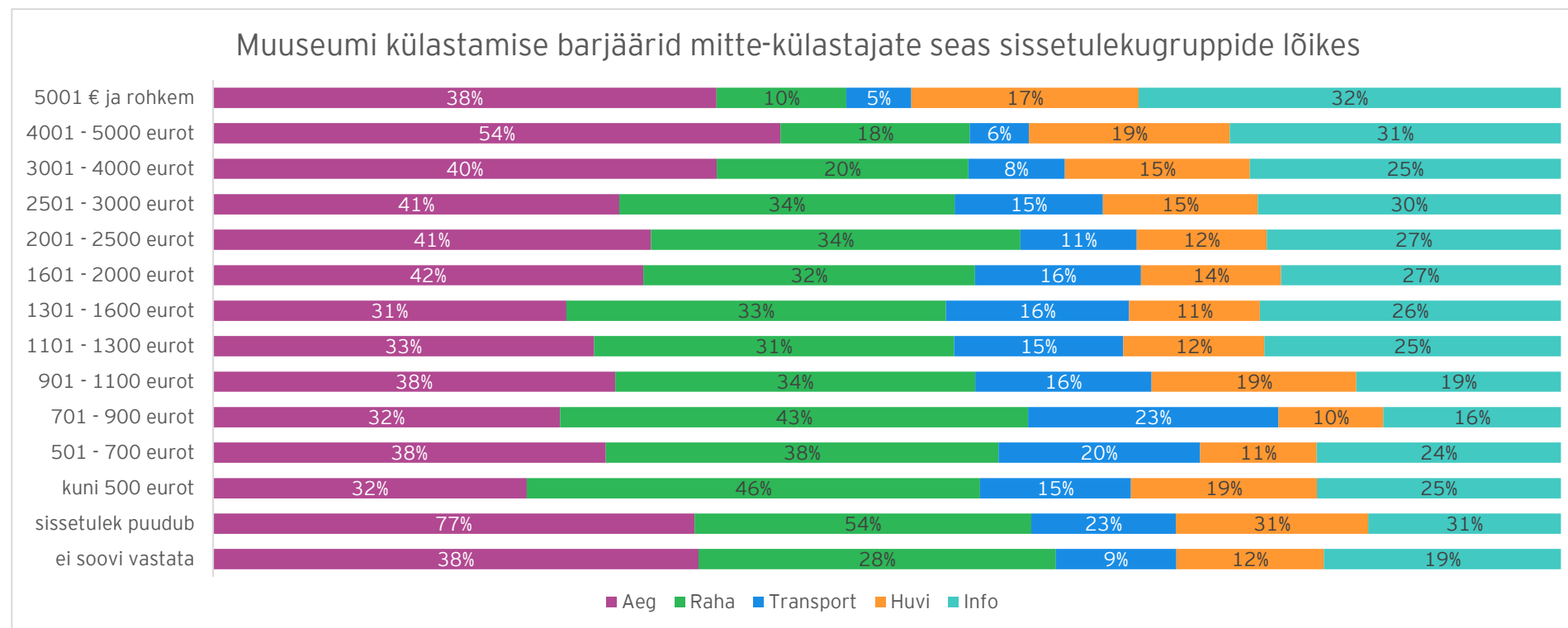
5.3 Muuseumid

Nõustumine muuseumide külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)

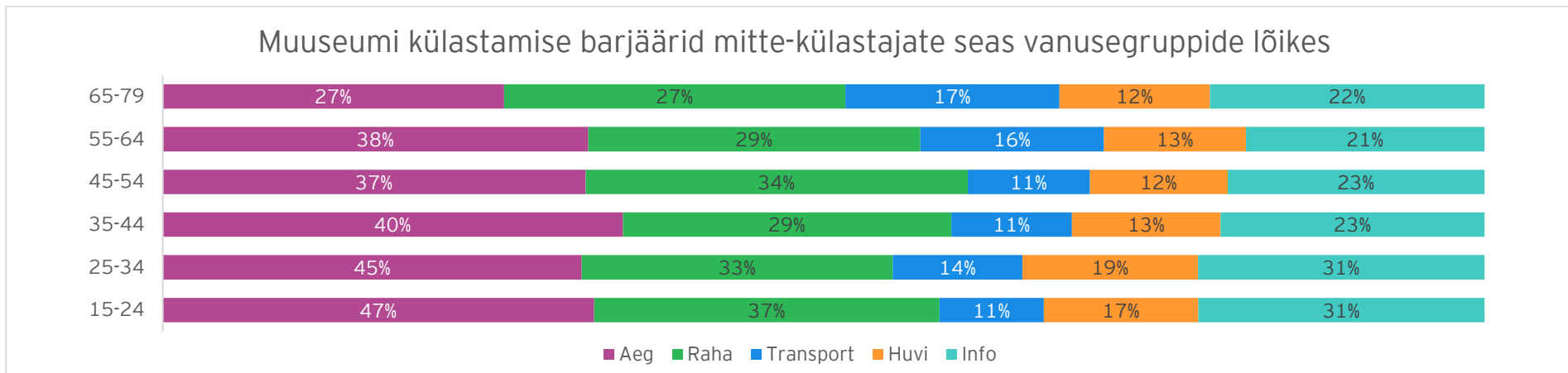
Nõustumine muuseumide külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)	Kõik vastajad	15-24 a	65+	Mees	Naine	Eesti kodune keel	Vene kodune keel	Ida-Viru maa	Tallinn ja Harju maakond	Lääne-Eesti	Lõuna-Eesti	Kesk-Eesti	Linn	Maa	Väike-linn
Mul ei ole muuseumide külastamiseks aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele (nt meedia tarbimine, looduses liikumine, sport, muud hobid)	51%	64%	39%	54%	49%	46%	62%	55%	54%	44%	51%	43%	55%	47%	55%
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis muuseumikülastusega kaasnevad (näiteks transport, majutus)	41%	52%	36%	38%	44%	39%	45%	44%	37%	51%	43%	41%	40%	45%	46%
Info muuseumide ja seal toimuva kohta ei jõua minuni	40%	53%	36%	40%	40%	44%	32%	32%	43%	37%	42%	36%	42%	40%	45%
Muuseumipilet on minu jaoks liiga kallis	38%	47%	32%	33%	42%	34%	46%	47%	40%	32%	33%	38%	40%	33%	37%
Mul ei ole muuseumide külastamiseks aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest)	36%	53%	28%	34%	38%	36%	37%	46%	37%	24%	34%	39%	35%	37%	46%
Mul ei ole kellegagi koos muuseumi minna	26%	47%	24%	21%	30%	26%	24%	22%	27%	20%	27%	26%	28%	26%	31%
Muuseumid ei ole minu jaoks huvitavad	23%	28%	20%	22%	24%	26%	18%	16%	21%	23%	33%	20%	25%	25%	25%
Transport muuseumisse on minu jaoks keeruline	22%	19%	16%	21%	24%	21%	24%	40%	15%	24%	24%	33%	18%	34%	22%
Muuseumide lahtiolekuajad ei sobi mulle	13%	23%	7%	13%	13%	12%	14%	13%	12%	9%	15%	16%	10%	14%	18%
Ma tunnen ennast muuseumis ebamugavalt	8%	17%	7%	7%	8%	8%	8%	8%	6%	8%	10%	8%	8%	9%	3%
Sain muuseumis negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	2%	3%	3%	3%	2%	3%	2%	3%	1%	4%	3%	5%	2%	3%	3%

Siin ja järgmistel joonistel tuleb silmas pidada, et joonised kajastavad mittekülastajana kvalifitseerunud inimeste vastuseid, kes võisid valida takistusena mitte ühtegi, ühe või mitu põhjust, mis tähendab, et protsentuaalselt ei võrdu tulpade eri osade protsendid liitmisel 100 protsendiga. Otsustasime sellist diagrammi kasutada, kuna visuaalselt annab see parema ülevaate erinevate takistuste ulatusest võrreldes sellega, kui gruppide kaupa koostada eraldi takistusi kajastavad tulpdigrammid.

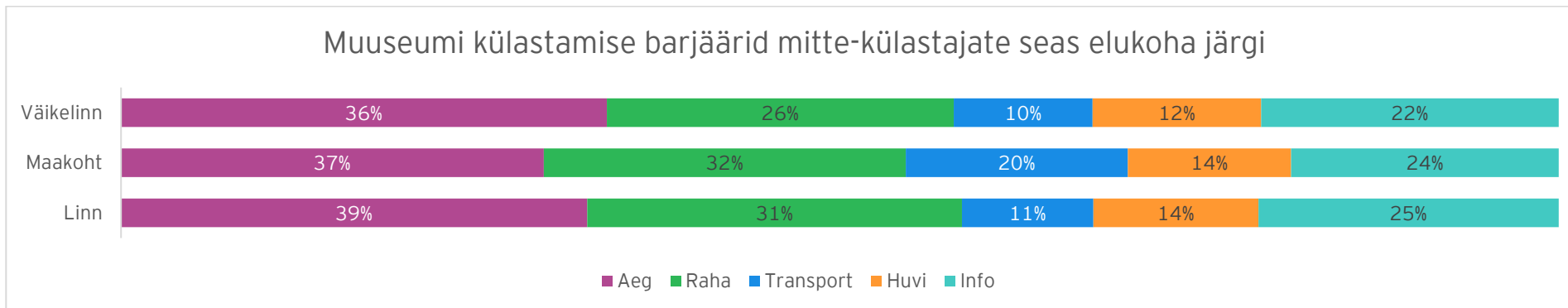
Muuseumi külastamise barjäärid sissetuleku järgi (kõik mittekülastajad)

Muuseumi külastamise barjäärid vanusegruppide järgi

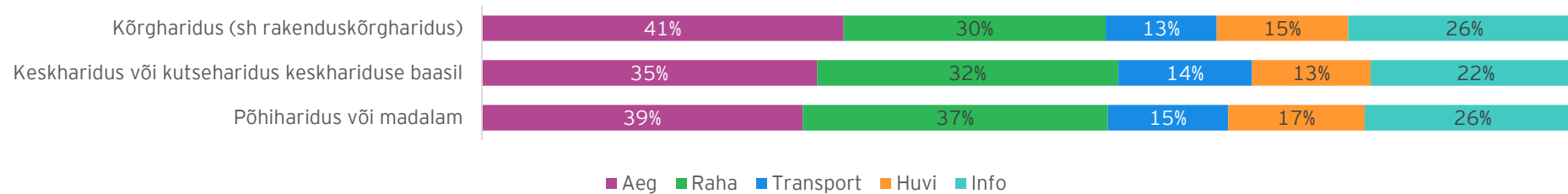

Muuseumi külastamise barjäärid maa-linn-väikelinn võrdluses

Muuseumi külastamise barjäärid hariduse järgi

Muuseumi külastamise barjäärid mitte-külastajate seas hariduse järgi

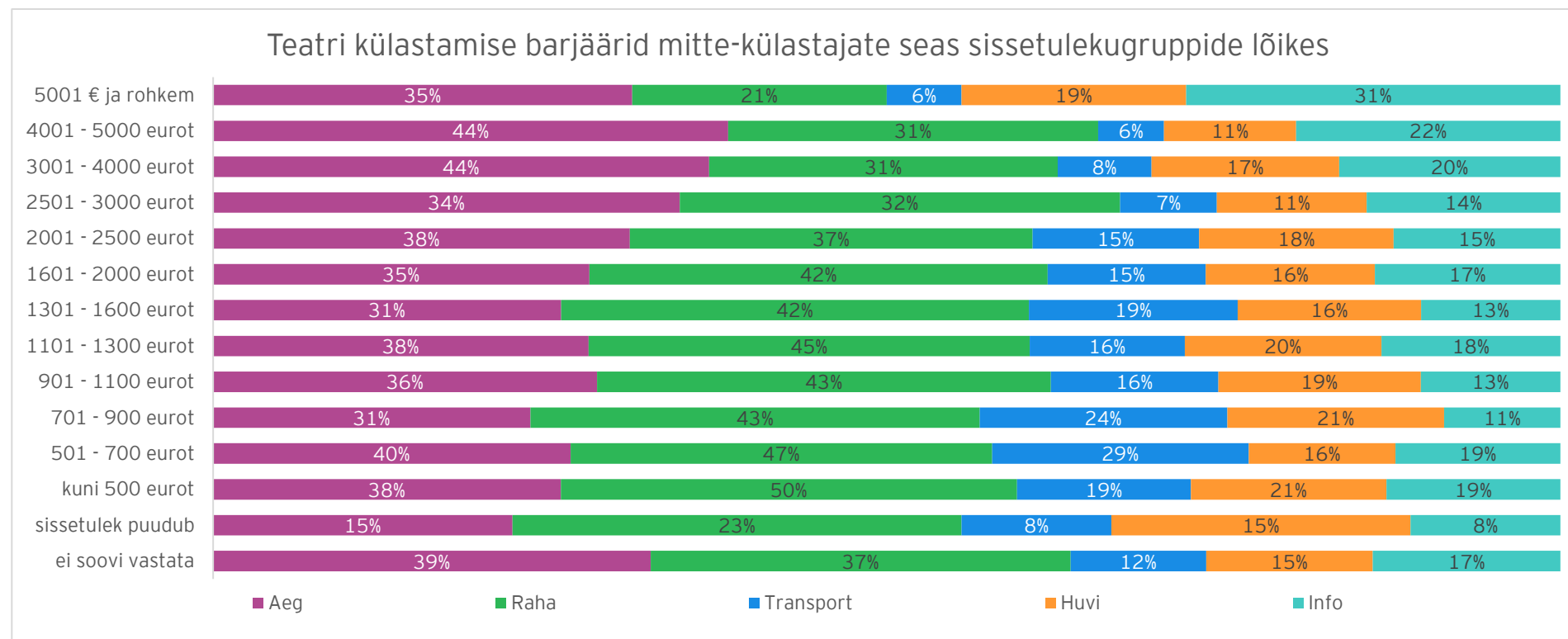
5.4 Teatrid

Nõustumine teatrite külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)

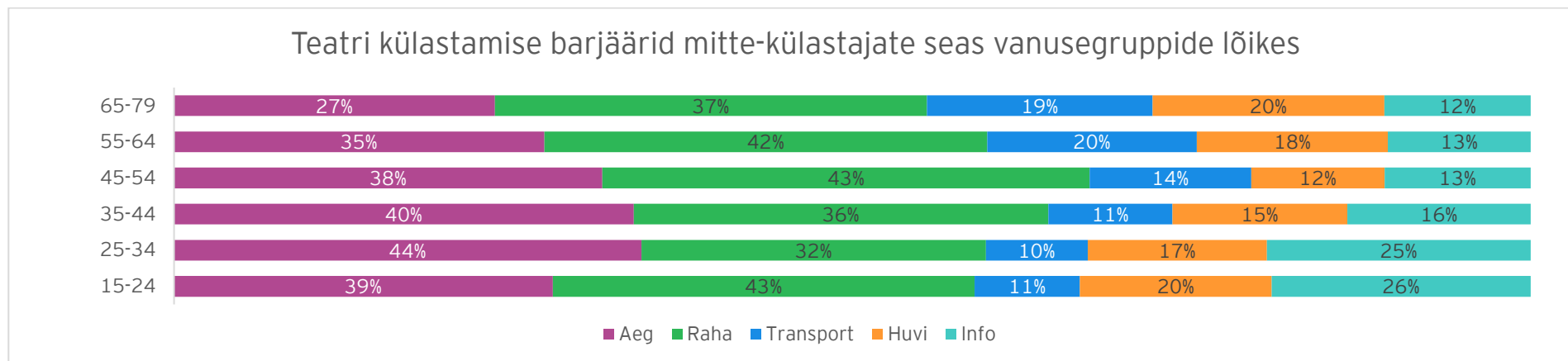
Nõustumine teatri külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)	Kõik vastajad	15-24 a	65+	Mees	Naine	Eesti kodune keel	Vene kodune keel	Ida-Viru maa	Tallinn ja Harju maakond	Lääne-Eesti	Lõuna-Eesti	Kesk-Eesti	Linnalised asulad	Maaasulad	Väike-linnalised asulad
Teatripilet on minu jaoks liiga kallis	58%	69%	55%	49%	66%	58%	57%	57%	55%	51%	67%	53%	63%	57%	52%
Mul ei ole teatris käimiseks aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele	46%	56%	29%	54%	39%	39%	59%	57%	48%	37%	46%	36%	53%	43%	52%
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis teatrikülastusega kaasnevad (näiteks transport, majutus)	44%	42%	40%	42%	47%	42%	49%	51%	37%	46%	53%	48%	42%	60%	48%
Mul ei ole teatris käimiseks aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu	32%	45%	12%	32%	32%	31%	35%	34%	31%	26%	39%	26%	31%	39%	55%
Teatripileteid on raske saada	31%	39%	28%	28%	34%	44%	8%	15%	35%	30%	33%	30%	28%	27%	52%
Teatrietenduste info ei jõua minuni	28%	45%	21%	30%	26%	33%	20%	19%	30%	22%	31%	27%	35%	30%	59%
Teatrietendused ei ole minu jaoks huvitavad	28%	34%	33%	33%	23%	26%	31%	26%	29%	24%	30%	24%	30%	29%	17%
Mul ei ole kellegagi koos teatrisse minna	25%	42%	25%	23%	27%	26%	25%	27%	24%	21%	31%	25%	29%	23%	28%
Transport teatris käimiseks on minu jaoks keeruline	24%	19%	32%	22%	27%	24%	24%	47%	14%	27%	28%	35%	18%	41%	31%
Etenduste toimumisajad ei sobi mulle	21%	21%	20%	20%	22%	21%	21%	35%	14%	19%	26%	25%	21%	26%	14%
Ma tunnen ennast teatris ebamugavalt	14%	22%	15%	17%	11%	14%	14%	13%	14%	11%	17%	9%	15%	10%	10%
Sain teatris negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	9%	3%	18%	10%	9%	10%	9%	2%	9%	11%	12%	10%	9%	10%	10%

Siin ja järgmistel joonistel tuleb silmas pidada, et joonised kajastavad mittekülastajana kvalifitseerunud inimeste vastuseid, kes võisid valida takistusena mitte ühtegi, ühe või mitu põhjust, mis tähendab, et protsentuaalselt ei võrdu tulpade eri osade protsendid liitmisel 100 protsendiga. Otsustasime sellist diagrammi kasutada, kuna visuaalselt annab see parema ülevaate erinevate takistuste ulatusest võrreldes sellega, kui gruppide kaupa koostada eraldi takistusi kajastavad tulpdigrammid.

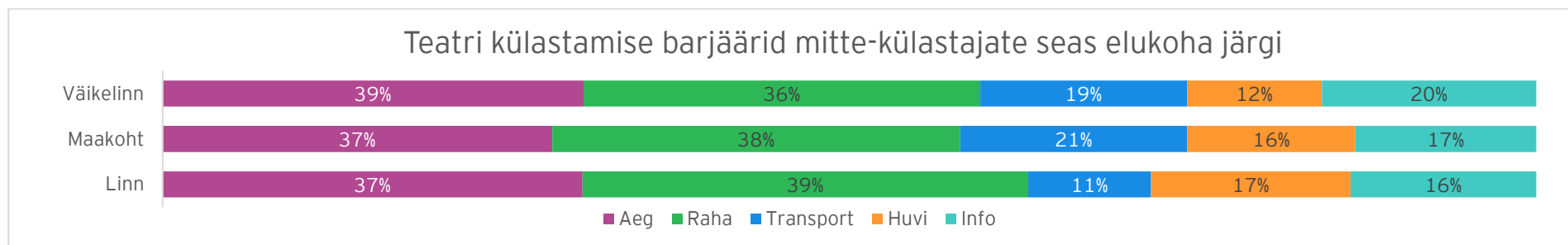
Teatrite külastamise barjäärid sissetuleku järgi (kõik mittekülastajad)

Teatrite külastamise barjäärid vanusegruppide järgi

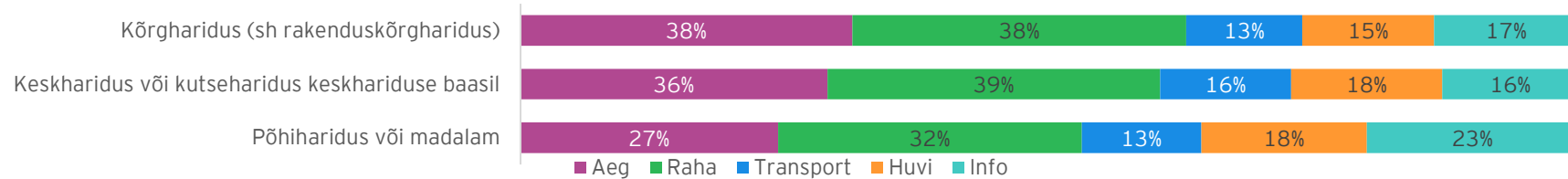

Teatrite külastamise barjäärid maa-linn-väikelinn võrdluses

Teatrite külastamise barjäärid hariduse järgi

Teatri külastamise barjäärid mitte-külastajate seas hariduse järgi

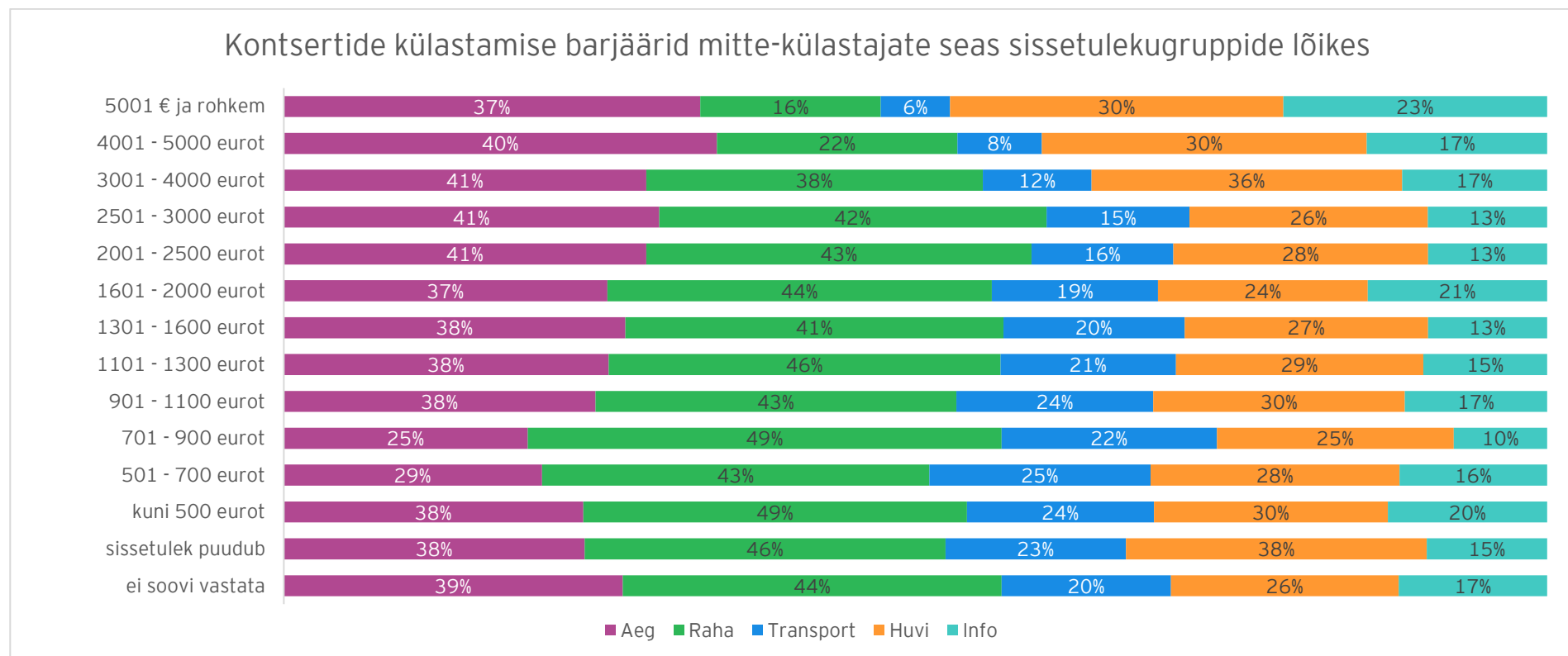
5.5 Kontserdid

Nõustumine kontsertide külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)

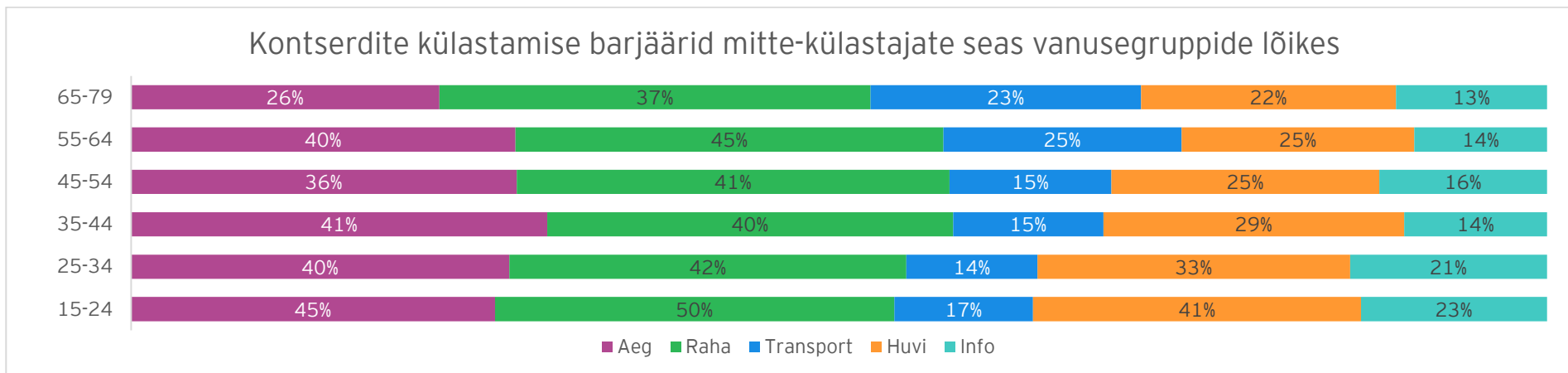
Nõustumine kontsertide külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)	Kõik vastajad	15-24 a	65+	Mees	Naine	Eesti kodune keel	Vene kodune keel	Ida-Eesti	Tallinn ja Harju maa	Lääne-Eesti	Lõuna-Eesti	Kesk-Eesti	Linnalised asulad	Maaasulad	Väike-linnalised asulad
Kontserdipilet on minu jaoks liiga kallis	64%	73%	58%	56%	71%	63%	67%	64%	64%	63%	66%	59%	64%	63%	64%
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis kontserdikülastusega kaasnevad (näiteks transport, majutus)	50%	58%	39%	43%	56%	47%	55%	52%	46%	58%	53%	50%	50%	54%	47%
Mul ei ole kontsertidel käimiseks aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele (nt meedia tarbimine, looduses liikumine, sport, muud hobid)	48%	59%	32%	50%	46%	40%	62%	57%	50%	35%	48%	38%	52%	44%	53%
Sellised kontserdid (klassikaline muusika, rahvamuusika, jazz) ei ole minu jaoks huvitavad	47%	65%	37%	51%	43%	48%	46%	40%	49%	42%	46%	48%	49%	44%	51%
Eelistan kuulata kontserdisalvestusi või -ülekandeid raadios või veebis ning seetõttu kontserdil ei käi	43%	35%	54%	45%	41%	33%	60%	54%	45%	43%	34%	41%	46%	44%	40%
Mul ei ole kontsertidel käimiseks aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu (vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest)	36%	45%	15%	35%	37%	35%	38%	39%	36%	25%	42%	32%	37%	36%	44%
Transport kontsertide toimumiskohtadesse on minu jaoks keeruline	31%	27%	39%	26%	35%	31%	29%	47%	21%	42%	34%	38%	26%	41%	43%
Mul ei ole kellegagi koos kontserdile minna	29%	46%	29%	22%	35%	28%	31%	29%	28%	27%	31%	30%	31%	29%	36%
Info kontsertide toimumise kohta ei jõua minuni	27%	37%	22%	27%	27%	32%	18%	17%	27%	32%	29%	27%	26%	29%	34%
Kontsertide toimumisajad ei sobi mulle	24%	34%	16%	23%	25%	25%	22%	29%	19%	25%	33%	23%	24%	28%	30%
Ma tunnen ennast kontsertidel ebamugavalt	19%	31%	17%	20%	18%	17%	22%	20%	21%	18%	17%	14%	22%	17%	17%
Sain kontserdil negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	6%	10%	8%	6%	6%	5%	7%	5%	7%	5%	4%	7%	6%	6%	9%

Siin ja järgmistel joonistel tuleb silmas pidada, et joonised kajastavad mittekülastajana kvalifitseerunud inimeste vastuseid, kes võisid valida takistusena mitte ühtegi, ühe või mitu põhjust, mis tähendab, et protsentuaalselt ei võrdu tulpade eri osade protsendid liitmisel 100 protsendiga. Otsustasime sellist diagrammi kasutada, kuna visuaalselt annab see parema ülevaate erinevate takistuste ulatusest võrreldes sellega, kui gruppide kaupa koostada eraldi takistusi kajastavad tulpdiaграмmid.

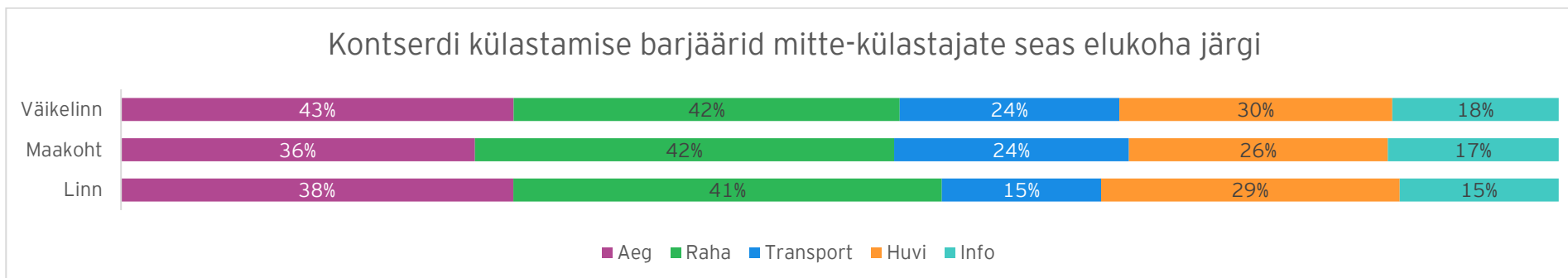
Kontsertide külastamise barjäärid sissetuleku järgi (kõik mittekülastajad)

Kontsertide külastamise barjäärid vanusegruppide järgi

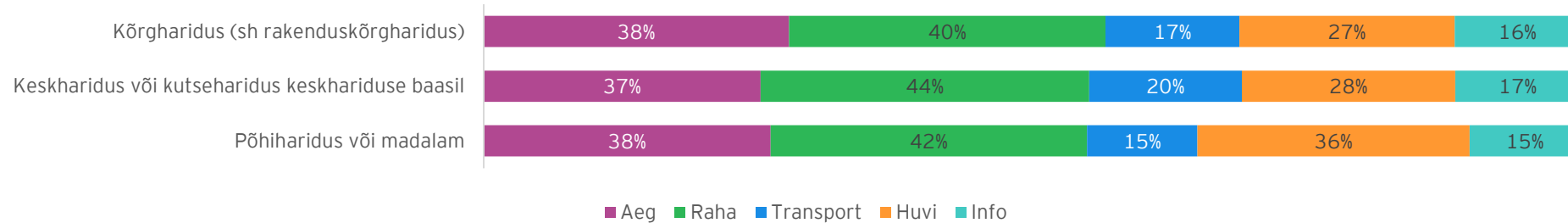

Kontsertide külastamise barjäärid maa-linn-väikelinn võrdluses

Kontsertide külastamise barjäärid hariduse järgi

Kontserdi külastamise barjäärid mitte-külastajate seas hariduse järgi

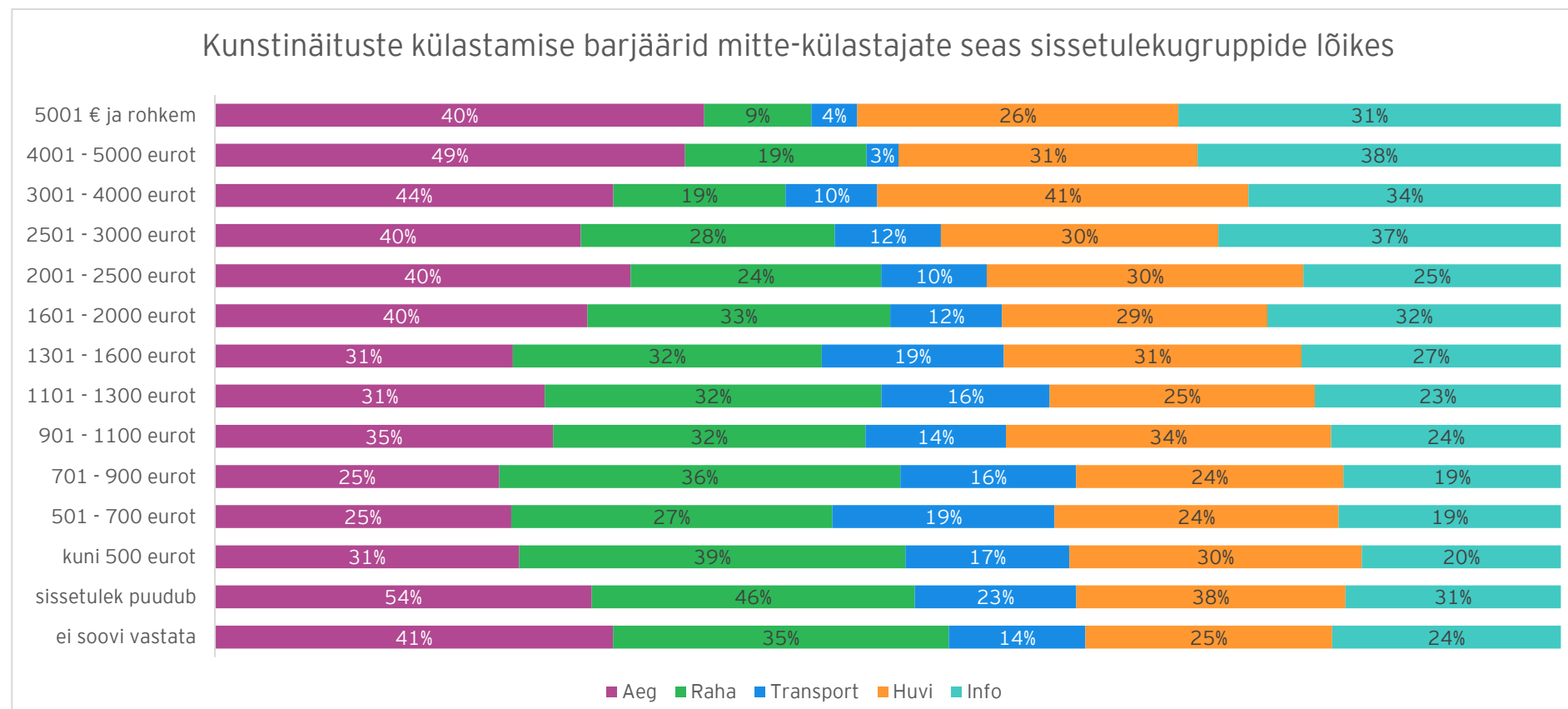
5.6 Kunstnäitused

Nõustumine kunstnäituste külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)

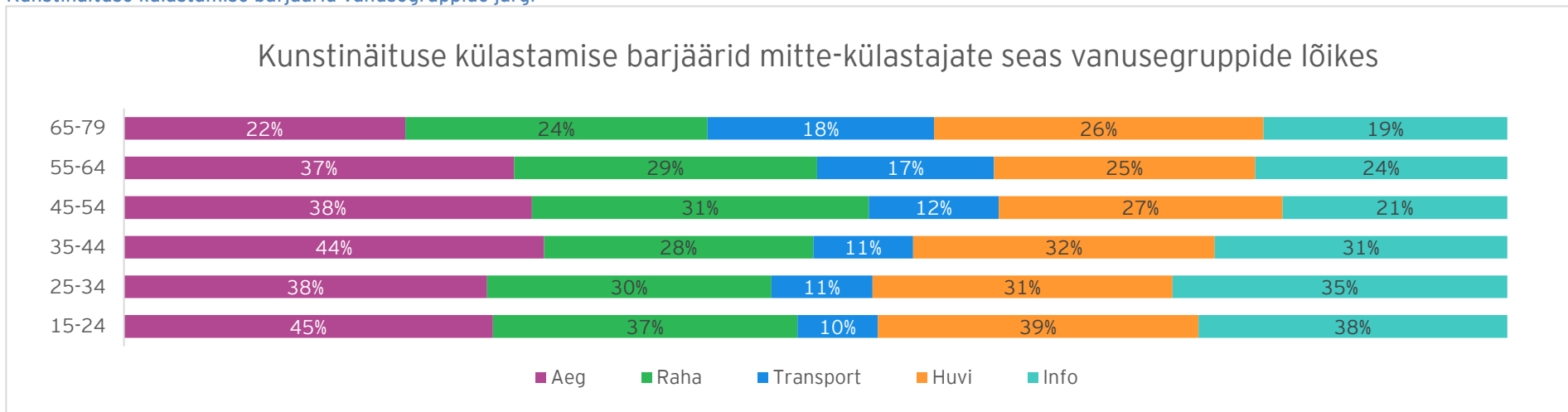
Nõustumine kunstnäituste külastamisega seotud väidetega (täiesti + pigem nõus)	Kõik vastajad	15-24 a	65+	Mees	Naine	Eesti kodune keel	Vene kodune keel	Ida-Eesti	Tallinn ja Harju maakond	Lääne-Eesti	Lõuna-eesti	Kesk-Eesti	Linnalised asulad	Maa-asulad	Väike-linnalised asulad
Mul ei ole kunstnäituste külastamiseks aega, kuna mu vaba aeg kulub muudele vaba aja veetmise viisidele	52%	65%	37%	56%	48%	45%	64%	65%	54%	41%	48%	50%	52%	50%	53%
Info kunstnäituste kohta ei jõua minuni	45%	61%	33%	43%	47%	50%	36%	37%	45%	42%	48%	49%	44%	48%	48%
Kunstnäitused ei ole minu jaoks huvitavad	41%	53%	32%	45%	38%	46%	32%	36%	38%	44%	51%	40%	41%	48%	36%
Mul ei ole raha erinevateks lisakuludeks, mis kunstnäituste külastamisega kaasnevad (näiteks transport, majutus)	40%	48%	31%	37%	44%	37%	46%	50%	36%	47%	40%	45%	40%	47%	31%
Mul ei ole kunstnäituste külastamiseks aega töö, õppimise või hoolduskohustuse tõttu	39%	53%	30%	37%	40%	37%	40%	46%	39%	33%	39%	33%	38%	39%	41%
Kunstnäituse sissepääsupilet on minu jaoks liiga kallid	35%	43%	30%	30%	39%	29%	45%	40%	37%	35%	29%	30%	38%	29%	25%
Mul ei ole kellegagi koos kunstnäitustel käia	31%	43%	30%	24%	37%	32%	29%	33%	29%	24%	37%	30%	32%	30%	28%
Tasuta kunstnäitused ei paku mulle huvitavat sisu	30%	48%	23%	33%	28%	31%	28%	30%	30%	32%	32%	27%	31%	30%	27%
Transport kunstnäituste juurde on minu jaoks keeruline	22%	16%	16%	22%	22%	21%	23%	33%	14%	33%	27%	26%	18%	33%	20%
Ma tunnen ennast kunstnäitustel ebamugavalt	15%	28%	11%	17%	13%	17%	12%	13%	12%	18%	19%	19%	14%	19%	15%
Kunstnäituste lahtiolekuajad ei sobi mulle	14%	18%	8%	13%	14%	13%	14%	16%	12%	15%	14%	15%	13%	13%	14%
Sain kunstnäitusel negatiivse kogemuse ning ei soovi uuesti minna	5%	8%	6%	6%	5%	6%	4%	2%	5%	5%	8%	6%	5%	5%	9%

Siin ja järgmistel joonistel tuleb silmas pidada, et joonised kajastavad mittekülastajana kvalifitseerunud inimeste vastuseid, kes võisid valida takistusena mitte ühtegi, ühe või mitu põhjust, mis tähendab, et protsentuaalselt ei võrdu tulpade eri osade protsendid liitmisel 100 protsendiga. Otsustasime sellist diagrammi kasutada, kuna visuaalselt annab see parema ülevaate erinevate takistuste ulatusest võrreldes sellega, kui gruppide kaupa koostada eraldi takistusi kajastavad tulpdiaграмmid.

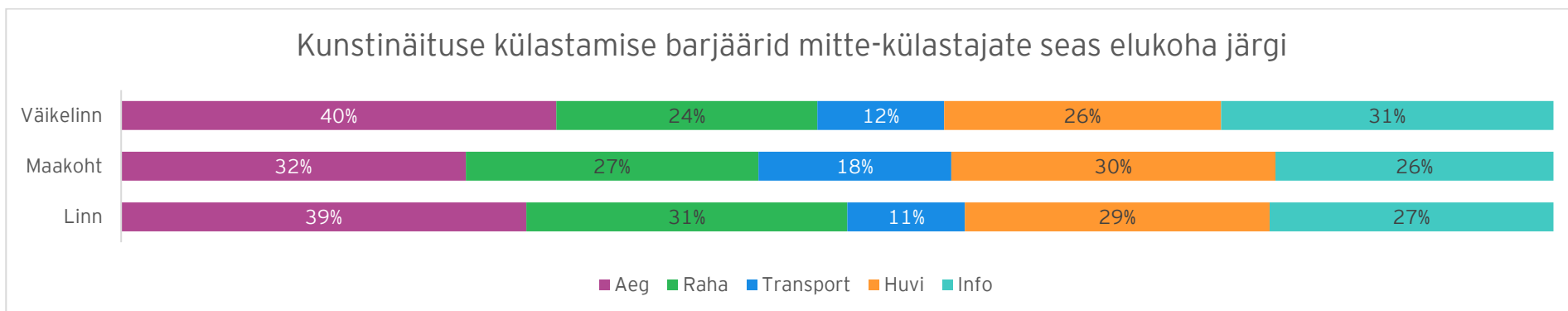
Kunstinäituste külastamise barjäärid sissetuleku järgi (kõik mittekülastajad)

Kunstinäituse külastamise barjäärid vanusegruppide järgi

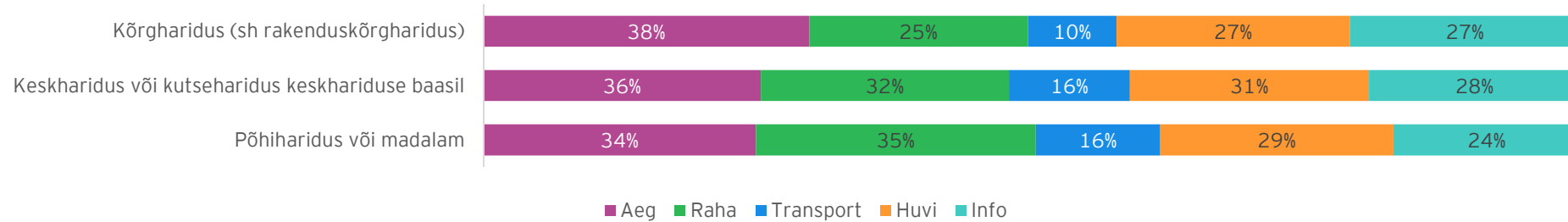

Kunstinäituste külastamise barjäärid maa-linn-väikelinn võrdluses

Kunstinäituste külastamise barjäärid hariduse järgi

Kunstinäituse külastamise barjäärid mitte-külastajate seas hariduse järgi

6. Lisa 2. Küsitlusankeedi avatud küsimuste sõnastused

Küsimus	Kategoriad
<p>Mis peaks eeskätt muutuma, et saaksite sagedamini raamatukogus käia?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Aeg/ajapuudus ■ Maksumus/finantsid/hind ■ Huvi/motivatsioon/vajadus ■ Teenus/korraldus ■ Info/reklaam/teadlikkus ■ Tervis/füüsiline seisund ■ Transport/asukoht/ligipääsetavus ■ Kasutan alternatiive ■ Seltskond/kaaslased ■ Sisu/valik/kvaliteet ■ Piletite saadavus ■ Ei tea/mitte midagi ■ Käin piisavalt/kõik on hästi ■ Muu
<p>Palun kirjutage kuni kolm põhilist hobi või tegevust, millega tegelete vabal ajal</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sport & liikumine ■ Õppimine, lugemine ja eneseareng ■ Kultuur ■ DIY, käsitöö ja loovus ■ Meelelahutus & Meedia ■ Kodu & Aed ■ Loodus ■ Reisimine, SPA, puhkus ■ Arvuti & tehnoloogia ■ Autod/motosport ■ Toit & kokandus ■ Seltskond & Perekond ■ Töö & Karjäär ■ Muu/pole hobi
<p>Milliseid teenuseid võiksid raamatukogud lisaks olemasolevatele teenustele pakkuda?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sotsiaalne ja kogukondlik funktsioon <ul style="list-style-type: none"> • Klubid/vestlusõhtud, kogukonna üritused, huviringid, muu ■ Tehnoloogilised ja digiteenused <ul style="list-style-type: none"> • IT abi, 3D printimine, audioraamatud, internet/WiFi, printimine, e-raamatud, arvutikasutus ■ Kultuuri- ja meelelahutusteenused <ul style="list-style-type: none"> • Muusika, kunst, kontserdid, teater, muusika, näitus, filmilaenutus, mängud ■ Raamatute ja materjalide logistika <ul style="list-style-type: none"> • Transport, broneerimine, tellimine, pakiautomaat/raamatu kapp, raamatute müük, asjade laenutus, muu ■ Haridus ja nõustamine <ul style="list-style-type: none"> • Õpiabi/nõustamine, keeleõpe, loengud, töötoad/kursused/koolitused

	<ul style="list-style-type: none">■ Mugavus ja infrastruktuur<ul style="list-style-type: none">• Lahtiolekuajad, ruumide rent, mugavad ruumid, töö/õpi/kontori ruumid, lasteala, toitlustus/kohvik■ Posti- ja muud lisateenused<ul style="list-style-type: none">• Piletimüük, kirjamarkide/ümbrikute/postkaartide müük, postiteenus■ Muu<ul style="list-style-type: none">• Kõik on hästi, ei tea/ebaselge, muu
--	--